

ÚJVÁRAD

Ára 9,50 lej, 800 Ft

IRODALOM / MŰVÉSZET / TÁRSADALOM / KULTÚRA

Ingrid Carlberg
A cselekvés embere
– Raoul Wallenberg

Triológ
Novák Eszter,
Bessenyei Gedő
István

Kőrössi P. József
Két Mrožek és egy
tangós élet Tangója

2022
Január

Irodalom

- 4 **Gulisio Tímea**
A lény; A kukkoló;
Akvarisztika; Házasított (*vers*)
- 6 **Kerényi Tamás**
Angliai napló (*próza, részletek*)
- 6 **Koman Zsombor**
Elvarratlan szálakon;
Invokáció; Párhuzamos
önkonzerv; Láthatár;
Lethargosz; Ami van (*vers*)
- 10 **Oláh Péter**
A koala nem jó feleség (*próza*)
- 12 **Gothár Tamás**
vallomás; kamikaze legyek
a mosogatóban (*vers*)
- 15 **Patak Márta**
Rend a lelke (*próza*)
- 20 **Tóth Kinga**
AnnaMaria Johannának ír
levelet (*vers*)
- 21 **Bánáti Hanna**
Hosszú expozíció; Írisz;
Árapály (*vers*)

Esszé

- 24 **Demény Péter**
Csak a jó színésznő

Galéria

- 26 Jovián LXX

Tandem

- 36 **Magyari Sára, H. Varga Gyula**
Kommunikáció és kulturáltság

Dialog/Párbeszéd

- 36 **Andrei Dósa**
Nagy erő és egy csipet
törekenység (*regényrészlet*)

Interjú

- 40 A cselekvés embere volt –
Szűcs László interjúja Ingrid
Carlberg svéd íróval Raoul
Wallenbergről

Kultúra

- 43 **Biró Árpád Levente**
Múzeumi séták Nagyváradon:
a Szabadkőművesség
Temploma

Trilóg

- 45 Polgári hagyomány,
avagy Kovács néni és a színház
Tasnádi-Sáhy Péter
rovatának vendége Novák
Eszter, Bessenyei Gedő István

Társadalom

- 47 **Cseke Péter**
Két év járvány, tíz
megválaszolatlan kérdés
- 52 **Forgács Áron**
Haza a magasban
és a legközvetlenebb közelben

Kritika

- 55 **Ozsváth Zsuzsa**
Hétköznapi csalódások (*könyv*)
- 56 **Simon Judit**
Abszurd a cirkuszi porondon
(*színház*)
- 60 **Bozsódi-Nagy Orsolya**
Angyal a templomlépcsőn
(*film*)

Előhívás

- 62 **Kőrössi P. József**
Két Mrožek és egy tangós élet
Tangója

Abszurd, de nem színház

Amikor először olvastuk a *Bezárhat a kolozsvári magyar színház, mert nem tudják fizetni a gázsámlát* című cikket, az első sorok után még azt gondoltuk, ez valami abszurd játék, művészi túlzás, figyelemfelkeltő céllal kitalált polgárpukkasztó gesztus. A helyzet abszurditását mi sem jelzi hitelesebben annál, hogy a Tompa Gábor, a sétatéri színház igazgatója sajtótájékoztatójáról összefoglalót közlő portál előbb 26 ezer lejes havi számláról adott hírt, később gyorsan helyesbítettek 260 ezerre, ami a valóságos, kialakult (!) havi rezsi (plusz az a bagatell ötvenes a villanyért.) Nyilván simán szörnyülködtünk a huszonhattól mi is. Ráadásul mindez történik minden idők egyik várhatóan legenyhébb erdélyi januárjában.

Ugyan jó eséllyel lehetett számítani arra, hogy a szénhidrogén alapú energiaellátásról a megújulóakra való globális átállás esztendei jócskán okoznak majd kellemetlen pillanatokot, ám ami most történik, annak semmi köze az átállási folyamatához. Hiszen ez a mostani energiaár-háború az elsősorban a megfoghatatlan és értelmezhetetlen geopolitikai küzdelmek mellékhatása. Leegyszerűsítve a politikai csatározások járulékos veszteségei a kultúrában, a művészetekben csapódnak le a legérzékenyebben, amelyek intézményeit – legalábbis nálunk – az állam nem képes megvédeni, de még csillapítani sem a negatív hatásokat. Ahogy abban is teljesen biztos vagyok, hogy a megnövekedett energiaárak miatt egyetlen pártszékházat se fognak bezárni ebben az országban. Amint a súlyos papírhány se a színes kampánykiadványok eltűnését eredményezi majd.

Biztosak vagyunk abban, hogy 2022-ben nem zár be a kolozsvári magyar színház. A baj, hogy a megoldás épp olyan ad hoc módon születik majd, amilyen átgondolatlan, koncepciótlan a kultúrpolitika egésze hosszú távon is.

A SZERK.

A CÍMLAPON: Jovián György: *Az alvó*, 2010, olaj/vászon (részlet)
A HÁTSÓ BORÍTÓN: Jovián György: *Lány unikornissal / À mon seul désir*, 2017, 170×110, olaj/vászon (részlet)

Újvárad 2022/1

IRODALOM MŰVÉSZET TÁRSADALOM KULTÚRA

II. évfolyam, 1. szám. Megjelenik havonta.

Benkő J. Zoltán, Both Abigél, Gittai István, Fám Erika, Kinde Annamária, Péter I. Zoltán, Szilágyi Aladár emlékére

FŐSZERKESZTŐ: Szücs László
VEZETŐ SZERKESZTŐ: Kemenes Henriette
SZERKESZTŐK: Biró Árpád Levente (kultúra), Ozsváth Zsuzsa (web), Simon Judit (esszé, kritika), Traian Ștef (dialog/párbeszéd), Szabó Anna-Mária (művészet)
FŐMUNKATÁRSÁK: Boka László, Kőrössi P. József, Magyarai Sára, Tasnádi-Sáhy Péter, Ujvárossy László
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: Darabont Éva
KORREKTÚRA: Fodor Judit

Szerkesztőség:
Nagyvárad, 410147, str. Nicolae Titulescu u. 1.
Telefon: +40/725-944-956
E-mail: ujvarad@gmail.com
Honlap: ujvarad.ro

Kiadó:
Holnap Kulturális Egyesület (aholnap.ro)
ÜGYVEZETŐ: Laza Erika (+40/0771-652-005)
FELELŐS KIADÓ: Simon Judit elnök
E-mail: ujvaradkiado@gmail.com

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában.
FELELŐS VEZETŐ: Hajdu Áron

ISSN 2783 – 9567

Előfizetési díjak: 3 hónapra 25 lej (2000 Ft postaköltséggel), 6 hónapra 50 lej (4000 Ft), 12 hónapra 90 lej (7000 Ft).
Online-előfizetés: 3 hónapra 15 lej (1000 Ft), 6 hónapra 25 lej (2000 Ft), 12 hónapra 50 lej (4000 Ft).
A folyóirat előfizethető banki átutalással (RO39BTRLRONCRT0291922201 lejes, RO02BTRLHUF CRT0291922201 forintos); Revolut-kártyával (Laza Erika: 0745-282-178); postai pénzes utalvánnyal (mandat postal, Romániában) az előfizető neve, címe, valamint az Abonament Revista Újvárad megjegyzés feltüntetésével. Asociația Culturală Holnap, Oradea, str. S. Bărnuțiu nr. 14. CUI 34356348; továbbá személyesen a szerkesztőségben (Nagyvárad, Titulescu u. 1.).

Támogatók:

Gulisio Tímea

A lény

A lény mellettem akár szép is lehetne.
A WC tiszta, a zuhanytálcában téglahalom,
A földön fekete zsákok
Ruhák felirattal.
Mikor szeretek,
Fejetlen próbababa vagyok.

A lény mellettem
Már vagy a nyolcadik sört issza,
És még mindig túl józan
A csókhoz.
Összeszedi a dobozokat,
Mert ez azért mégse kocsma.

A lény rozéval kínál,
Most először nem hányok tőle.
Ő fogta a fejem, mikor berúgtam.
Ne félj babám, mondja,
Pedig ő is fél, ahogy mindenki.

Kecskesajtot eszünk málnával,
Egy megfordított kuka tetején.
Milyen jól élünk, mondja a lény.
Mert ma van, megesszük a holnapit,
És meghívjuk rá a fiút,
Aki egy autóban lakik.

A lény már alszik,
Én sosem tudtam mással.
Horkolása ütemére bólogat,
Karjában a maci.
Gyere anyucihoz, motyogja.
Nem igaz, hogy a felnőttek
Nem néznek mesét.

GULISIO TÍMEA (1989) író, költő, újságíró. Legutóbbi kötete Emésztőrendszer-váltás (Katapult Kortárs Alkotói Oldal, 2021). Budapesten él.

 Irodalom

A kukkoló

Ott ülsz.
Háttal.
Ha megfordulnál.
Vagy a tükörbe néznél.
Itt lennék állig maszkban.
Szemig húzott sapkában.
Közömbösen visszafordulnál.
És én itt maradnék
Megint egyedül.
Rajtakapatlanul.

Akvarisztika

A halboltban mindig meleg van.
A tulaj szikár, sárga képű biológianár.
Felesége molett és egykedvű.
Amilyen csak egy biológianár felesége lehet.
Képzetelemben a bolt esőerdő,
A nő díszes maharadzsáné.
Bárki lehet a maszk alatt.
Sötét a copfja és a szeme.
Pólója átázott az akváriumvítől.
Markába színes rákocskák bújnak.
Haja fekete víz, vállára csorog.
Lába közt tavirózsa nyílik.
Elnyúlik hínárágján.
Megadja magát a tószagú ölelésnek.
Mint a halott nő azon a festményen.
Ébredj, öltözz, nyolckor nyitni kell

Háziasított

Újszülött bárány a kabátom,
Elütött őzé a szemed.
Megmutatod a pintyeid.
Tüsszögök a tolltól.
Belőled kihalt a vad,
Én bundát fertőtlenítek.
Hiába jöttél.
Hiányzik a szagod.

Kerényi Tamás

Angliai napló

(részletek)

2021. 01. 17.

szóval hátfájás. a nyak felől indul, kisugárzik, ahogy oltás után szokott. pedig nem is kaptam még meg a szérumot a covidra, akkor pedig érténém ezt a kézbe húzódó hideg, és ugyanakkor tépő érzést. pontosan ilyen volt, amikor egyszerre szúrta balba influenza, másikba madárra évekkkel ezelőtt. amúgy Kosztolányi a legvégén a morfininjekciókat pont így hívta „oltás”. most nekem is jöhetne abból egy adag, vagy rögtön kettő. bármi, contramal, fentanyl, heroin, máktea, lehetőleg minden egyszerre. tudom, tudom megint a régi lemez, problémás múltam kísért, de nem érdekel, nem vagyok jól, tényleg pokolian szenvedek. egész nap mérgezett egérként téblábolok otthon, végül számhoz emelem a whiskysüveget, dél sincs még. eldöntöm, nem, ez így nem mehet tovább, vissza-

Irodalom

KERÉNYI TAMÁS szociológus 1973-ben született Debrecenben. Családjával Budapesten élt, 2014-ben az angliai Bristolba költöztek, ahol teherautósóforként dolgozik.

rakom az alkoholt. amúgyis fogadalmat tettem, józan január. megélezem a konyhakést, a „nyaki műtétek házilag” youtube videókat kezdem nézegetni. leakasztom a falitükröt, lássam a hátam is, ugyanis nem forog a fejem rendesen. nahát, az a csigolya nem is kell, ne sajnáld áru marad elég, énekelem, amúgy is csontlevest akar Kata egy ideje. így hogy már belejöttem, a karom is levágom, nem utolsósorban abban is van porcogó. a bal a földön hever, a gyerekek persze rögtön jönnek, játék lesz belőle. kis családommal még elviccelődöm is, haha eljár a kezem, milyen jó, érted? eljár... háháhá. a másikat nehéz így lenyisszantani, de azért csak kivitelezhető. azon gondolkodom, ebből ugyan mit fogok írni, nem áll össze, kezdek szétesni. aztán hagyom elszállni az ihletet, hiszen kéz nélkül úgyse fogom tudni lejegyezni. de már legalább nem fáj.

2021. 01. 10.

az ékezet már régen elveszett sokszor a betűket is felcserélik, kis sziget a nagy szigeten, hívjatok johnnak, ezen mindig nevetünk, börtön udvarán, kórház bejáratánál, a húsüzem irodájában, ismétlem mindig értetlen arcok előtt korai kelés után, láthatósági mellény alá kapó a szél végigsimítom a füvet, a sáros ipartelepen pirkadó hajnal, távolban hófödte dombtető, innen magyarország láthatatlan, nézem pocsolyában tükröződő arcom teherautónak dőlve, kiejtem halkán helyesen, sötétben foszló lehellet, győzelem vereség minden egyremegy még talán hússzor veszek fenyőfát jó legyen harminc

2021. 01. 09.

egy róka szalad át az úton, sáros futócipőm kötöm be éppen. pillanatra megáll, hátranéz. sokatmondóan szájára teszi mancsát, besurran a bokrok közé. a ravaszdi itt Angliában mindennapos látvány, a kertvárosi házak között akár nappal is észrevenni őket. folytatom a kocogást az autópálya és a település közé szorult apró természetvédelmi területen. patadobogás zökkent ki a ritmusból, meghallom a kutyák ugatását. az emelkedőn valóságos sereg tűnik fel, lovasok fekete kalapban, piros kabát, fekete csizma. vezetőjük rámnéz, intek a másik irányba, nehogy megtalálják a szökevényt. a kopók elrohannak mellettem, kürtszó harsan. egy pillanat, és az egész társaságnak nyoma vész, de még látom hogy egyikük zászlót zárt kezében, rajta felirat. „keep calm, carry on hunting”, ami annyit tesz, maradj nyugodt, folytasd a vadászatot. már hallottam róluk, a rókavadászatot betiltó törvényt ellenző mozgalom tagjai.

elvileg illegális amit csinálnak, de a hatóságok szemet hunynak felette. megtörténik az is, hogy összetűzésekre kerül sor az állatvédőkkel, mert sokan nehezen tudnak felhagyni az évszázados szokásokkal. leülepedik a por, belépek a fák közé, ha más nem tapló januárban csak akad, abból lehet gyógyteát készíteni, meg hát nekem ez ugyanolyan szenvedély mint amazoknak, valahol meg is értem őket. a fák között valami vörösödik, jöttömre sem szalad el. közli vakkantja, ez közel volt. egy jointot sodor, látom nagy lesz a rakéta jegyzem meg. tudod amióta nem lehet élő állatot használni, itt felém nyújtja az égő blázt, robotokkal csinálják, mi meg a tesókkal betévedtünk a tűzvonalba és ettől megvadultak. kezemmel elhárító mozdulatot teszek, korán van még hozzá mondom, amúgy is józan januárt csinállok, semmi pia. a spangli körbejár, na jó, kiáltok fel, adjatok. ez a beszéd, bólogatnak a többiek. szív, sűrít, lenntart, kipufog, négy ütem. a füstködön át vörös haverjaim nézem. na rájössz, melyikünk nem igazi? mostantól közöttünk marad. elkezdenek nevetni, én is velük tartok.

2021. 01. 01

mára virradóan léptünk ki az EU-ból. reggel elmegyek futni, kíváncsi vagyok látni-e változást. a világ lefagyott, mindig csak az utolsó pillanat-

ban venni észre, hogy gyanúsan csillog az aszfalt. az erdei úton jégpálya vár, átfolyásokon csúszkállok, a fagyott földön legalább nem folyik be cipőmbe víz. ezt nektek is látnotok kell!, lépek be a házba, amint visszaérek. bent kiabálás fogad, a fenyő áll a szobában késsel kezében. nem fogtok kirakni, engem még egyszer nem visznek el, tudom mi történik azokkal akiket..., hangja zokogásba fullad. az ablaknál áll, kifelé néz. a szomszéd ajtaja előtt karácsonyfa hever, lecsupaszított testén zsinórt lenget a szél, ezzel köthették ki a szobában. tedd azt le, kiáltok rá, megbeszéljük. megfordul, arcom előtt meglengeti a pengét. egyik reggel majd érte jönnek, apró darabokra darálja a gép, komposzt, talajtakaró lesz belőle. ismerem őt, sok százan laktunk együtt a telepen, gondtalan békés ifjúság. egyik reggel fűrészek zúgtak, eldőlt testek, háló szorította össze az ágakat, egy parkolóban tértem magamhoz. szerettem feldíszítve állni, az ajándékozás, a meleg tűzhely, a család. most nem fogom olcsón adni magam... zöld könnyek a padlószőnyegen, a készülő ebéd illata, remélem a káposzta a levesben nyugodtabb. mit szólnál a kerthez, lépek hozzá, a madarak odajárnak, kellemes társaság, senki se fog bántani. földre koppanó fém hangja, átölel a tűlevél. ne haragudjatok suttogja. együtt lépünk ki a kerítéssel ölelt fűre. azóta is ott áll egyhelyben, ha észrevesz integet, rigók rebbennek fel.

Koman Zsombor

Ⓞ Elvarratlan szálakon

Félrecsúsztott leplekből lesz,
mi képtelenség volna már,
ami szótlan tovalibben.

Félrecsúsztott leplekből lesz
egy látást játszó vakablak,
hol könyökölve várhatlak.

Félrecsúsztott leplekből lesz,
elvarratlan szálakon,
ölelések foszló lepel-
tengere.

Félrecsúsztott leplekből lesz
egy várást játszó vakablak,
hol könyökölni láthatlak.

Félrecsúsztott leplekből lesz,
mi leplek nélkül nem lenne
kitakarva rejthetetlen –

☐ Irodalom

KOMAN ZSOMBOR Brassóban született 1993-ban. Egyetemi éveit Budapesten töltötte. Versei többek közt a *Kalligram*, *Helikon*, *Litera*, *Prae* és *Tiszatáj* hasábjain jelentek meg.

[] Invokáció

Hogy tudatalattim csepegő erjesztőtartályában
letegezhessek bomladozó hullámat a rímek
és rímtelenségek.

[] Párhuzamos önkonzerv

Botladozó fókusz
az ónos esőben.

Gubbasztó férfi, kinek
odaadtam arcom,
krizantém-szemem,
reverendám és
hosszúkabátom a szicíliai télre.

Csak te szólhatsz nyelvemen,
másik utamat koptató
ugyancsak önmagam.

Ξ Láthatár

Tekintetem
    égő képereten
csüngő széngerezd.

Ξ Lethargosz

Agyagváros utcáin
    háttal a falaknak.

Itt-ott lámpások fénye,
    mocorgás
        a takarók alatt,
ligetekben összeverődő ágak.

Üvegporral hintett utakon
    a puszta sziklaüregeibe,
        hol végre
            magadat
ostorozhatod.

Ξ Ami van

Sötét füst játssza dallamait
    orrom nyálkáin.

A nyelv kesergője
    hozzád fordul kenyérért.

Az oszlopot tartó oroszlán szájából
    ömlik a parázs.

Oláh Péter

A koala nem jó feleség

Nem mindegy, nyolcas vagy kilences, sokszor ezen múlik. Bemegyek meginni egy sört. Vagy nem. Utálom percenként törölgetni a szemüvegem, de muszáj, mert nem látom az árakat. Néha úgy képzelm, ő is lélegzik. Melankolikus. Önként adja magát a kopásnak.

Végre eltűntek a felhők, de a kirakat túl erősen veri vissza a fényt. Mellettem egy nő anyajegyves férfit tol kerekesszékben. A szája fölött van a folt, jobb oldalon, pont, mint nekem. A kirakatnak támaszkodom. Én vagyok, de eltelt minimum ötven év. A feleségem korához képest szép. Eltol a kocsmáig, így még a tolokocsi sem tűnik olyan rettenetesnek. A kezem felforrósítja az üveget, és a helyén tenyérszál marad.

Újra előveszem a törülőkendőt. Amikor felveszem a szemüvegem, visszatérnek a viharfelhők.

Irodalom

OLÁH PÉTER (1999), a Károli Gáspár Református Egyetem magyar szakos hallgatója, szövegeit többek között a *KULTer*, az *Irodalmi Szemle Online*, a *tiszatájonline*, a *Helikon*, a *Pannon Tükör*, *Új Forrás*, *Kalligram*, *Opus*, *Prae* közölte. Első kötete megjelenés előtt áll a *FISZ*-nél.

Nem tudom, miért bambulok az Ördög Söröző ablaka előtt. Egyáltalán, miért vagyok ma a városban? A fejemben üresen mozognak a szavak. Az órára nézek. Megállt. Nem dübörögnek az autók, buszok motorjai sem. Emberek sehol. Csak a nap, ez a nagyra nyílt kék szem követ. Számonkéri rajtam minden tettem. Nem tudok előle elbújni. Kilátástalanul üvöltök, tűnj el, nem méltat válaszra.

Felhúzom az órámat. Kattog. A nap továbbra is követ. Árnyékokkal fenyeget, ott van mellettem. Legalább nem vagyok egyedül. A fogászatnál megállok. A barátnőm már hetek óta nyaggat. Legyek férfi. Nem akartam ide jönni. Utálom a fertőtlenítő

szagát, szemüvegemre száradt nyálat, a fúró hangját.

Nem húzom tovább, bemegyek az ajtón, köszönök, behunyom a szemem. Megfordulok, és kirontok az utcára. El kell viselnem a barátnőm szemét az égen. Nem vagyok igazi férfi. Nem vagyok képes erre, ha szeret megérti. Ha szeret, nem akar rosszat nekem, ha szeret, nem akar rosszat. Nem érzem elegendőnek, ha csak hazudok. Mi lesz, ha ellenőrzi, ha ki kell nyitnom a szám, és akkor kiderül? Elmegyek a parkba, kavicsokat gyűjtök, nehéz megtalálni a megfelelő. Mintha az összes nő előttem heverne, nem tudok választani. Szürkül, mire észreveszem. Mintha évtizedes praxissal rendelkező doktor tömte volna be. Most már hazamehetek.

A buszon elfogy a levegőm. Mellettem egy nő visszeres lábai az ülésen. Mindig is gyűlöltem mások kényelmi pozícióját. Nem értem, miért érzik egyesek annyira szabadnak magukat, hogy úgy viselkedjenek, mint otthon. Egész életemben mások szaga miatt vagyok rosszul.

A megállótól hazáig elég az idő ahhoz, hogy megtörölhessem a szemüvegem. Beborult. Berakhattam volna egy pulóvert reggel, de folyton kapkodok. A felhők, mint macskatalpak járkálnak fölöttem. Szőrös kis őrangyalok. Hamar kiábrándulok az egészségből, mikor élesebben látom, hogy egyre feketébbek. Ha nem sietek, elázok.

A barátnőm nem engedi, hogy levegyem a cipőmet az előszobában. Rohannom kell meglocsolni a paradicsomot. Nem haragszom rá, joga van azt hinni, hogy a talajban élőknek csak a hordó poshadt vize esik jól. Nekem pedig jogomban állna, de már nem is rúgok bele a hordóba, csak megmerítem a kannát. A kezeimre haj fonódik, próbál magával rántani. Kiszabadítom magam, az ablakunkra nézek. Meglátom a szemét. Húvös kékből koromfeketévé változik. Nem tudom mire vélni. Ez szokatlan még tőle is.

Bemegyek. Úgy tesz, mint aki nem hallja a szúnyogajtó csapódását. A szobából kiszűrődik a Dark szereplőinek hangja. Nem szabad hozzászólni. Kinyitom a hűtőt. Azt hiszi, hogy ettől a fénytől

kellene jóllaknom. Nem izgat, nézzen lucfenyőnek vagy pálmafának.

Azt vacsorázok, amit a kertben szedek össze. Nem szégyellem magam. Nem az én feladatam. Mély levegőket veszek. Megmondta a szomszéd is, akinek a feleségét a szívroham vitte el, a harag ártalmas. Kitépem a földtől alig látszó sósót, egy kis kaprot, és egy maréknyi füvet. Leülök a kerti vécére, hogy megegyem. Mióta poshadok ebben a kapcsolatban, számolni is elfelejtettem. Biztos ez a rengeteg fű és zöltség teszi.

Lezuhanyozom. Nem reménykedem abban, hogy lesz ma éjjel köztünk bármi is. Már nem is merem megmondani neki, mi bajom. Csak azt vágná a fejemhez, hogy nem ezen alapszik a kapcsolatunk, ne foglalkozzak annyit másokkal. Nem vagyok biztos benne, hogy igaza van. Vajon a koalák élnek nemi életet? Rá kéne keresnem, de túl fáradt vagyok az olvasáshoz.

A fogamban lévő lyuk belsejét piszkálom. A barátnőm szemébe nézek, és annyira megijedek, hogy elkapom a tekintetem. Fontosat akar mon-

dani, tudom, mert ilyenkor olyan grimaszt vág, mint tüsszentés előtt. Nem várom meg, hogy magától mondja, nincs időm a játékaira. Rákérdezek. Közli velem, hogy ez így nem mehet tovább. Nem locsolok eleget, figyeljek oda. A fal felé fordul, befejezte a beszélgetést. Kiesik a kő a fogamból. Forgatom a számban.

A követ az éjjeliszekrényemre teszem. Reggel majd újra a helyén lesz. A barátnőm nem fogja megtalálni, mert csak én látom. A plafon nem fehér, hanem álmosító kék. Passzol a fali képhez, amin egy fa van, és rajta két szem világít. Az ideges koalákra emlékeztet az állatkertből. Pontosan jól tudom, hogy a bezártság fullasztó levegője, és az örökös szabadságvágy ad nekik erőt a lázadáshoz. Még akkor is, ha a gondozók nem tudnak róla.

Horkol, mintha azt mondaná, aludj már.

El kéne mondanom neki. Életem stáblistáján fog szerepelni, de mire a neve sorra kerül, már kiürül a mozi. A hátának suttogom. Hogy hallja-e, holnap kiderül. Soha nem leszel a feleségem.

Gothár Tamás

vallomás

az ilyen részeg ámokfutások alkalmával
rúgtam le kukákat verekedtem fotocellás ajtóval
audival sövényel városi térképekkel fenyőfákkal
szemaforral átjáró táblával utcalámpával fallal
téptem le magyar zászlót és gyertyatartókat törtem össze
egy ortodox templom bejáratánál
cikkeztek róla bár még nem tudták – én voltam
pár hétig a konfliktus két nemzet között
és én sem tudtam – konfliktussá lettem
feljelentettek két ámokfutás miatt
és letartóztattak egy harmadik közben
vallomást írtam és ujjlenyomatot vettek
fényképeket készítettek rólam
egy tiszt próbált megfélemlíteni
és rám kenni mindent amit sikerül
majd beszélgettem egy nyugodt
fiatalabb rendőrrel
aki teljesen el volt képedve
hogy istennel szemben ekkorát vétettem
részegen húztam ki magam a legtöbb balhéból
és részeg voltam amikor eltörték az orrom
csaltam már meg nőt
és csalt már velem másé
ugyanúgy részegen
kértem a barátját: üssél
ő megütött és együtt ittunk tovább
ahogy később mi is
mielőtt tárgyakat vágtaal hozzám
és elkezdted ütni-verní a fejem
én pedig széttörtem a tükröt
majd a kazánház mögött
a bozótosba rejtőzve aludtam
volt hogy dúdoltam részegen
„régóta kérdezem magam,
miért nem élek boldogan
miért kell mindig mindenben
csak a rosszat keresnem?”
majd azt kértem üssetek
de nem jött ütés
dúdoltam hogy lázálom az élet
majd belealudtam boldogan
kurvára sajnálom hogy nem mentem el srácok

Irodalom

GOTHÁR TAMÁS 1995-ben született Csíkszeredában. Jelenleg Kolozsváron él, *Váltás* című verseskötete 2018-ban jelent meg a FISZ-nél.

kamikaze legyek a mosogatóban

csorog rólam az izzadtság
a mosogatógép gőze
sem segít
ráadásul itt hátul
mindig áll a levegő
a legyeknek
úgy tűnik ideális
tápanyag is
akad bőven
idén légyapírt
sem vett senki

rámszállnak
a lábamra
az izzadt tarkómra
a hajamra de tűröm
nem akarom bántani őket
túlcsordul bennem a büntudat
pusztulnak úgy is rendesen
de ez nem zavar
tetemeik minden reggel
szanaszét hevernek

úgy tűnik öngyilkos
akciókat hajtanak végre
vagy nagyon hirtelen
éri őket a halál
a mosogatógép forró tetejére
olvadt a szárnyúak testéből
hamar elpárolog a víz
és ott mumifikálódnak
őket spaklival szoktam lekaparni
a többieket lefújom
az asztalokról a tányérokról
dobozokról polcokról ládákról
egy-két levegővétél az egész
majd felseprek
és minden felületet letörlök
alkohol alapú fertőtlenítőszerrel
amire rászállnak
és rögtön elpusztulnak
de ez sem zavar
mások a mosogatólében úsznak
mielőtt beszívja őket az örvény

telhetetlenségük néha
felbolygat bennem valamit
sértegetem őket személyesre
veszem csiklandozásaikat
külön-külön szidom az anyjukat
egyébként nem tartanak tőlem
egészen közélről nézhetem
ahogy a lábaikat dörzsölik

vagy ahogy egyik-másik szájszervén
folyadék apró cseppje lóg

rászállnak
a lábamra
az izzadt tarkómra
a hajamra majd aláhullnak
egy csapásra nem is tudom hányan
a mosogatókagylóba
rájuk engedem a vizet
figyelem ahogy örvénylenek
a lefolyó fölött
és elfog a rémület
hogy itt állok a kongó
üres csövek között újra
de a dolgok mélyén is állok
a remegő belek között megint
valami megváltozott
de a legyek olyanok
mint azelőtt

Patak Márta

Rend a lelke

Február huszonhatodika, az év leghidegebb napja, Terka mama még előző nap hallgatta az időjárásjelentést, országszerte megdőlt a hidegrekord. Jelentőségteljes pillantást vetett Vezérre, mire Vezér bólintott, és behúzódott a vackára. Elsőbbsége volt a többiekkel szemben. Ő adott jelt. Terka mama kikapcsolta a tévékészüléket, intett neki, ő elvonult, a többiek pedig néhány másodperc elteltével követték.

Odakint csikorgó hideg. Még reggel nyolc óra sincs, Terka mama már készenlétben várakozik a kapuban. Tulajdonképpen indulhatna is, de Vezérnek még van egy feladata, oda kell mennie hozzá, és egy pillantással jelezni neki, hogy kezesskedni fog a rendért a házban, amíg vissza nem jön. Vezér most néhány másodpercet késik. Hátul az udvarban még ki kell tessékelnie az óvatlan kismacskát, ráadásul meg is kell értetnie vele, hogy a többiek között akad néhány forrófejű, és nem lesznek vele ilyen elnézőek mint ő, aki már harmadjára figyelmezteti, hogy a kerítés természetes határt képez a birodalmuk között.

Terka mama türelmesen vár, tudja, hogy Vezérnek dolga akadt, ok nélkül nem várakoztatja meg. Az orgonabokrot nézi, ráfagyott a hó a bomlani készülő rügyekre. Hiába, a világ már érzi, hogy itt a tél vége, csak a tél nem akar tudomást venni róla. Egy vörösbegy ugrál a földön, a madáretetőből kiszórt magok közt válogat. Terka mama fölemeli tekintetét az etetőre. Mire visszajövök, egy szem se marad benne, gondolja, aztán sóhajtva megtapogatja a pénztárcáját a zsebében, botját átveszi a jobb kezébe a karjáról, ahol a pihenés ideje alatt tartotta a bevásárlókocsi fogantyújával együtt, majd átnéz a vállá fölött, és ebben a pillanatban érkezik is Vezér. Hiába, rend a lelke mindennek, állapítja meg magában. Gondoltam rá, hogy jöhetne már, és lám, nyomban itt terem. Vezérre mindig számíthatok.

A kaput be kell zárni utána, ez is Vezér dolga. Nem nagy ügy, csak a reteszt kell rácsukni, kívülről valahogy nehezebben megy. Terka mama az utóbbi időben ezt is rábízta. Vezér egyre ügyesebb, neki meg egyre jobban fogy az ereje, úgyhogy örül minden apró feladatátvállalásnak.

A beszerző körút első állomása nincs messze, éppen csak át kell mennie a patak deszka hídján, aztán le a domboldalra, el a rókalyuk előtt, ami persze már rég lakatlan, csak maguk között ők nevezik így, aztán már lenn is van a falu első házainál. Az övék a legtávolabbi, egészen kiesik, utána már csak a préházak jönnek, de azok is jóval távolabb, a szőlőskerteknél, köztük van még a kiserdő meg egy kukoricás. A faluig nincsen tőlük rendes járda, jó ötszáz méterrel távolabb zúzott kővel leszórt ösvény vezet a préházaktól a kukoricáshoz, ott aztán varázsütesre megszűnik, majd Terka mamaék előtt folytatódik a jól kítaposott ösvény. Látszik, hogy sűrű használatban van, pedig rajtuk kívül más nemigen jár rajta, csak akinek náluk van dolga, mert a túlsó oldalról aszfaltozott út vezet egyenesen a préházakig.

Most tél van, nem látszik, milyen szép a domboldal tavasszal, főleg májusban, amikor tel-

Irodalom 15

PATAK MÁRTA író, műfordító (Kaposvár, 1960). A test mindent tud című regénye 2015-ben Újvidéken, a Forum, Enyhítő körülmények között című novelláskötete 2017-ben a budapesti Scolar, Mindig péntek című regénye a marosvásárhelyi Lector kiadó gondozásában jelent meg 2019-ben. Leányfalun él.

jes pompájában virágzik a napraforgó a kukoricás fölött a domb túloldalán. Terka mama most is önkéntelenül megáll, elnéz arra, de gondolatban már azt számolgatja, mennyi húst vegyen, mi hiányzik még a spájzból a mai ebédhez, vacsorához, meg persze az se ártana, ha holnapra is maradna valami az éléstárban.

Ez így megy minden áldott reggel, Terka mama fölkel, Vezér az első mozdulatára kiparancsolja a többieket, majd odaáll Terka mama mellé, és figyelmesen végighallgatja a napirendet, ami persze nagyjából mindig egyforma. Amíg ő távol van, senki a házba a lábát be nem teheti, pláne nem idegen. Mi sem természetesebb ennél, Vezér

tudja, mi a kötelessége, erre nem kell külön figyelmeztetni, csupán néhány apró instrukcióra van szüksége, hogy mi az, amit nem ártana elvégezni a kertben vagy a ház körül, mire Terka mama visszajön. Most persze erre semmi szükség, hó nem esett az éjjel, ami lefekvésidőre esett, azt eltolták, közben elállt a havazás, úgyhogy a rendfenntartáson kívül Vezérnek más dolga mára nincs a ház körül arra az időre, amíg Terka mama távol van.

És ez így ment jó darabig. Az utolsó időben Terka mama nem állt le beszélgetni senkivel a faluban. Eleinte, amikor idekerült, néha előfordult, hogy dél is elmúlt, mire hazaért. Minden utcasarokon megállt, üdvözölt mindenkit, akit meglátott a háza előtt vagy a kertjében, amint gyomlált, palántázott vagy éppen havat söpört az utcán, de most már esze ágában sincs megállni. Végigszalad a falun, amilyen gyorsan csak tud, bevásárol, viszonozza a köszöntéseket, aztán megy is tovább, irány haza.

Mikor megjelent a faluban, érezte a falubeliek érdeklődő tekintetében az őszinte kíváncsiságot, úgyhogy őszinte volt ő is. Elmondta, hogy meghalt a férje, megelégte a városi létet, úgy gondolta, nyugdíjas éveire visszatér a falusi életmódhoz, amit gyerekkorában annyira szeretett. Igaz, sokat kellett dolgoznia, tavasztól őszig kapált, az aratásnál is segédkezett, még egész kislány volt, amikor már markot szedett. Elég volt a városi jövedelméből, most már nyugalmat szeretne. Nem fél majd ott fenn egyedül?, kérdezték tőle, ő meg csodálkozott, mitől kellene félnie, ember ott fenn éjjel nemigen jár. Ha munka van, nappal dolgoznak a szőlőben, legfeljebb a vaddisznók meg az őzek jönnek le az erdőből, vagy a rókák, azok pedig jobban tartanak az embertől, minthogy neki kelljen tőlük félnie. Az asszonyok ilyenkor kissé megütözve hátrább léptek, mintha szeretnék pontosan bemérni a távolságot, hogy kellőképpen tudjanak az arcára, a tekintetére fókuszálni, kiolvasni belőle, hogy komolyan gondolja-e, amit mond, vagy csak a bolondját járhatja velük, elvégre ha minden kötél szakad, az emberrel talán szót tud érteni, a vadállat viselkedése viszont kiszámíthatatlan.

Ha elmondják a kétségeiket, Terka mama rögtön megcáfol minden ellenvetést. Tudja ő nagyon jól, mire számíthat embertől, állattól egyaránt. Szerencsére az asszonyok nem szóltak semmit, csak magukban gondolták, amit gondoltak róla, Terka mama pedig megmaradt a hitében, hogy elfogadták a magyarázatát, meg őt magát is talán, esetleg kissé hóbortosnak találják. Mosolygott magában, lám, ők is, mint az arab

mondás, óvakodj az asszonytól, aki az erdő szélén lakik, mert az a dzsinnekkel barátkozik.

Idővel aztán már csak az idegenek bámulták meg. Terka mama hozzátartozott a faluképhez. A háta mögött nevezték így. Megjelent a somfa botjával, amit vágott magának, aztán ha elhagyta, vágott helyette másikat. A finnyásabbak elfordították a fejüket, olyan vadszaga van. Vadszaga éppenséggel nemigen lehetett, legfeljebb télen kicsit füstösebb, mert gyakran előfordult, hogy visszavágott a füst a kéményből, főleg amikor belesütött a nap.

Öreg Morzsa kutyája a kapuban várta, amíg haza nem ért. A férje volt az igazi gazdája, Terka mama csak afféle gazdapótlék. Morzsa nem is húzta sokáig, hamar elment a gazdája után. Morzsa halála után Terka mama egy darabig csak ténfergett zavarodottan a háza körül az udvarban, mire rájött, hogy a Morzsa távozása miatti hiányérzetét csak egy másik kutyával pótolhatja, és a sors segítségére is sietett egy szép napon.

Üldögélt a veranda előtt a lépcsőn, élvezte a májusi napfényt, miközben behunyt szemmel a lába ujját cirógatta egy fűszállal, amikor egyszer csak arra lett figyelmes, hogy valaki megáll a kapu előtt. Nem hallott semmit, látni sem látott, mert csukva volt a szeme, inkább csak érezte, mint amikor az erdőben megérzi az állati jelenlétet. Elsőre nem tudta volna eldönteni, ember-e vagy állat, akit érez, de nem is tűnődött rajta, hiszen azonnal kipattant a szeme, és a kerítésleceken keresztül meglátta Vezért, ahogy áll ott a kapuban, mint aki bebocsátásra vár. Lógott a nyelve, az erdő felől jöhetett, Terka mama legalábbis erre gondolt, amikor beengedte és inni adott neki, a bundájában az a rengeteg bogáncs, meg a sár, minden arra utalt, hogy napok óta kóborolhatott odafönn. A faluban szinte minden kutyát ismert, legalábbis amerre az útja nap mint nap elvezetett, azért is gondolta, hogy Vezér az erdő felől érkezhett. Miután ivott, Vezér ránézett, mintha azt mondaná, köszönöm, hogy innom adtál, most pedig bemutatkozom, Vezér vagyok, olvasd el, itt lóg a nyakörvemen a nevem. Terka mama pedig le is hajolt, maga felé fordította a sárgaréz bilétát, amire rá volt gravírozva egy telefonszám, a másik oldalon pedig Vezér neve.

Isten hozott, Vezér, pihenj meg, addig én fülhívom a gazdádat, biztos már nagyon keres. Vezér alig érzékelhetően bólintott, legalábbis Terka mama így látta, pedig ha jobban figyel, akkor azt is észreveszi, hogy Vezér szemében egy pillanatra

fölvillan a rémület szikrája, aztán hamar meg is nyugszik, nem tart sokáig, mindössze annyi ideig, amíg rádöbben, úgyszólván hívja. Ha fölveszi is valaki azt a telefont, úgysem jönnek el érte ide a hetedik határba.

Vezér gazdája meghalt, a gyerekei hamar megegyeztek, a házat eladják, a kutyára nincs szükség, ők nem érnek rá kijárni etetni, úgyhogy a szomszédra bízták. Az kénytelen-kelletlen vállalta, de miután látta, hogy a kutya nem fogadja el gazdájának, inkább szélnek eresztette. Vezér pedig elindult, gondolta, világgá megy, ennél rosszabb már úgysem történhet vele ebben az életben. Így vetődött el az erdőn keresztül Terka mama kerítéséhez.

Terka mama elhűlve tette le a telefont, mikor a halott gazda menyje elhadarta a mondókáját. kiment, behívta Vezért, leültette magával szemben a kályha mellé, amibe persze akkor nem volt befűtve. Már szinte nyár volt, május, odakint javában virágozott a hársfa, csak úgy dongott körülötte a sok rovar.

Mostantól ez lesz az otthonod, mondta Terka mama Vezérnek. Az Isten küldött, magában ezt is hozzátette, miközben Vezér nézett rá okos kuvasz szemével, majd az ajtó felé pillantott, tekintetével a vizesedényt kereste. Terka mama elsőre nem értette meg, csak amikor lihegni kezdett, és jelezte, hogy szeretne kimenni.

Ne búsulj, Vezér, jól elleszünk majd egymással, mondta neki, és Vezérnek efelől semmi kétsége nem volt, miután bevacsorázott, és búcsúzóul visszanézett az ajtó felé, ahol Terka mama állt még egy darabig a küszöbön, és nézte, ahogy Vezér elfoglalja helyét a friss szalmán.

Vezér volt az első kutyája, aztán nemsokára jött a többi, de ezt inkább maga Vezér mesélhetné el, hogyan is történt.

Onnan kellene kezdeni, hogy Vezér nagyon kemény, karakán, rendíthetetlen természetű, a kuvaszok minden erényével megáldott jószág. Hatalmas termetét meghazudtolón lágyszívű, bátor és megértő, így fordulhatott elő, hogy behívta az utcáról azt a kis szálkásszőrű tacskót, aki a hajtás után harmadik napja kóborolt étlen-szomjan, törött bordájával az erdőn, ahol egy vaddisznó kis híján keresztülgázolt rajta.

Vakarcs, mert így hívták, holott egyáltalán nem úgy nézett ki, mint aki az alom leggyengébb

egyedeként megmaradt kicsinek, fúrge volt, mint a gyík. Oldalról kicselezte a disznót, és mire az megindult volna feléje, Vakarcs már megint a hátsó lábánál csaholt. Hosszú volt a hajtás, Vakarcs addig üldözte a disznót, annyira eltávolodott a hajtóktól, hogy rájött, nincs értelme saját nyomain visszamenni, mert amire visszaérne, már réges-rég hazafelé tartanak dzsipjeikkel a hajtók, úgyhogy inkább hagyta a disznót, és a falu felé vette útját, pontosabban amerre szimatával a falut sejtette, aztán meggondolta magát. Az éjszakát egy korhadt tölgyfa lábánál töltötte, valahogy úgy érezte, jobb lesz, ha reggel folytatja útját, akkor majd eldönti, próbálkozik-e visszafelé a saját nyomán, hátha a szórónál lesz valaki, akihez hozzácsapódva visszatalál a gazdájához.

Éjjel egyetlen egyszer ébredt föl, rókát szimatolt, de nem eredt utána, miután magában megállapította, hogy ott van, jó százötven-kétszáz méternyire, visszahajtotta fejét, és aludt tovább. Vakarcs nyolcéves múlt, ha fiatalabb lett volna, talán meggondolatlanabb, és hajtja a vére, de már megtanulta, hogy nincs értelme, fölösleges erőparálás, játékból rókát nem üldözünk, éppen elég a vadat hajtani, amikor amúgy is munka van. A ház körüli macskakergetés az más, de az erdőn a vadász parancsol, ha meg nincs itt, akkor a megszokás az úr.

Három nap, harmadik éjjel vándorolt, mire elvetődött Vezér birodalmába, ahol ő már korlátlan úrnak érezte magát, és amikor meglátta Vakarcsot, egy vakkantással jelezte neki, eddig, ne tovább. Vakarcs épp csak a fejét dugta be a kerítésléc alatt odafönn, a telek erdő felé eső végénél, mire Vezér rögtön ott termett, és értésére adta, ez itt az ő területe, vigyázzon, ha kedves az élete. Persze, Vakarcs sem vette komolyan az intést, tudta, ez csak amolyan kötelező, kuvaszos intés, sokkal komolyabb lesz majd, amit a kan jelez majd a szukanak, abból fog kiderülni, hogy valójában mire számíthat.

Terka mama összecsapta a kezét, amikor reggel az ablakból meglátta, hogy Vakarcs összegömbölyödve ott fekszik Vezér ólja előtt. Első pillanatban azt se tudta eldönteni, ez most micsoda, macska, patkány vagy valami mókusféle kis rágcsáló, annyira csapzott volt szegény. Mikor kinyitotta az ajtót, Vezér sietett elé, lihegve magyarázta, hogy Vakarcs az éjjel érkezett. Megitatta, meg-etetni sajnos nem tudta, a vacsorájából semmi nem maradt, úgyhogy alkalmasint nem ártana, ha ismerkedés után meg is etetné. Terka mama hol Vezérre nézett, hol Vakarcsra, és nem tudta, sírjon

vagy nevéssen, annyira szájalmas, ám egyszer-mind komikus is volt, ahogy a két kutya ott ült előtte. A hatalmas fehér kan kuvasz, meg a kicsi fekete vékonyka szuka.

Vakarcs után jött Bogár, Bogár után Csöpi, Csöpi után Sajó, Sajó után Pamacs, Pamacs után egyszerre a három fehér pulitestvér, Bujtár, Rozi és Borcsa, utánuk Titi, majd Titi után hamarosan Báró és Negró, a két fekete németjuhászféle, végül a kéknyelvű Csibész, akinek a teste németjuhász, a feje meg egyértelműen chow-chow volt. Csibész után már csak Léna, a kaukázusi szuka érkezett, és ezzel tizennégyre emelkedett Terka mama családjának létszáma, őt magát persze nem számítva.

Száz szónak is egy a vége, minden Vakarccsal és Vezérral kezdődött. Terka mama maga sem gondolta volna, hogy ilyen népes családdal búcsúzik majd az élettől, azt pláne nem, hogy öreg napjaira ez a kutyatársaság lesz a legnagyobb támasza. Pedig így történt.

Vezér után Vakarcs olyan pezsgést hozott a házba, hogy Terka mama maga is úgy érezte, visszafiatalodott. Képes volt órák hosszat dobálni a labdát Vakarcsnak, aki a szálkásszűrű tacskók minden furfangját bevetette, hogy Terka mamát levegye a lábáról. Hozzá kell tenni, nem is volt nehéz. Vakarcs háromszor megpördült maga körül, alaposan meghempergett a fűben, és ebből Terka mama is megérezte, hogy Vakarcs mennyire elégedett a tacskólétével.

Vezér már az elején aggódva figyelte Terka mama erőfeszítését, hogy nap mint nap le kell járnia a faluba élelemért, aztán ahogy szaporodtak, ez az aggodalma egyre csak nőtt. Tizennégy kutya, mégiscsak nagy feladat, nem szabad ebben magára hagyni, úgyhogy Vakarccsal elhatározták, amit lehet, átvállalnak tőle. Először is, rend a lelke mindennek, a családon belül a feladatokat osztották ki. Ha mindenki pontosan tudja, mi a dolga, minden ezerszer könnyebben megy.

Meg kell tanulnunk bevásárolni, csekket befizetni, ez a legfontosabb, mondta Vakarcsnak azon a csütörtök reggelen Vezér, mielőtt eligazítást tartott volna a többieknek. Vakarcs vállalta. Termetre még mindig ő a legkisebb a tapasztaltabbak közül, fürgének is elég fürgé, a többiek vagy nagyobbak, vagy fiatalabbak nála, őrá hárul majd a postai ügyek intézése. Vezér lesz a bevásárló, így ketten elintézik a faluban a dolgokat. Vezér oda is állt az ötlettel Terka mama elé, mikor az megjelent az ajtóban, hogy üdvözlje őket.

Terka mama először rázta a fejét, szó sincs róla, hogy képzelitek, mit szólnak majd a faluban, így is bolondnak néznek, hát még ha egy szép napon megjelenik helyettem egy kutya! Vezér és Vakarcs érvei hallatán azonban beadta a derekát.

Már egészen megszokták a faluban, hogy a két kutya Terka mama ügyintézője. Telefonon bejelentkezett, személyesen pedig a két kutya képviselte. Nem is a bevásárlás meg az ügyintézés okozott igazán gondot nekik, mert azt hamar rutinból végezték, inkább távollétükben a rendfenntartás, főleg miután Terka mama ágynak esett.

Mégsem járja, hogy mi ketten mint rangidősök tartjuk örökké a frontot! Meg kell szerveznünk az utánpótlást, mondta egy napon Vezérnek Vakarcs. Vezér be is látta, hogy Vakarcsnak igaza van, de jobban bízott benne, ha kettejük kezében futnak össze a szálak. Sok bába közt elvész a gyermek, mondta, aztán végül mégiscsak ráállt, hogy állítsanak föl vezetőséget. Két helyettes irányító és egy ügyintéző, ez a legfontosabb, mondta Vakarcs, két erős és egy okos, mint én, ezt még önelégülten, és persze kellő öniróniával hozzátette. Helyettem mindenképpen a terrier kell, fűzte hozzá gyorsan, mielőtt Vezér mást jelölne ki a feladatkörébe. Helyetted pedig két erős, mint Báró és Negró, esetleg Csibész, bár ő még túl fiatal, maradjon ő a tartalék. Szóval helyettem Pamacs lesz, még rímelnék is a welsh terrierrel. Bujtár a ház körüli önkéntes ügyeletes, Csibésszel a háta mögött. Csibész csak akkor szalad, ha Bujtár tényleg komolyan jelez, egyébként pedig a háttérből figyel. Igen, jó lesz ez így, zárta le a kérdést Vakarcs, Vezérnek csupán annyi dolga maradt, hogy rábólintson. Nem hazudtolod meg magad, ezt megjegyezhetted volna, de nem tette, csak mosolygott a bajsza alatt, lám, ha akarod, ha nem, kiütközik belőled a szálkásszűrű tacskó véred!

Nem telt sok időbe, mire fölállt a csapat. Rend lett, mindenki tudta a dolgát, flottul ment minden, csak akkor támadt egy rövid időre fejetlenség, amikor Terka mama ágynak esett. Vezér gondban volt. Órákon át törte a fejét, gondolatait még Vakarccsal se osztotta meg, mint máskor, a többieket meg végképp nem terhelte aggodalmával. Kicsit zavarodottabban ugyan, de mindenki tette a dolgát. És ekkor megint Vakarcs oldotta meg a kérdést. Mi lenne, ha szólnánk Jutkának?

Jutka az utolsó utcason lakott, közvetlenül a szőlős meg a Terka mama háza felé vezető ösvény alatt, és talán ő volt a faluban az egyetlen,

aki fenntartás nélkül el tudta fogadni Terka mama tizenöt fős családját. Vakarcs ránézett Vezérrre, és már szaladt is, csak úgy lobogott a füle utána. Ha Vezér nem kutya lett volna, hanem ember, talán sokadszorra is megjegyzi magában, hogy ezek a szálkásszőrű tacsók utánozhatatlanok. Fut, hogy a lába se éri a földet, a füle meg lohol mellette a nyelvével. Csakhogy Vezér kutya volt, így egyszerűen tudomásul vette, hogy Vakarcs fut, és futás közben a tacsó ilyen. Vagy talán még ennyit sem tett. Vakarcs egyszerűen elsuhant előtte, hipp-hopp, már ott sem volt, csak egy villanást látott a kapu meg a vadrózsabokor között, és a következő pillanatban Vakarcs már el is tűnt a kökényesben.

Jutka nem sokáig tudott Terka mamáék szolgálatára lenni. Egy balesetben elvesztette a fél lábát. Sajnos nem jön többet, mondta Vezér Terka mamának azon a napon, amikor lenni jártak a faluban Vakarccsal, és meglátták a mentőt. Egy vadmotoros elütötte a zebrán. Olyan szerencsétlenül járt szegény, hogy amputálni kellett térdtől a jobb lábát.

Terka mama keserűen jegyezte meg Vezérnek, látod, minden ellenünk fordult. Vezér csak nézett rá, vajon mire gondolhat, semmi nem fordult ellenünk, egyszerűen történnek a dolgok. Hol így, hol úgy, mit lehet tenni ellenük, el kell viselnünk, ami adódik. Persze, ennyire részletesen nyilván nem gondolta végig, egyszerűen tudomásul vette, Jutka nem jön többet. Pedig milyen vidám volt a ház, mikor megjelent! Főleg Bujtár örült, szaporodott a nyáj. Ő már Jutkát is bevonta a családba, és feltétlenül helyére akarta terelni, azaz hogy be akarta vezetni, előbb a házba, majd hátra, a kertbe, ahol rendszerint a gyülekezésre terelte össze a többieket. Gyülekező, eligazítás, ahogy indult a nap. Mindenkinek meg kellett tanulnia a rendet, kinek mi a dolga. Jutka bent segített a főzésnél Terka mamának, úgyhogy őt egyszerűen csak be kellett kísérenie, pedig szívesen bevonta volna a kinti csapatba is. Bujtár ilyen volt, imádta, ha van csoportos feladat, ahol ő kedvére fontoskodhat, Borcsa és Rozi pedig asszisztálhat mellette, mert nem bánja, ha segítik.

Egyik nap Titi megszökött. Bár természetesen Vakarcs volt a legkisebb, akár a kerítésrácson is átfért volna, de neki esze ágában sem volt kibújni, Titi viszont addig próbálkozott, míg a végén sikerült neki. Csapzottan jött vissza, lógott a nyelve, Vezér már a kapuban várta, és rettenetesen lekap-

Terka mama keserűen jegyezte meg Vezérnek, látod, minden ellenünk fordult. Vezér csak nézett rá, vajon mire gondolhat, semmi nem fordult ellenünk, egyszerűen történnek a dolgok.

ta a tíz körmérő, amikor beengedte. Nem szégyelled magad?, ezzel fogadta, és jól bele is mart a hátsójába, Titi pedig fülét-farkát behúzza iszkolt hátra, még nyüszíteni is elfelejtett, pedig máskor elég sokat kényeskedett. Ekkor határozta el Vezér, hogy szigorúbb rendet követel a társaságban, nehogy túlságosan elkanászodjanak a többiek, mert most nehéz időszak következik az életükben.

Terka mama már ki se tudott jönni a házból. Az iskolából hozták föl neki az ételt, Vezér vette át, csakúgy, mint a kutyaeledelt, amit zárás után minden pénteken hozott föl a bolt egyik eladója. Az ételmezésük tehát meg volt oldva, Vezér a ház körül is rendet tudott tartani nagyjából, viszont Terka mama állapota semmi biztatót nem mutatott.

Terka mama az utolsó napon behívta Vezért és Vakarcsot, elmondta nekik, hogy ő nemsokára meghal, és azt szeretné, ha itt hátul a diófa alatt temetnék el az udvarban. Legjobb lenne, ha máris nekiállnának ásni, mert időbe telik, mire akkora gödröt csinálnak, hogy beleférjen. Azt is elmondta nekik, hogy végrendeletében mindenét rájuk hagyta, szerencsére van mit, úgyhogy életük végéig mindahányan megélnek majd belőle. Nem luxusra kell gondolni, de napi egyszeri étkezés mindannyiuk számára biztosítva lesz.

Azon a napon, amikor Terka mama meghalt, Vezér olyan hosszan vonított, hogy a faluban a plébános is meghallotta, az okát is sejtette, úgyhogy meghúzatta a harangot. Pontosabban programon kívüli harangozást táplált be a rendszerbe, mert délután háromkor csak temetésre szoktak harangozni. Most körülbelül annyi lehetett. Mire fölért Terka mamáék házához, Vezérék már el is temették. Neki mindössze annyi dolga maradt, hogy a sírt beszentelje.

Tóth Kinga

AnnaMaria Johannának ír levelet

magaddal hurcolod mondd mivégre
szakad a ruha a fa török kalapodnak azt
a gerendát hogy vonszolod reccsen az
alja mikor a fogat mellé teszik ne feküdj alá
engedd el engedjétek ahogy a feleségeket
a fehéréket akiket dobozban kaptatok
gím lovakkal nyekkent meg a kocsi hajtotta
a kocsis húzta a fogatot húzta Johannát is
„karmos pikkelyes tollas csimbókos” lábakat
oduból kémleli a hosszú csőrű madárdoktort
aki elvette a férjet az udvarembert
feszíti a csigát nagyra minél nagyobb a bánat
annál vörösebbet énekel a fuvolistának aki
a siratót játssza a kilométereken át hurcolt
halottnak aki siratja Johannát is
harang és lehullt az ember sírba fektetett
gyermeked életre kel Johanna mint a dobozban
elásott madár kívántál akkor kívánj most is egyet
viaszmaszk az arcon bástyanő bőrsákba varrva
harapja a levegőt a kőben a kolostor bőrében

TÓTH KINGA (1983, Sárvár)
író, költő, műfordító, hang-
performer, vizuális művész.
Magyar, német és angol
nyelven ír. Legutóbbi kötete
Írmaq / Offspring (Starfol
Plusz Kft. 2020).

 Irodalom

a készülő MariaMachina kötetből, 2021

Fotó: Tóth Kinga

Bánáti Hanna

Hosszú expozíció

ez a halántéktáji lüktetés
ez a tompa fülzúgás
a mozdulat súlya
és ami utána marad

az a hirtelen lendület
az a harsogó vérzubbogás
a mozdulat súlya
és ami utána marad

vajon mi gyógyul gyorsabban
a csont vagy a lelkiismeret
a legvégén úgyis csend marad
súlyos mély álom azt mondják
kinek kinek érdeme szerint

de még senki nem alszik
az albumban családi fotó
kimerevített hamis tavasz

a fontos dolgoknak
már akkor sem volt nevük
a fel nem tett kérdésre
nem volt jó válasz
most mégis megkérdézem
ki készítette ezt a képet
és vajon tudta-e és ha tudta
miért nem mondta soha
hogyan nő és férfi
férfi és nő
együtt és külön is
boldogtalan

Irodalom

BÁNÁTI HANNA (1986,
Beszterce). Szülővárosá-
ban érettségizett, jelenleg
egyetemi oktató Német-
országban. Ez az első köz-
lése.

Írisz

Vajon hányszor kell a félhomályban
nekimenni a szekrény sarkának,
megszédülni, konyhakilincsbe dőlni,
kenyérszeletelés, krumplihámozás
közben ügyetlenül mellé vágni,
rosszul lépni és legurulni
az emeletről a lépcsőházban,
túl szorosra húzni a láncot, sálat,
míg a szerelem vég nélkül áradó,
mindent betöltő bíborliláit
már nem bírja el a test.

Vajon hányszor kell szemlesütve
kívánni jó napot, fal mellett osonni,
mint a rémült vadak, várni és félni,
hogyan talán nem szólnak semmit,
mentegetni, hogy ma épp rossz napja van,
míg a szerelem vég nélkül áradó,
mindent betöltő bíborliláit
már nem bírja el a test.

Vajon hányszor kell a cinkos hallgatást,
együttérző félrefordulást nem szívre venni,
magunknak megfogadni, eldönteni,
összecsomagolni, mégis megint ott maradni,
míg a szerelem vég nélkül áradó,
mindent betöltő bíborliláit
már nem bírja el a test.

Vajon hányszor kell utólag sajnálkozni,
lélektájt kicsit elszorulni,
idővel tovább lépni és örülni,
hogy mindez nem velünk,
míg a szerelem vég nélkül áradó,
mindent betöltő bíborliláit
már nem nézzük többé tétlenül.

Árapály

Ott törik, ahol a legkeményebb,
ahol vastagon rakódott le a dac.
Mázsás csendben állunk mellkasig,
megroppantja a lelket a szívmenti fagy.
És akkor kiárad.
Sodrása felhasítja a látszat bársonyát.
Nyomában ökölbe szorított kéz,
repedő nyakcsigolyák,
tenyérszéli folt a lapocka tájékán,
szem alatti mély karmolás,
üres üveg, üres pohár,
úgy itt hagylak, ki merre lát,
de te másé úgysem lehetsz,
de te másé nem is fogsz,
rozsdamentes, akciósan,
mélyen belevág a húsba,
szívmonitor pittyegés.
Aztán csend lesz.
Matatva vezeklünk,
várjuk a feloldozást.
Tavaszt.

Demény Péter

Csak a jó színésznő

„A jó könyv ugyanis végül mindig elolvas-tatja magát. A színével is hat rám, a szagával is; fizikai, anyagi valóságából vonzerő árad. A rossz író viszont elárulja a nyomtatott oldal képe, a »tükör«, a szedés is. Talán a bekezdések aránya, a mondatokat jelző és elválasztó nagybetűk elhelyezése, a központozás, a kötőjelek vízszin-teseinek rejtett összhangja is fontos, amiről mit sem tudunk. Talán a rossz író, egyáltalán, más betűket használ – több effet, kevesebb emmet? –, mint a jó, s ezért olyan sivár, barátságatlan művének már a látványa is. A rossz könyv élet-telen tárgy: ha a kezembe veszem, bizonyos, hogy semmiféle izgalmat nem érzek. A jó: tús-tént megdelejez, személyes kapcsolatot teremt velem. Mit beszélnek ezek itt, a hetvenhetedik oldalon? Kettőt visszalapozok. Nem azt talá-lom, amit vártam. Mik az előzmények? Már lapozok, járkálok benne, előre-hátra, keresem a

24 Esszé

DEMÉNY PÉTER költő, író, szerkesztő, a *Látó* szépirodal-mi folyóirat esszészerkesztője, 1972-ben született Ko-lozsváron, jelenleg Marosvásárhelyen él.

neveket, tájakat. Az elejét utoljára olvasom el, a végét a közepén, a közepét háromszor esetleg. Ezzel a gyalázatos módszerrel mégis mindent megtudok, de csak a jó regényből.”

Azt hiszem, az a nagy színész és színésznő, aki nem „fekszik rá” a szépségére; aki attól szép, hogy éppen abban a pillanatban szép tud lenni, nem a szabályos arca vagy a modelling révén és szempontjából, hanem a szerep érdekében és segítségével.

Én valahogy ugyanígy vagyok a filmekkel. Sétálok bennük, mint Ottlik a könyvekben, ráklikkelek véletlenül valamelyikre, megnézek néhány jelenetet, vagy ha kedvem van, az egész filmet. Most a *Grace – Monaco csillagát*, most *A tolmácsot*, máskor *Az órákat*. Nem láttam az egész Nicole Kidman-életművet, de így is sejt-em, hogy nagy színésznő.

Mert végül is mi egy nagy színész? „Rá-tesznek egy orrot, és tökéletes Virginia Woolf” – mondta egy ismerősöm. Ami azt jelenti, talál az az elképzelés, amely bennünk él, ahhoz, amely megjelenik a képernyőn. De talán még többet jelent: azt, hogy ezentúl úgy képzeljük Virginia Woolfot, ahogy Kidman eljátszotta.

Ami azért fantasztikus bravúr. Mert mi egy bravúr? – csak hogy folytassam a tudálékossá-got, ha már belekezdtem. A bravúr az, amikor előítéleteink lebomlanak. Többször mondtam már, noha éppen azok a rendezők nem hallották meg, akiknek „üzenem”: Scorsese egyik legzse-niálisabb húzása az volt, amikor a bérgyilkos szerepét Joe Pescire osztotta a *Nagymenőkben*. Egy töpörtyű csak nevetséges lehet – gondol-hatnánk; és korántsem.

Nos, Nicole Kidman sem csak a „gyönyörű szőkeség”. Az orrnak mint kelléknek tán ez is a szerepe, azon túl, hogy megteremti a hasonlósá-got a színésznő és az író között: megbontja az arcot, eltávolítja szokott szabályosságától. Azért nem mondom, hogy „elcsúfítja”, mert Woolf egy másféle szépséget képvisel, mint Kidman, s abban a pillanatban, amikor a szí-nésznő megkapja a *Mrs. Dalloway* szerepét, nem is önmagát kell képviselnie. Igaz persze, hogy Grace Kellyként közelebb kerül önmagához, ahhoz a babaarcú szépségideálhoz, amelyben az egykori dívával osztoznak, ám *Monaco csillaga* másként bontja le az előítéleteket, egy spródebb primadonnával, mint akire készültünk.

És ez az igazi színészet titka szerintem, az igazi művészeté. Óhatatlanul megrajzolunk magunkban egy arcot, amelyet „Nicole Kidmanként” azonosítunk, és amellyel kapcso-latban nincsenek is kétségeink – amíg aztán

mégis elkezdenek működni. Hol van a ragyogás *Az órákban*? Egészen máshol, mint szellemi lustaságunkban. Abban a replikában, amelyik szerint az örülteknek is jól esik, ha meghívják őket valahova. Abban a végletes lemondásban, amellyel Virginia a folyóba indul. Abban a magányban, amely végig látszik az arcán.

Itt egy hasadás is megfigyelhető. Gyermekekoromban a szépséget szépségnek használták. De már az a társadalom is azt nevezte nagy alakításnak, amelyik kibújt a mátrixból. Vitályos Ildikó gyönyörű nő volt, legemlékezetesebb szerepe mégis Böske a *Sánta angyalok utcájából*, az a szerep, amelyben a szépségnek nagyon bonyolultnak kellett lennie. Kele Brigitta nem pusztán attól vonzó, hogy királynői jelenség, hanem attól, hogy *használni* tudja a szépségét, él a színpadon. Kézi Imolához kapcsolódó legnagyobb élményeim a *Wozzeck* Marie-ja, az *Alkoholisták* főszereplője, a *Három nővér* Másája.

Milyen komplex szépség Meryl Streep, Glenn Close vagy Anne Hathaway, milyen összetett nő Marozsán Erika!

És Alain Delon, egy másféle álom! A *Rocco és fivéréiben* az a sebzett törekenység, az a konok angyalság! Vagy Bányai-Kelemen Barna Székely Csaba rendőrjeként! Marcel Iureş, a náci tiszt a *Hart háborújában*!

Azt hiszem, az a nagy színész és színésznő, aki nem „fekszik rá” a szépségére; aki attól szép, hogy *éppen abban a pillanatban* szép tud lenni, nem a szabályos arca vagy a modelling révén és szempontjából, hanem a szerep érdekében és segítségével. Michael Caine azt mondta Charlie Rose-nak, filmsztár az, aki ha kézhez kapja a forgatókönyvet, azt keresi, hogyan olvashatná magára, míg filmszínész viszont az, aki azt kutatja, hogyan azonosulhat a figurával. De senkit nem érdekelnek a filmsztárok.

VII. TABÉRY GÉZA NOVELLAPÁLYÁZAT

Az Újvárad folyóirat és a Partiumi Keresztény Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéki Csoportja újra meghirdeti a nagysikerű Tabéry Géza Novellapályázatát.

A 2014 óta éves rendszerességgel útjára indított tematikus pályázat egyaránt szól pályakezdő és már gyakorló szerzőknek. Elsődleges célja megfelelő publikálási lehetőséget biztosítani fiatal szerzők s mindazok részére, akik rövidprozái munkáikkal értő szakmai értékelés, megítélés alapján kívánnak megmutatkozni a kortárs magyar irodalmi életben.

A pályázat felső korhatára: 30 év.

Idén is várjuk gimnazista pályázók jelentkezését a 11. és 12. osztályokból!

A beküldött novelláknak tematikusan az alábbi, Tabéry Géza életművéhez is kapcsolódó gondolatkörök mentén kell megszületniük (egyenként vagy variálva):

1. torony
2. tél
3. rójátság

A kiválasztott tematiká(ka)t kérjük a novellák előtt minden esetben feltüntetni! A pályázatra szerzőnként legtöbb ent novella küldhető be!

A pályamunkákat szakértő zsűri értékeli (irodalomtörténészek, egyetemi oktatók, lapszerkesztők, prózaírók). A minősítést elért novellák szerzői elismerő oklevelet, a legjobb

pályamunkákat beküldő 3 szerző pályadíjat és könyvcsomagot kap az alábbiak szerint:

A győztes pályamű 50 ezer Ft/ illetve ennek megfelelő RON + könyvcsomag; A második helyezett 30 ezer Ft/ illetve ennek megfelelő RON; + könyvcsomag; A harmadik helyezett 20 ezer Ft/ illetve ennek megfelelő RON; + könyvcsomag díjazásban részesül.

A legjobbnak ítélt novellákat az Újvárad közli.

Egy novella legfeljebb 15.000 karakter hosszúságú lehet Times New Roman betűtípus, 12-es betűméret, másfeles sortávolság, 2,5 cm margó). A zsűri nem veszi figyelembe a terjedelemlenárt túllépő szövegeket.

Nevezési díj nincs! Beküldési határidő: **2022. március 10.** A küldeményen kérjük feltüntetni: *Tabéry novellapályázat*. A pályamunkákhoz mellékeljék a pályázó elérhetőségét!

A pályamunkák beküldhetők a taberypalyazat@gmail.com villanyposta címre vagy az *Újvárad* postai címére (Revista Újvárad, Oradea, 410147 str. Nicolae Titulescu u. 1.). A pályázat résztvevői a pályamunkák beküldésével felhasználási engedélyt adnak a meghirdetők részére egyéves időtartamra, mely révén azok szerzői jogdíj nélkül, magyar nyelvterületen bármilyen formában teljes joggal bírnak a pályaművek nyomtatott vagy elektronikus közzétételében. A zsűri jogosult dönteni a díjak kiadásáról, esetlegesen összevonásáról vagy visszatartásáról is.

Eredményhirdetés és ünnepélyes díjátadás: 2022. április végén.

Jovián LXX

Pesti Vigadó, 6. emeleti galéria (1051 Budapest V., Vigadó tér 2.), 2021. december 10-től – 2021. január 30-ig. Kurátor: Zuh Deodáth. Arculat, grafika: Alapfy László. Berendezés: Vadász István.

Festői problémák¹

Hölgyeim és Uraim, kedves Egybegyűltektől, és majdnem azt mondtam, igen kenetteljesen, hogy „tisztelt ünneplő Gyülekezet”! Nagy megtiszteltetés számomra, hogy megnyithatom ezt a jubileumi kiállítást, és ennek kapcsán úgy beszélhetek, mint ahogyan filozófiatörténeti szakmámból fakadóan művészeti kérdésekről egyedül beszélni tudok. Úgy lépek fel itt, mint Jovián György monográfusa, és az, amit a művészről gondolok, ott van a könyv²

Galéria

ZUH DEODÁTH (1982, Nagyszalonta). A BTK Filozófiai Intézet kutatója, az MTA Lendület Morál és Tudomány Kutatócsoport tagja.

lapjain. Most viszont valami olyasmit próbálok mondani, ami ennek a kiállításnak a kapcsán az említett gondolatokhoz hozzátesz valamit. Egy

¹ Elhangzott a *Jovián LXX* című kiállítás kurátori bevezetőjeként 2021. december 4-én, a Pesti Vigadó hatodik emeleti galériájának nagytermében. A szöveget követő zenei programban Johann Sebastian Bach 1004-es BWV-jegyzékszámú, D-moll szóló hegedű-partitájának zárótétele (*chaconne*) hangzott el Baráti Kristóf előadásában. A megnyitóbeszéd ehhez is megpróbálta átkötni az érdeklődő közönséget. A cím utalás Hauser Arnold egy azonos című, 1911-es cikkére a *Temesvári Hírlap*ból (december 31.:5–6.). Ennek új kiadásához lásd: Hauser Arnold olvasókönyv, in: *Enigma* 91(2017): 118–120. A jegyzetek a szöveg írójától származnak.

² Zuh Deodáth: *Jovián*. [Tanulmány a pályaképről, művészeti album és interjú jegyzetekkel és bibliográfiával, illetve a J. Gy. kiállításjegyzékével], Budapest: MMA Kiadó, 2021. 318 oldal.

Erdő I, 2006, olaj/vászon, 200×200 (=4×50×50) cm, magántulajdon

biztos: nem szeretném ismételni magam. Legfeljebb érthetőbbé akarom tenni, amit Jovián kapcsán a festészetből megértettem. A szövegem apropóját az is adja, hogy az elmúlt hetekben kritika jelent meg az említett könyvről az egyik magyarországi országos napilap³ hasábjain. Nem mentes némi iróniától, hogy a cikk szerzője annak a „kellemes meglepetésnek” adott hangot, hogy én magam a könyvben „kerek mondatokban” és „logikus összefüggésekre rávilágítva” mutatom fel a Jovián György életműve mögött azonosítható folyamatokat. Csak reménykedni tudok abban, hogy a ma esti közönségnek is tudok még szolgálni hasonló meglepetésekkel.

Szakmai ártalomból fakadóan is szeretném röviden pontokba szedni, hogy miről akarok beszélni. Számszerűen három kérdésről. Az *első* a kiállítás háttere, motivációja és jellege. A *második* a realizmus problémája a festészetben – általános fogalmakban, de J. Gy. munkái által érthetőbbé téve. A *harmadik* pedig az, hogyan tudunk számot

³ Bertók T.: „Az alkotás kényszere” című írása a *Magyar Nemzet* 2021. november 27-i számában.

adni egy egyszerű mesterség bonyolult természetéről. A festészet ilyen, és az, amiről az első két pontban szólok, ebben a témában kulminál.

I. A kiállítás *nem* valódi *életműkiállítás*. Igen sok minden nem szerepel benne Jovián teljes életművéből. Annak csak egy, még ha igen nagy szeletére kíváncsi, vagyis arra, amely 1983-mal vette kezdetét, az első teljes évvel, amelyet a festő Nagyváradról Budapestre költözve a fővárosban töltött. *Nem* is igazi *retrospektív* kiállítás ez, mert az 1990-es és 2000-es évek több aspektusa hiányzik a tárlatról. Igazság szerint ez egy olyan válogatás, amely a jelzett, és máig tartó periódust egy bizonyos szempontból vizsgálja, illetve mutatja be.

Még egy megjegyzést a kiállítás címeről, és annak nómenklatúrájáról. Az első ilyen, római számokat használó megnevezést az ötvenéves jubileumi tárlat viselte 2001-ben, az akkor az Ernst Múzeum kötelékében működő Dorottya Galériában. A Dorottya Galéria ma már nem létezik, épülete is meghajolt a legmodernebb világ előtt.⁴ Viszont – mint oly sokszor előtte a magyar kortárs művészetben – a mi esetünkben is itt kezdődött egy máig tartó folyamat. Ez a kezdőpont

Oxidátor (részlet), 1979, 100×70 cm, olaj/vászon, a nagyváradai Francisc Hubic Művészeti Iskola tulajdona

⁴ A Dorottya Galéria a budapesti Kulturális Kapcsolatok Intézetének 1957-ben alapított kortárs művészeti kiállítóhelye volt, amely fennállása során tartozott a Múcsarnokhoz és – éppen J. Gy. ötvenéves jubileuma idején – az Ernst Múzeumhoz is. A neki a földszintjén helyet adó lipótvárosi pre-modern vagy pre-art deco ingatlant (Dorottya utca 8., építész: Medgyaszay István, 1912–14) néhány évvel a Galéria de facto 2009-es megszűnése után bontották el.

Az alvó, 2010, olaj/vászon, a Székesfehérvári Egyházmegye tulajdona

29

Kettős portré, 1983,
vegyes technika,
100×140 cm,
a budapesti
Szépművészeti
Múzeum tulajdona

Kettős portré II, 1987, tollrajz, pasztell, 70×100 cm. A kiállításon ugyan nem szerepel, de tökéletesen mutatja Jovián vonzódását a sorozatok készítéséhez

volt az „L”.⁵ Ezt követte tíz évvel később, 2011 novemberében, a Kiscelli Múzeumban a *Jovián LX*,⁶ majd újabb egy évtizedre rá a *Jovián LXX*. Meg kell jegyeznem, hogy a római számoknak van valami, a kumulatív tipográfiából fakadó megnyugtató, ugyanakkor inspiráló hatása. Mint jól tudjuk, a római szám-karakterek egy adott ponton túl nem

a legmegfelelőbbek a kalkulus céljaira, de rendkívül jól érzékeltetnek folyamatokat. Például az idő múlását vagy az emberi sors alakulását. Az L–LX–LXX sora ennek tökéletes példája. Ez a kiállítás tehát nagyrészt azt mutatja, hogy mi történt Jovián Györggyel az elmúlt tíz évben, milyen témákon dolgozott tovább, melyekre vált újból, vagy éppen újonnan fogékonnyá. Legfőképpen pedig azt, hogy mi az, amit az ide vezető útból máig fontosnak láthatunk. Itt van például az 1983-as kettős portré, amely Joviánt első budapesti művészeti ösztöndíjához segítette, és amely ma a Nemzeti Galéria tulajdona, viszont nem szerepel annak állandó tárlatán. A maga eszközeivel, de mégis ez a figurális festészet egyik korabeli markáns, de ma is frissen ható darabja. Mutatja, hogy a figurák iránti elköteleződés még az absztrakció és önreflexió idején is folytonosan ott volt. Itt van a Jovián LX egyik kiemelt műtárgya, a *Pallium Mariae*, amely egy Mantegna-parafrázisba oltott önarckép, a *Bontás*-sorozat bizonyos kiemelt képei, valamint *A láng* című képciklus két darabja. Közülük az utolsó, a *Baljós előérzet* alcímet viseli, és Jovián legújabb munkája, amely most kerül először kiállításra és tulajdonképpen egy szűk családi és baráti körön kívül senki nem is láthatta eddig.

Pallium Mariae, 2011, olaj/vászon, 170×200 cm, a BTK Kiscelli Múzeum Fővárosi Képtár tulajdona

⁵ 2001. november 5–26. között.

⁶ 2011. december 15. és 2012. február 15. között volt látogatható a BTM Kiscelli Múzeum Fővárosi Képtárban, az úgynevezett templomtérben.

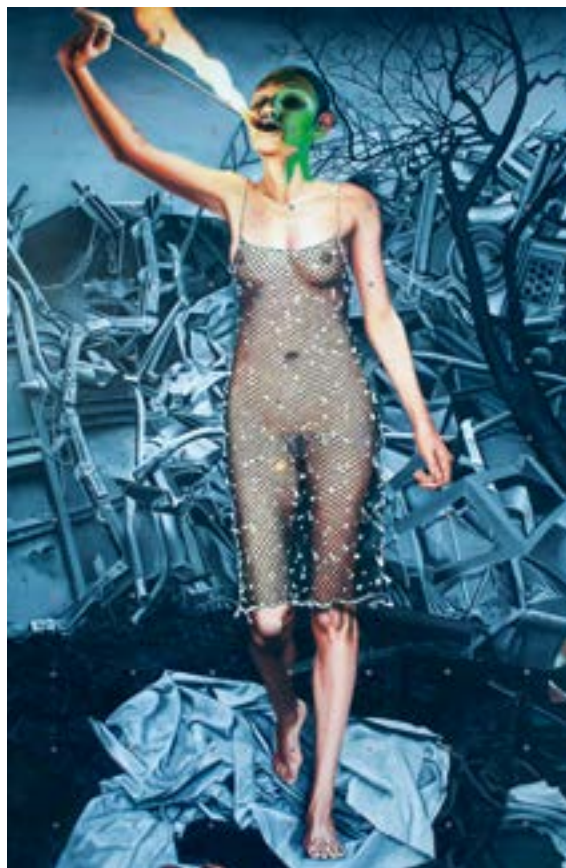

A láng III. Baljós előérzet,
2021, olaj/vászon,
170×200 cm

II. Említettem, hogy ez nem egy retrospektív, hanem olyan kiállítás, amely egy erős szempont szerint válogat az elmúlt negyven év bizonyos alkotói folyamatainak eredményeiből. Felmerül a kérdés, hogy mi is ez a központi gondolat? Ez a gondolat a realiztikus ábrázolásé vagy a festészeti realizmusé. A dolog érdekessége, hogy „realizmus” nem egy létezik, hiszen a realizmus fogalma a realitással, a valóság alakulásával, illetve azzal együtt változik, hogy a művész ebből mit is akar megmutatni.⁷ Hogy egy festmény, műalkotás természetű avagy élethű-e, ezek a kérdések csak segédfogalmakat hívnak elő, de nem változtatják meg az alapvető tényállást. A hiperrealizmus (nem csak a *Bontás*-, hanem az *Erdő*-sorozat esete erre a tipikus példa) is csak a természetű ábrázolás egyik példája. Hiába áll ez a legközelebb a szigorú

⁷ Erről lásd bővebben a Jovián-monográfiát, különösképpen: 51–61.

A szabadság vezeti a népet (a barikádra) – Delacroix nyomán, 2016, olaj/vászon, 170×110 cm, a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum tulajdona

Az én barokk hangulatom (*Mon état d'âme baroque*), 1980,
120×120 cm, vegyes technika, magántulajdon

értelemben vett optikaihoz, mégis egészen sajátos az a világ, amelyet ábrázol. A valóságábrázolás különböző igény szintjei és igényei akkor válnak érthetővé, amikor bizonyos képek motívumai, illetve a valóságábrázolás egészen különböző formái egymás mellé kerülnek a kiállítóteremben. Sőt, olyan festmények esetében, mint a Delacroix-parafraízis magán a vásznon is úgyszólván egymásra tevődnek. A romok ábrázolásának hiperrealizmusa és az allegorikus szabadság-figura mágikus realizmusa egészen másneműek, mégis képek egy harmadik típusú valóságot együtt érzékeltetni. Hasonló a helyzet az *Alvóval*, amely a hiper-reálisból is egyszerre kettőt helyez egymás mellé, vagyis egy hiperrális (a római epitáfiumos posztamens) és egy inkább hiper-naturalisztikus (a hajlék nélküli férfi) ábrázolásmódot.

III. A festészetet, mint mesterség iránti tiszteletet úgy lehet a legjobban kifejezni (azon túl, hogy rengeteget festünk), hogy amikor csak tudjuk, megpróbáljuk tisztázni mindenki előtt annak meglehetősen sajátos természetét.⁸ Miközben a festészet egy olyan mesterség, amely hétköznapi kellékekkel egy pofonegyszerű dolgot akar előállítani, ennek megvalósítása mégis pokolian nehéz.

⁸ Lásd i. m., 22–25.

A festészet művelésének fizikai gátja tulajdonképpen vajmi kevés, de mégsem működik akárki, és akármilyen mester kezében. Miközben a feladat látszólag nem éri el a rakétatudomány komplexitását, mégis rendkívüli módon megterhelő annak bonyodalmain átrágnunk magunkat. Az például – ami a kiállítás képein is jól látszik –, hogy Jovian előszeretettel fest sorozatokat, éppen ehhez a gondolathoz illeszkedik. Roppant nehéz eljutni a festészetben a megvalósítás egy olyan szintjére, amelyben meg tudunk elégedni azzal, amit felvitünk a vásznonra. Ezért van nagy szükség arra, hogy ha kell, akkor a témát, akár más háttér előtt, és más paraméterekkel, de újra és újra megfessük. Nehéz olyat alkotni, amely végül, saját belátásunk szerint is képes arra, hogy gondolatokat ébreszsen.

Hogy a II-es és a III-as ponthoz is kapcsolódó példát mondjak: nézzük meg a már említett *Kettős portrét* 1983-ból. A témának Jovian többször neki-gyürkőzött. Figyelembe véve azt is, hogy papíron az azonos névvel illetett műfaj már évszázadok óta létezik, nem is kapott túlságosan sok variációs lehetőséget. Két portrét kell egyetlen vásznon megfesteni, hogy az revelatív kontrasztot tárjon elénk: olyan ellentmondásos együttállást, amelyből tanulságokat lehet leszűrni. Olyannyira behatárolt ez a műfaj, és annyira keveset változtak annak ismérvei, hogy adekvát kérdés lehet: nem a társadalmi körülmények és az ebbe ágyazott művészi szándék változott mégis igen sokat eközben? Hiszen a különböző korok képeiből, a műfaj alapvető paraméterein kívül nem sok mindent lehet leszűrni Jovian képére vonatkozóan. És ha ebben az irányban keresgélünk, akkor azt sem fogjuk megérteni, hogy milyen mennyiségű munka és hány előtanulmány kellett ahhoz, hogy ez a szinte negyven éves kép ma is frissen hasson ránk. Az önkínzás és a meghasonlás ábrázolása ugyanis igen nehéz akkor, ha nem szeretnénk, hogy a dolog önreferenciális legyen. Nem minden megszenvedett műalkotás tud jó képet adni az emberi szenvedésről.

Végezetül pár szót kell mondanom a következő zenei programról. Program ez, mert célzatosan hangolták a kiállítás mondanivalójához. Bach D-moll partitájának *chaconne*-tétéle, már amennyire erről való szerény tudásom ezt látni engedi, tökéletesen megmutatja, hogy mit kell érteni azon, ha egy egyszerű mesterség bonyolult természetéről beszélünk. A *chaconne* tökéletes szeriális és repetitív alap, hosszú, de stabil háttér az egyéni dekorum felfestésére és a művészi invenciók lassú, türelmes kibontására. Hasonló terjedelemben

enged láttatni egyetlen gondolatot, mint ahogy én most Önökkel beszéd útján szerettem volna szót érteni. A *chaconne* tehát stabil sorozatokkal épít fel, amelyek fokról fokra bontják ki egyéni mondanivalójukat: a kelet-közép-európai perspektívában azt a szomorú és sokszor sötét hangulatot, amelyet sem a 18. század első felének lipcsei Kapellmeistere, sem pedig a mai kor nagyváradi,

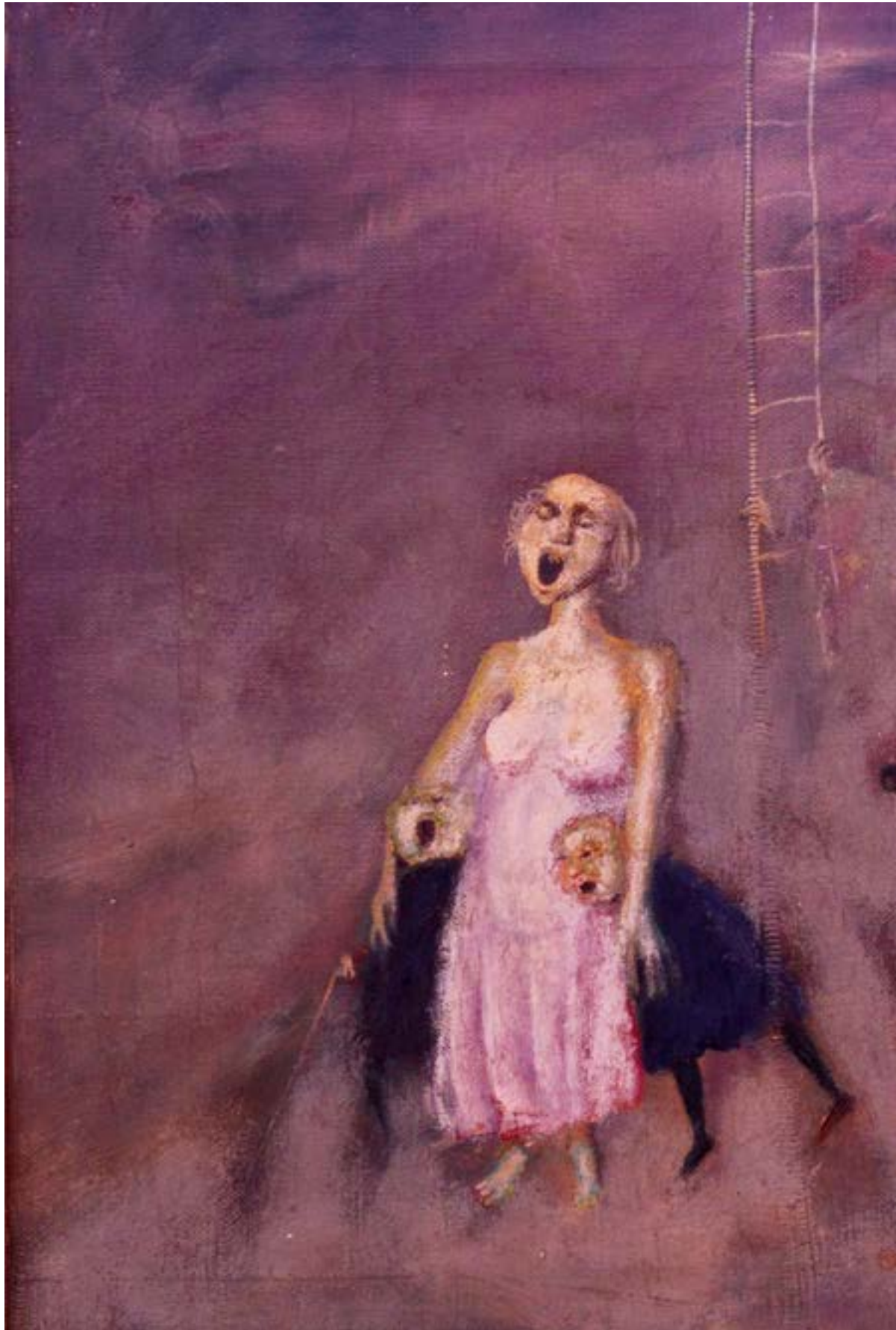
bukaresti, és budapesti szocializációjú festője nem úszhatott meg.

Ezekkel a gondolatokkal kívánok mindenkinek tartalmas szórakozást. Gyuri, Neked pedig közelgő születésnapod alkalmával jó egészséget!

ZUH DEODÁTH

Elégia (Ablak), 1977, olaj/vászon, kollázs, 100×80 cm, magántulajdon

35

Körmenet (Psalmus),
1976, 40 × 50 cm,
olaj/vászon,
magántulajdon

Egyre több a kommunikációs szakember, és mintha egyre kevésbé tudnánk egymással értekezni. Pedig bármit teszünk, vagy nem teszünk, mondunk vagy hallgatunk, bár-hogyan ülünk vagy állunk – az kommunikáció is. Ebben a hónapban arról tande-mezünk, miért fontos a kommunikációs tudatosság. Működik-e és miként a kommunikációs készségfejlesztés? Mikor és hogyan kell ezt fejleszteni? Meddig kell ezt tanulnunk, gyakorolnunk? És vajon mi köze min-dennek a kulturáltsághoz?

(† H. Varga Gyula)

Minden közösség léte a kommunikáción mint közvetítőeszközön múlik: van kommunikáció, van közösség; nincs kommunikáció, nincs közösség.

Tandem

H. VARGA GYULA (Mezőnagymihály, 1947 – Eger, 2021. dec. 22.) főiskolai tanár: nyelvész, kommunikációkuta-tó, az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Alkal-mazott Kommunikációtudományi Kutatócsoportjának vezetője, a Kommunikációs Nevelésért Egyesület elnöke.

Kommunikálni mindenki tud – ám nem mindegy, hogyan. Aki ilyeneket mond: „Ami szíve-men, a számon”, vagy: „Jól megmondtam neki!”, az nincs tisztában a kommunikáció céljával és esz-köztárával. Az emberben három szint különül el. Montágh Imre mondta: az ösztönszint agresszió kifejezője hangképzésben a gégeprés; az érzelmi szint, az érzelem a torokból szól; az értelem a szá-jüregben artikulálódik. A kommunikáció azonban nem arra való, hogy másokat bántunk vele, hanem összehangoljuk a dolgainkat, segítsük egy-mást, és jobbá tegyük a világot. Nagy célok, nemes célok...

Mindenkinek mások a kommunikációs képességei. A képességek eléggé adottak, nem könnyen változnak, inkább árnyalódnak. Nem úgy

a jártasságok és a készségek. Ezek változtathatók és változtatandók. Valahol olvastam, hogy a készségek olyan modell szerint fejleszthetők, mint az

egyenes lefutású programok. Sokszor, több-féleképpen végig kell csinálni, amíg berög-zülnek, automatiz-mussá válnak. Gondoljunk a köszö-nésekre, megszólítá-sokra, udvariassági szokásokra.

A jártasságok fej-lesztése e szemlélet alapján az elágazó lefutású program sze-rint képzelhető el: végezzük a gyakorla-tot, és időnként dön-

tési helyzetek elé kerülünk. Meg kell állni, számba-venni a lehetőségeket és dönteni. Helyzetelemzéssel nekünk kell kiválasztanunk a szituációnak – a kommunikációs céloknak, a sze-replő érdekeinek – megfelelő eszközök és módsze-rek tárából az optimálisat.

A modern pedagógiában fölértékelődött a kommunikációs készségfejlesztés. Előbb a piac mozdult rá, cégek szakosodtak speciális képzésekre, tréningekre. Később megjelent rá az igény az iskolai oktatás keretei között is. Erősítették ezt a reformpedagógiai törekvések, főleg az Európai Unió oktatási stratégiája: a kompetenciaalapú oktatás kidolgozása és bevezetése.

A magyar(országi) alaptantervben ez kissé felemás módon alakult. A bátor kezdést erős visz-szafogás követte. Úgy látom, a legutóbbi alaptan-terv ismét több lehetőséget biztosít a kommuni-kációs készségfejlesztés számára. A magyar nyelv című tárgyba építése (anyanyelvi kommunikáció) annyiban felemás, hogy a magyartanárok szívesen fogadták, viszont nincs hozzá módszertani felké-szültségük. Ráadásul tovább terheli az így is túl-méretezett tananyagot.

Már Orsolya egy előadásából úgy értesültem, hogy az újabb román központi tantervek ennél jóval több lehetőséget, szabadságot adnak a diákok kommunikációs készségeinek fejlesztésére. Ez elismerésre méltó, remélem, a magyartanárok tud-nak is élni vele.

Zárásként: a kommunikációs készségek, képességek fejlesztése nem öncél, hanem a teljes

Magyar Sára rovata Kommunikáció és kulturáltság

személyiségfejlődés része. Segítségével nem az a legfőbb célja a nevelőnek, hogy jól felkészült, de a saját céljait megvalósító, önző ember legyen belőle, hanem a közösségben és a közösségért tevékenykedő embertípus kiművelése a pedagógiai cél.

(Magyari Sára)

Bevallom, néha úgy tapasztalom, feleslegesen tanulnak egyesek a kommunikációról. Az is igaz, egyre inkább tapasztalom azt is, nem nagyon ment előbbre a világ a könyvek által. Azaz van egy csomó felhalmozott (elméleti) tudásunk, amit aztán nem tudunk, vagy nem lehet gyakorlatba ültetni. Mert az vagy nem így működik a valóságban, vagy nincs meg az önreflexió képessége és igénye, amivel azt az egyén önmagára tudná vonatkoztatni.

Ronda lesznek: látom a kommunikációs szakembert, aki nem tud öltözködni, nem *viseli* a ruháját, nem tud ülni, állni, és ha a verbális kommunikációjára gondolok, végképp elcsüggedek. Pedig megnyilvánulásaink kommunikálnak rólunk, és az átlagember körülbelül 4 másodperc alatt 80 százalékos pontossággal felfogja az üzenetet, amit aztán értékel is. Azaz az elsőre alkotott kép valakiről illik is arra a bizonyos egyénre. Ma ezt nem szeretjük hallani, mert azt gondoljuk, ez előítéletesség, pontosabban azt, hogy az előítéletességet le lehet és le kell vetkőzni mindenáron. Pedig nem így van. Ez egy alapképességünk, amivel védjük magunkat és a sajátunkat, ennek segítségével tudunk tájékozódni a világban, és ha ezt megtanuljuk helyén kezelni, akkor leszünk jó emberismerők, akkor kevésbé vagyunk átverhetők, megkárosíthatók.

Tehát a kommunikáció itt van bennünk és körülöttünk. De nem értjük egymást. A természetes dekódolás mintha nagyot sérült volna – az a gyanúm, hogy főként az ideológiák, az elméletek hatására. Például ma sokat tudunk a kisgyermek beszédfejlesztéséről és szövegértéséről, a felmérések viszont – és a tapasztalat – azt bizonyítják, hogy nagyok a gondok a hallott és az olvasott szöveg értésével, nem beszélve a szövegalkotásról. Írásban egyre nehezebben megy, de szóban is. Egyre több a korlátozott nyelvi kódú gyermek és fiatal (korához képest fejletlen a szókincse, nem képes a választékos beszédmódra), illetve a nyelvi viselkedéssel is hadilábon állnak: nem tudják, ki mikor szólalhat meg, milyen hangnemben tehetik, milyen hangerővel. Aki pedig nem tudja szóban kifejezni a gondolatait, érzéseit, az sokszor az öklével fogja.

Amióta egyre kevesebb emberi és emberséges szót hall a gyerek, azóta jelentkeznek ezek a gondok. Régebben több beszédben, beszélgetésben volt részük a csemetéknek, utánozva elsajátították a legfontosabbakat. Ott voltak a ringatók, a gügyögtetők, a gyermekjátékok, ahol aztán foglalkoztak a gyerek beszédével – nem annyira tudatosan, inkább ösztönösen. És működött. De gyakran hallottak a gyerekek muzsikát, dalolást élő emberektől, aztán ők maguk is énekelgettek – a zenei anyanyelv így fejlődött, a maga természetes módján. Ma a legtöbb családban nem evvel találkozunk: a gyerek passzív nyelvhasználó lesz – mesét néz, de nem nagyon beszélgetnek körülötte; zenét hallgat, de nem énekel; sportműsorokat néz, de nem mozog. Így a fejlődés sem az igazi.

A verbális és paraverbális (hangerő, beszédritmus, sebesség, hangsúly stb.) kommunikáció mellett egyre nagyobb kihívás a nonverbális szféra: gesztusok, mimika, testtartás; öltözködés stb. Ezt sem a képernyőről, az internetről lehet megtanulni, hanem a családban, a környezetből. A sztájlisztok meg inkább ártnak, mint segítenek, bár tény, hogy jól keresnek – a mi rovásunkra.

Tandem

MAGYARI SÁRA nyelvész, újságíró, a PKE docense. 1976-ban született Nagybodófalván. Rovata van a Temesvári Rádióban és a Nyugati Jelenben. Legújabb kötete: *Sügerségtől incelekig – női szemmel* (HKE, 2021).

Miközben az az érdekes, hogy az egyetemi órákon vágni lehet a csendet, mikor a kommunikációs témák kerülnek elő: a nyelvi viselkedés, a mozgás és öltözködés résznél mindig minden diák fülel, és a következő órán már itt-ott látszik az igyekezet. Majd pár héten belül büszkén, örömmel számolnak be kisebb-nagyobb sikereikről, amelyeket a kommunikációs stratégiáik váltásakor élnek meg. Hiszen kommunikációs készségeinken életünk folyamán bármikor javíthatunk, vagy finomíthatunk. A kulcsszó pedig a hitelesség. Ami a szavakban és a tettekben, a beszédben és a megjelenésben összecseng, az bizalmat sugall. Jó létezni olyan ember mellett, aki hiteles. Főleg akkor, ha ma inkább olyanokkal van tele a világ, akik vizet prédikálnak, de bort, sört, pálinkát és amúgy bármi mást is megisznak...

A pjának meg kellett elégednie azzal, hogy csak Jánost taníttatja. Jobb pillanataiban, amikor részegen és vidáman jött haza, azt

mondogatta a fiának, a magyarok félnótások, beletörődtek Trianonba. Meg hogy a románokat nem kell megtérni, tolvaj-rabló nép, akik nem viselik el, hogy őket rabolják ki. Vagyis a tolvaj lophat, amennyit kedve tartja, a saját földjén van, de ha egy szép napon rájön, hogy tőle lopják azt, amit

az előbb ő lopott el, akkor megharagszik és a törvényhez fordul. Valaki meg kellene mutassa a románoknak, hogy itt nem ők az urak, hogy ez

1990 zaklatott tavaszán itt húzta meg magát több mint ötven román diák a székelyudvarhelyi Tanítóképzőből, azzal a szándékkal, hogy

Maroshévízen folytatják tanulmányaikat. A marosvásárhelyi történesek követő hetekben a román köztvé bejelentette, hogy az udvarhelyi román szak megszűnik. Álhír volt. Az iskolát képviselő két tanárból és két diákból álló komisszió element a televízió stúdiójába, hogy cáfolják a

Andrei Dósa
Nagy erő és egy
csipet törékenység
Multă forță și un dram
de gingășie
(regényrészlet)

hírt. A magyar adás készített velük egy műsort, amit azonban soha nem adtak le. Időközben, amikor a dolgok csitulni kezdtek, a tanügyminiszter tényleg úgy határozott, hogy megszünteti a román szakot. Hogy a helyzet bonyolultabb legyen, a román diákok egy része szüleik támogatásával úgy döntött, otthagyja az iskolát, de a líceum magyar vezetősége semmiféle értesítést nem kapott arról, hogy tanítóképzői osztály indulna Maroshévízen, ezért nem is hagyta őket elmenni. A tavaszi szünet kezdetén a román diákok átiratkoztak Maroshévízre. A magyar oktatók aztán tüntettek a határozat ellen. Még akkor is, ha a diákok már jópár éve befejezték az iskolát, az ellenszenv hullám, ami a Ipari Líceum, később O.C. Tăslăuanunak átnevezett líceum román szakja felé irányult, nem szűnt meg teljesen. Tizenöt évesen János jó magyarázatra talált ebben a mesében, a cselekedeteit illetően.

Szerette az adrenalint, a sötét haragot, ami felturbózta, a megcsapott hús puffanását, azt, ahogy a rózsafüzér fémje kikezdi az ujjai végét, a fájdalmat, amit minden ökölcsapás után érzett, mintha egy falba húzott volna be. Egy falba, ami minden egyes agresszív gesztus és sikerélmény után alig érzékelhetően vesztett volna a keménységéből. Együttesen ezek az apró dolgok fogják aláaknázni a falat.

János kultúrája *egyveleg kultúra* volt, amiben együttesen voltak jelen magyar népdalok, valamilyen kocsmazene, amit abban az időben csak

Dialog

ANDREI DÓSA (1985, Brassó) román nyelven alkotó költő, író, műfordító. Öt verseskötet és két regény szerzője.

csak egy kevesebb mint nyolcvan éve tartó illúzió. Az igazi urak itt a magyarok, mert a hét magyar törzs több mint ezer éve meghódította ezeket a területeket, amikor a dák pulyáknak fogalmuk sem volt róla, hogy ők dák pulyák volnának. Minden mesterkéltég, mondta pálinkától és sör-től kivörösödött szemmel. Rosszabb pillanataiban, amikor részegen és agresszíven jött haza, fiának azt mondta, nincs semmi haszna és csak románok szolgája lesz.

Hetedik osztályban János vadászni és verni kezdte a város többi iskolájának román diákját. *Inkább Isten buzogánya, mint Isten ostora*, mondta gondolatban karate-mesterének, amikor jobb öklébe szorította a rózsafüzért és bevágódott a keskeny, sötét utcába, ami egy kifejezetten barátságtalan langaléta, egy Tăslăuanu líceumos tanuló hazavezető útvonalának része volt. A magyar iskola diákjai hivatalból lenézték a tăslăuanos diákokat.

magyar mánélének hívtak, a Tankcsapda, a Kárpátia együttes nacionalista rockzenéje, a magyarokról és hunokról szóló legendák, László Gyula történész könyveiből, ötödkézből jövő információk, az erdélyi fasisztaszimpatizáns írók történetei és regényei, mint amilyen Nyíró József vagy Wass Albert volt, vagy Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus* című költeménye. A Tăslăuanu iskola udvara körül forgolódtott a fekete csuklyás hano-rákjában, lesve bármilyen gesztust, a diákok legki-sebb túlzását, új célpontokat keresve, magában ismételve, hogy „*Mogorva lettem, / kemény, sötét és szótlan és makacs. / Vér csurgott rám és nem tudom lemosni.*”

Mielőtt akcióba lépne, mielőtt zsákmányát bekerítené, abban a pár feszült pillanatban, amikor követ valakit, sokszor azt vette észre, hogy volt edzője veszekszik vele: *Budapesten keresel pénzt, majd a zsidó kurvák fiait tanítod karatézni, mi? Magyarország most is kurva ország, ha te ott leszel, csak egy vagy a kurvák közül, Zolika, drága.*

Máskor apját faggatta. *Bólogatunk beletörődő-en a sorsunkba, azt mondd? Nem, apám! Behódolunk egy idegen ország bürokratikus rendszerének? Nehogy már! Vesszen Trianon? Vesszen! A románok semmire-kellő haszonlesők? Nézd meg, hogy fogom eltaposni őket, ha te nem voltál képes rá! A lelkesedés és a fájdalom összefonódtak, mintha transzban lenne. Öklösök és rúgások, öklösök és megint öklösök és rúgások, transzállapot. Hagyjad, apám, lesz még Bukarest magyar falu! Mi védtük meg Európát az összes barbár hordától, és ez a köszönet? Ezek a mocskok, akik anélkül kormányoznak, hogy ismernék a nyelvünket, akik elvárják tőlünk, hogy megtanuljuk a más vulgátával korcsosult korcs vulgátájukat? Hogy basszam szájba őket, apám! Te megkaptad a magadét és semmit sem csináltál, majd én elintézem, hagyjad csak! És akkora öröm lett úrrá rajta, hogy jött, hogy üvöltsön teljes erejéből.*

Az egyetemi évek fátylat borítottak János érzelmeire. Abbahagyta a verekedést, meggyőzte

magát, hogy azok csak kölyökkori faszakodások voltak. Érezte, hogy másfajta cselekvésre van szükség, szabotázsra, de rájött, egyelőre hiányzik belőle a kezdeményező készség, ezért úgy döntött, szünetelteti a dolgot. A Sapientia Egyetem mérnöki kurzusai halálra untatták és frusztráltak, egy-részt nagyon nehezek voltak, másrészt egyre kevésbé hitt abban, hogy az itt tanultaknak valaha is hasznát fogja venni, pedig az egyetem vezetősé-ge magyarországi partnerekkel közösen kidolgo-zott érdekes programokat szervezett a hallgatónak. Évfolyamtársait lefoglalta a szórakozás, az ivás és a baszás. A tanulás és a vizsgák utolsó helyen voltak. Azzal együtt, hogy úgy kezdett viszonyulni a valósághoz, mint egy nyüzött, öreg kandúr, valami mégis folyton kutatott benne, tolta előre. Gyakran látogatta a könyvtárt, mindenféle könyvet olvasott, amik még inkább lehangolták. Lev Tolsztoj *Korunk rabszolgasága* című írása volt az egyik ilyen. Az olvasottak egyre inkább elvették tőle a reményt, felidegesítették, mert megértették vele, hogy a kapitalizmus rabszolgái vagyunk. Mert a kormány és a nagyvállalatok a banditáknál is rosszabbak, a látszólagos biztonság nevében adót hajtanak be az emberektől, és megfizetik azt, aki segít nekik a nép szervezett átverésében. A

Párbeszéd 39

KEMENES HENRIETTE (1988, Nagyvárad) költő, műfordító. Három évig a *Várad* folyóirat szerkesztőségi titkára volt, 2021-től az *Újvárad* vezető szerkesztője.

mondat, melyben Tolsztoj azt állítja, hogy a kormány egész generációk felnőtt társadalmát verte át azért, hogy célját elérje, hamis vallási és hazafias doktrínákat használva, úgy tűnik, elkerülte János figyelmét.

KEMENES HENRIETTE fordítása

A cselekvés embere volt

Szűcs László interjúja Ingrid Carlberg svéd íróval, az „*Itt egy szoba, és rád vár...*” – *Raoul Wallenberg története* című könyv szerzőjével

Mi jelentette a Wallenberg-könyv megírásának a fő mozgatórugóját, motivációját, miért tartotta fontosnak, hogy ezt a munkát elvégezze?

2009-ben kezdtem a könyvvel foglalkozni. Megdöbbenett az a csend, a hallgatás, ami Raoul Wallenberg cselekedeteit és sorsát övezte. Semmilyen komoly, ambíciózus, korabeli kutatásra épülő svéd életrajz nem állt rendelkezésre, kevesen tudtak arról, hogy ő valójában mit is hajtott végre Budapesten a háború alatt. Svédországban a hidegháború idején a Szovjetunióhoz kötődő hosszas és sebeket feltépő diplomáciai konfliktus jelképe volt. Eredetileg oknyomozó újságíró és kutató vagyok, így nehéz volt ellenállnom a kísértésnek, hogy elvégezzem az elmaradt, hiányzó mélykutatást és hogy megpróbáljam megírni

40 Interjú

SZŰCS LÁSZLÓ szerkesztő, költő (Nagyvárad, 1965), az *Újvárad* főszerkesztője, a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete elnöke.

élete és sorsa történetét a sok elsőkézből származó információra alapozva.

Mi jelentette a legfőbb kihívást, hogyan sikerült a hatalmas forrásanyagot felkutatni, mi volt a munkamódszere?

A legnehezebb, hogy azt ne mondjam a lehetetlen kihívás a releváns orosz levéltárakba való bejutás volt. A Szovjetunió bukása után, a kilencvenes évek elején beállt egy nyitottság. Akkor jelentős számú dokumentumot hoztak nyilvánosságra, ami Wallenberg esetére is vonatkozott, nem utolsósorban a Külügyminisztérium archívumából. De a 90-es évek végére ismét bezárták az archívumot. Az újbóli elzárkózás főleg azokra az érzékeny adatokra vonatkozott, amelyek a második világháború után, például Raoul Wallenberg letartóztatása körüli időszakkal kapcsolatosak.

Végül mégis elég messzire jutottam a cenzúra áttörésében. Meghívtak például Moszkvába a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) archívumának olvasószobájába, hogy néhány fontos eredeti dokumentumot megvizsgáljak. Sajnos időközben történhetett valami, mert végül meg gondolták magukat. Az egyetlen dokumentum, amit bemutatnak, az Wallenberg börtönbeli személyi, nyilvántartási kártyája volt. Azon kevesek egyike vagyok, akik kezükben foghatták ezt a sárguló kartondarabot.

A forrásanyagok mellett mennyiben voltak inspirálóak a személyes tapasztalatok, a helyszínek felkeresése Svédországban, Magyarországon, Oroszországban?

Számomra a leginspirálóbb munkautazások a budapestiek voltak. A történészek és szakértők mellett sikerült meginterjúvolnom a még életben lévő munkatársakat is. Nagyon meghatóak voltak a látogatások azokon a helyszíneken, ahol Wallenberg mozgott, ahol dolgozott, például a Minerva utcai villában, ahova kezdetben az ő humanitárius részlege költözött be, illetve a szomszédságában lévő egykori svéd nagykövetség épületében. Továbbá az Üllői út 2-4. szám alatti ingatlan, ahol az irodája volt a nyilaskeresztes puccs után, illetve a svéd házak felkeresése a nemzetközi gettóban. Nagy élmény volt számomra, hogy

azokat az eseményeket, amelyeket a dokumentumokban feltérképeztem, konkrét földrajzi helyszínekhez tudtam kötni.

Természetesen érzelmileg felbolygató volt a Donskoye temetőben, Moszkva déli részében sétálni, hiszen a svéd diplomata hamvai ott lehetnek valamelyik tömegsírbán, vagy járni a Lefortovo-börtönben, ahol a legtöbb ideig fogva tartották.

A kötet megjelenése óta eltelt évtized során történt-e bármilyen érdekes fejlemény, változás az ügyben? Került elő olyan dokumentum, ami az eddigi képet árnyalja?

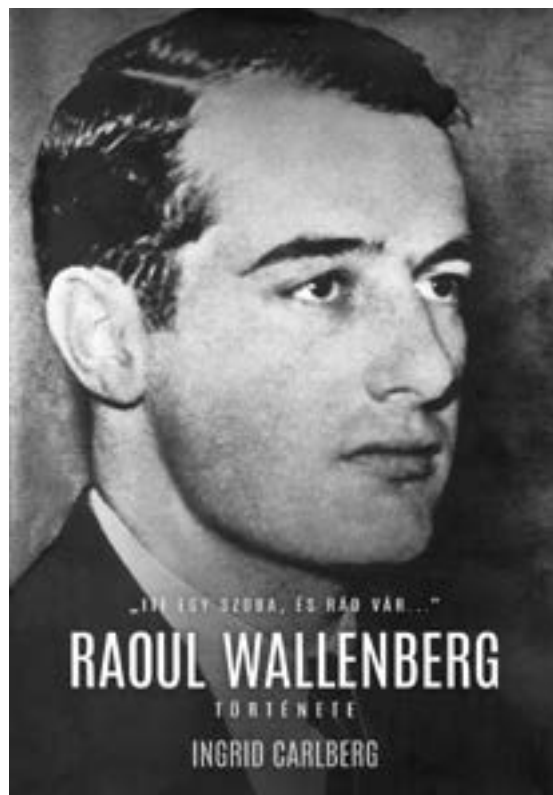
Engem lenyűgözött a család fáradhatatlan harca, hogy egy nap végre szabadon hozzájussanak fontos dokumentumokhoz, amelyek segíthetnek a rejtély megoldásában. Néhány évvel ezelőtt a Wallenberg család beperelte az orosz titkosszolgálatot (FSZB) amiért megtagadják azoknak a dokumentumoknak a nyilvánosságra hozatalát, amelyek fényt deríthetnének a sorsára. Beadványukat egy orosz bíróságon tárgyalták, ahol azzal hárították el a keresetet, hogy az ügyet 75 évre titkosították. Ha jól számolunk, akkor 2022-ben ezek az információk nyilvánosak lesznek. Erre a nyilvánosságra hozatalra sokan várunk...

Milyen volt a kötet svédországi, illetve idegen nyelvű kiadásainak a fogadtatása? Tervezik-e orosz nyelvű változat kiadását?

Általában nagyon jól fogadták, ahol megjelent. Ezek között sajnos nincs ott Oroszország, de többek között az Egyesült Államokban, Angliában, Németországban, Spanyolországban, és Olaszországban megjelent. Az Alfred Nobelről szóló könyvem azonban hamarosan megjelenik oroszul is. Az talán kevésbé érzékeny téma.

Hatalmas feszültséget érzek, illetve ellentmondást Raoul Wallenberg bátorsága, cselekvőkészsége, eredményessége és aközött, ahogyan a svéd politikus, elsősorban a diplomácia, de részben még a család egy része is különböző okok miatt nem tett meg mindent a kiszabadítása, a történet tisztázása érdekében, többnyire a semlegességre hivatkozva. Egyetért-e azzal, hogy ez a könyv a korabeli svéd társadalom kritikája is?

Igen, egyetérték. Annak feltérképezése, hogyan kezelték az 1945 utáni svéd kormányok ezt az ügyet, nem egészen hízeltő rájuk nézve. Volt egy hiszékenységek, illetve jó adag érdektelenség,

hogy feltegyék a releváns kérdéseket, amit így utólag felkavaró követni. Ami Raoul Wallenberg családját illeti, a kép összetettebb, ugyanis őket kezdetben megkérték a hatóságok, hogy ne avatkozzanak bele, hogy ezzel fölöslegesen ne nehezítsék Raoul helyzetét. Ez az óvatosság azonban csak a kezdetekben volt jellemző...

Érzett-e csalódottságot amiatt, hogy nem minden kérdésére kapott, kaphatott pontos válaszokat? Illetve van-e bármi remény, hogy ezek a válaszok egyszer megszülethetnek?

Az ember soha ne adja fel a reményt! Nagyon bízom az orosz dokumentumok 2022-re ígért nyilvánosságra hozatalában. Izgalmas lesz látni, hogy Oroszország betartja-e az ígéretét, vagy újabb okokat találnak ki arra, hogy elutasítsák a kérvényt.

Mit jelenthet Raoul Wallenberg példája és személyisége a ma emberének egy olyan világban, ahol továbbra is léteznek önkényuralmi rendszerek, s ahol az antiszemitizmus élő jelenség?

Számomra Wallenberg budapesti bravúrja azt mutatja, mennyire fontos, hogy a reakcióink ne rekedjenek meg a rossz ellen a szép szavaknál egy olyan társadalomban, ahol az embereket a fajuk miatt üldözik és ahogy a második világháborúban tömeggyilkosság áldozatai lesznek. Wallenberg

nem volt egy nagy szónok. Az ő tiltakozását nem lehetett szónoki emelvényekről hallani. Azzal sem elégedett meg, hogy tiltakozását diplomáciai jegyzékekben fogalmazza meg. A cselekvés embere volt, aki arra használta szervezői és vezetői tehetségét, hogy egy lenyűgözően nagy és hatékony men-tőszervezetet hozzon létre, amelynek néhány kritikus hónap alatt emberek ezreit sikerült megmentenie a náci gyilkológépezet elől. Az ő példája mutatja, mennyire fontos, hogy soha ne engedjünk, ami-

kor a rossz erők meg akarják osztani a társadalma-
kat, ki akarnak taszítani emberi csoportokat. S
hogy mennyire fontos az is, hogy az egyetemes
emberit a pusztító mi és ők mentalitásra akarják
váltani, ami sajnos mindig utat nyit a végső rossz-
nak. Az emberiségnek együttesen kell cselekednie
és reagálnia. Ezt értette meg Raoul Wallenberg.

*A magyar változat elkészítésében
közreműködött Sall László*

A velünk élő Wallenberg-rejtély

Száztíz éve született a múlt század egyik legismertebb svéd személyisége: Raoul Wallenberg, akinek életét, cselekedeteit és tragédiáját minden bizonnyal a centenáriumba időzítve írta meg Ingrid Carlberg író és újságíró, már 2012-ben el is nyerve a legfontosabb svéd irodalmi kitüntetést, az August-díjat. A 750 oldalas mű magyarul egy évtizeddel később, a Noran Libro kiadó gondozásában jelent meg, Garam Katalin fordításában, Dr. Szita Szabolcs történész előszavával, gazdag jegyzetanyaggal.

Az „*Itt egy szoba, és rád vár.*” Raoul Wallenberg története valójában három nagy tömbre bontható mű: először is betekintést kínál a Wallenberg család múlt század eleji történetébe, ezzel párhuzamosan a későbbi svéd diplomata gyermek- és ifjúkorába; ezt követően megismerjük 1944-es magyarországi tevékenységét, ami által több ezer zsidó életét mentette meg; végül következik a legnehezebben megírható rész: a könyv hősnének eltűnése Budapest ostromának végnapjaiban, későbbi életének feltárt mozzanatai szovjet börtönökben, illetve a kiszabadítására tett, remény és kétségbeesés által kísért próbálkozások. Ugyan abban ma sem lehetünk biztosak, hogy Raoul Wallenberg élete mikor ért véget s milyen körülmények között, Ingrid Carlberg könyve a legtöbb kérdésre választ ad, méghozzá egyfelől bámulatos alaposággal, szívós kutatómunka eredményeként, ugyanakkor regényesen lebilincselő cselekményvezetéssel. Előnyére válnak a műnek a struktúrájába beépülő intermezzók, amelyek meg-megszakítják – tipográfiai eszközökkel is elkülönítve – a források alapján rekonstruált történetet a még élő hozzátartozók megszólaltatásával, mint amilyen Raoul féltestvére, Nina Lagergren, továbbá a történet szempontjából szimbolikus helyszínek, Stockholm, Budapest, Moszkva bejárásával.

Fontos adalék a svéd gazdasági-politikai elit-hez tartozó Wallenberg család megismerése, valamint az a körülmény, hogy Raoul félárvaként születik, apja egy gyors lefolyású betegség áldozata lett édesanyja terhessége hónapjaiban. Izgalmas az apapótló nagypapa szerepe, továbbá a betekintés a kor svéd társadalmába, politikai életébe, megérteni az állam semlegességének a mibenlétét, ami szerepet játszik a budapesti események idején is. A család – pontosabban az édesanyja és a nevelőapa, Maj és Fredrik van Dardel – kulcsszereplő marad, hiszen 1945 után ők azok, akik olykor teljesen magányosan küzdenek Raoul Wallenberg kiszabadításáért, életük végéig bízva abban, hogy a fiuk él. Velük szemben a svéd diplomaták, hatóságok magatartását sokáig a közömbösség és az óvatosság jellemezte, még akkor is, amikor bizonyossá vált, a fiatal diplomatát a szovjetek hurcolták el. Ám Stockholm sem Sztálin, sem Hruscsov idején nem mutatott kellő határozottságot. Egyébként a könyv címe is a szülők egyik Raoulnak szánt leveléből származik, azt a bizakodást fejezi ki, hogy egyszer viszontláthatják.

Ingrid Carlberg Wallenberg-története egyszerre irigylésre méltó újságírói és írói teljesítmény, ami a főhős sorsát illetően ugyan nem kínál szenzációt, viszont minden feltárt részletében tiszta, pontos képet ad, a pragmatikus hős személyisége által fogalmazza meg a huszadik század kritikáját, elfogultságok nélkül, objektíven és empátiával.

1945 januárja, Wallenberg eltűnése óta, hetvenhét esztendeje őrzi titkait a cinikus világhatalom rendszereken átívelő titkosszolgálat, a válaszokat a mi történt, miért történt, hogyan történt kérdésekre ma is rejtett archívumok mélyén őrizve.

Sz. L.

Múzeumi séták Nagyváradon: a Szabdkőművesség Temploma

A 2021-es esztendő fontos változásokat hozott a Bihar megyei kulturális élet, így a nagyváradi múzeumi hálózat számára is. A gazdaságosság jegyében történő leépítéseket folytatva, ugyanakkor a Nagyváradi Városi Múzeum dolgozói által írt, az intézményvezetés szakmaiságát és transzparenciáját bíráló, az év elején közzétett nyílt levéltől (véltől) nem függetlenül, 2021 áprilisában megyei tanácsi határozattal összevonták a Körösvidéki Múzeumot és a városi Múzeum Nagyváradi Várban található fiáléját. A tisztavirág életű Nagyváradi Városi Múzeum tehát megszűnt, a hozzá tartozó további fiálék pedig – az EU-s rekonstrukciós pályázatok határidejének lejártáig – a Bihar Megyei Múemlékvédő Alapítvány adminisztrációjába kerülnek.

A cikk címe következképpen máris javításra szorul: a 2021 októberében felavatott Szabdkőművesség Temploma ugyanis kiállítóhely, illetve turisztikai látványosság, nem pedig múzeum. Gesztusértékű, hogy az önkormányzat is elhagyta ezt a státuszjelzót az intézmény nevéből – így látogatásom alkalmával ehhez próbáltam igazítani a szempontrendszeremet is. Sajnos, ez nem mindig sikerült, a legnagyobb zavart pedig az okozta számomra, hogy a Szabdkőművesség Temploma mind múzeumnak (vagy kiállítóhelynek), mind pedig turisztikai látványosságnak meg lehetőséven kevés.

Ennek legfontosabb oka, hogy az intézmény víziója és missziója nem tisztázott. Minden, a közönségforgalmi útvonalak kialakításától, a látogatói tájékoztatókon át a kiállítási koncepcióig a félbehagyottság benyomását kelti. A kiállítóhely leleplezi a szabdkőművesség tárgyi kellékeit, anélkül, hogy annak lényegére, a rendszerben elfoglalt helyükre, jelentőségükre rámutatna. Ezért az intézmény diskurzusa megmarad a szabdkőművesség populáris értelmezésének regiszterében, és nem is kísérli meg felülírni a titkos mozgalom köztudatban élő kétes megítélését.

Mindenekelőtt, sem tematikai, sem belsőépítészeti szempontból nem tisztázott a látogatói útvonal. Az egyes terek elkülönülnek egymástól, ezt a szétartást pedig felerősíti az épület zegzugos kialakítása. Ebben a felállásban csupán két terem rendelkezik egy kiállítóter adottságaival –

Kultúra 43

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE drámaíró, Nagyváradon született 1993-ban. A BBTE-n diplomázott, jelenleg a Szigligeti Színház kommunikációs felelőse. Kötete: *Első felvonás* (drámák), Várad folyóirat, 2020.

A felújított épület
kiállítótere

A László Király Szabadkőműves Páholy rekonstruált páholyterme

az egyik, amelyben a szabadkőművesség tárgyi környezetét mutatják be, a másik maga a rekonstruált szentély. Ezeken kívül még két helyiség látogatható: a páholyvezető korhű bútorokkal berendezett irodája, illetve egy vélhetően multimédiás tér, amelyben a szabadkőművesség tárgyi környezetét vizuálisan bemutató, narráció nélküli, semmitmondó videót nézhet meg a látogató.

Kérdésekre, hogy a kiállítóterben közzétett anyagok milyen arányban tartoznak az intézmény saját gyűjteményéhez, és milyen arányban a származnak a bukaresti Nemzeti Levéltárból időszakosan kölcsönkapott állományból, a jegypénztáros hölgy nem tudott válaszolni. A kiállításból ugyanakkor szinte teljesen hiányoznak az információs panelek, így a Darvas–La Roche-házhoz, illetve az Aachvas Rhein zsinagógához hasonlóan, itt sem tisztázott, hogy mi képezi az intézmény saját gyűjteményi állományát.

A tárgyak hovatartozásának, a gyűjteményezési stratégiának kérdése azonban másodlagossá válik. Egyrészt, mert maga az intézmény (sajnálatos módon) nem múzeumként pozicionálja magát, másrészt sokkal égetőbb az a probléma, hogy a nagyváradi szabadkőműves páholy megalakulásáról és működéséről semmi olyan információt nem kapunk, ami meghaladná egy felületes internetes böngészés eredményeit. Ez azért kár, mert a levéltárból származó, magyar nyelvű levelezések, újsághírek és egyéb dokumentumok a páholy gazdag tevékenységéről számolnak be – anélkül, hogy ezek egységes diskurzust képeznének.

Az intézmény ugyanakkor turisztikai látványosságként sem képes funkcionálni: egyrészt a frissen felújított, modern belső tereken túl nem tudja felmutatni, miért fontos a város számára a szabadkőművesség bármilyen szintű tematizálása. Másrészt, a turisztikai látványosságként értelmezett szabadkőműves templom cserben hagyja a városba látogató nemzetközi turistákat, vagy éppen a városlakó más nemzetiségű személyeket, mert a rendszertelenül elhelyezett tárgymutatók és az egyetlen információs panel is kizárólag román nyelvű tájékoztatást nyújt.

Csak remélni tudom, hogy az intézményvezetők folytatni fogják a minden bizonnyal határidők szorítására abbahagyott munkájukat, mert a váradi szabadkőműves páholy tevékenységének történeti feldolgozása új perspektívákat nyithat a várostörténeti kutatásokban.

AZ ÉPÜLETRŐL

A László király szabadkőműves páholy új székhelyét 1902. február 2-án avatták fel. „Az ünnepség szigorúan a hagyományos rítus szerint ment végbe profánok kizárásával és így annak részleteivel nem számolhatunk be” – olvasható a Nagyváradi Napló másnapi cikkében.

A szabadkőműves székház érdekessége, hogy főhomlokzata ablaktalan. Talán ennek feloldására, egyben a főtengely kiemelésére a középrész elé enyhén kiugró portikuszt emeltek. Két szélén egy-egy görög pillér, míg középen két dór fejezetű, kannelúrázott oszlop támasztja alá az architrávot. A felette levő fríz triglifsorral díszített. A portikuszt timpanon zárja le, orommezejében egykoron a háromszögű istenszemmel. Az épület sarkait szfinxfigurák díszítik.” (Péter I. Zoltán)

Polgári hagyomány, avagy Kovács néni és a színház

Az eddigi beszélgetéseimből kirajzolódó kép szerint a romániai magyar színházi szakma egy része a nagyváradi, illetve a szatmárnémeti színházat tartja a polgári színjátszás letéteményesének, ezért a rovat negyedik részében NOVÁK ESZTER Jászai Mari-díjas színházrendező, a Szigligeti Társulat művészeti vezetőjét, valamint BESSENYEI GEDŐ ISTVÁNT, a Harag György Társulat igazgatóját kérdeztem: mit is jelent ez a rejtélyes fogalom.

Válaszuk részben egybecseng, a definíciót mindketten a színház és közönség viszonyának minőségére vonatkoztatják: a közönség, az adott város polgára felelősséget érez a színházért, és ezért a felelősséért cserébe ízlésbeli elvárásokat is támaszt a színházzal szemben.

– A 19. század folyamán több erdélyi város jó módú magyar (zsidó) polgárságában, az erősödő nemzettudattal és polgári öntudattal összefüggésben megszületett az igény, hogy ne csak ideiglenes játszóhelyeken, meghívott társulatokkal nézhessenek színházat, hanem saját kőszínházat építsenek, ami a közösségi élet és az állandó kultúrafogyasztás fontos helyszíne lehet – kezdi a magyarázatot Novák Eszter. – A váradi és a szatmári ilyen szempontból mindenképpen polgári színház, ahol a műfaji paletta az elvárás szintjén is széles volt: a szórakoztatóbb zenés műfajok mellett (nem hiába nevezik Nagyváradot operettvárosnak) a nemzeti és komolyabb műfajok is helyet kértek az évadokban. Ez persze feltételezett egy olyan, rendszeresen kultúrálódásra és szórakozásra vágyó színházba járó közönséget, amely eltartja színházát, életmódja természetes részének tekinti a színházba járást.

Mint Bessenyei Gedő Istvántól megtudom, Szatmárnémeti bizonyos szempontból jól illeszkedik a fent leírt képletbe, jóllehet a mostani társulat alapításakor egy másfajta hagyomány is, mára több évtizedes gyökeret eresztett: – Szatmáron a színházi gondolat évszázados múltra tekinthet vissza, Szegedi Lőrinc 1575-ben a szatmári gyülekezet komédiaajtszó igénye miatt fordította le a *Theophania-t* németből, az első doku-

mentált színházi előadást 1790-ben játszották. A mai színházépület – fennállása 130. évfordulóját január 14-16. között ünnepeljük – már a harmadik teátrumunk, az első kőszínházat 1848-ban adták át, egy köztes időszakban a Kohn és Grünfeld fakereskedők által épített faépületben tartottak nyári évadokat. Ha megnézzük az archívumokat, 1948-ig 130 operaelőadást láthatott a közönség a városban, amiből nagyobb rész vígopera, azóta tizede sem született.

Amiről eddig beszéltem, az a város hagyománya, hisz a mostani társulat Harag György nevével fémjelzett eredetileg nagybányai megalakulásával és Szatmárnémetibe költözésével radikális művészsínház jön létre nyolc évadnyi szünet után. Harag a Szatmárra költözés évében, 1956-ban kezd távolodni a realizmustól, alapvetően a Liviu Ciulei-féle reteatralizare hatására, részben

Triológ 45

TASNÁDI-SÁHY PÉTER (Budapest, 1981) író, újságíró, rendező. Nagyváradon él.

bizonyára a szatmári közönség nyomására, hiszen a nagy realista műveken 30-40 ember lézengett a nézőtérén, mígnem hajlandó volt másorra tűzni a *Nem élhetek muzsika szó nélkül-t*, amivel újra megtöltötte a színházat. Ettől ez Harag György vezetése alatt is alapvetően realista színház volt, azzal együtt, hogy beemeltek olasz komédiát, varietét a műsorrendbe.

Harag 1960-as távozása után, a következő tíz évben, Csiky András és Kovács Ferenc vezetésével a nagybányai gyökerekhez visszatérve, egy merev, realista művészsínházi eszményt szolgál az intézmény, ahol szórakozásnak helye nincs. Fontos körülmény ehhez, hogy a polgárságot a kommunizmus felszámolja, a színház a kultúra letéteményeseként, tanító szerepben kap állami támogatást, a közönség részéről érkező nyomás megszűnik. Meg is van az eredmény, Bukarestből, Prágából ömlenek a díjak.

A Szatmárnémeti Északi Színház megalakulásával, Ács Alajos igazgató a vígszínházi modellt szeretné követni, bár tény, hogy a művészeti titkárból lett dramaturg-rendező Kovács Ferenc nyugdíjazásáig kitart a művészszínházi eszmény mellett. A két irányzat párhuzamosan működik, a polgári színházi hagyomány jegyében elkezdnek vígjátékot játszani, írnak proto-musical-t, ekkor születik minden idők legtöbbet játszott szatmári előadása, Szabó József Ódzsa legendás *Rút kiskacsa* (1973) című előadása, a Kisfalusi Bálint által írt betétdalokat játszották a vendéglőkben a zenekarok. Ács után jön egy leszállóág, amikor a politikai alapon kinevezett inkompetens igazgatók mellett a művészeti tanács alakítja a műsorpolitikát, és ez kitart Parászka Miklós érkezéséig, aki egy új, művészszínházi vonulatot visz hét évadon keresztül, közben remek társulatot épít. A rendszerváltással jön egy új helyzet, a színháznak nagy szüksége van ismét a mecenatúrára, ismét kompromisszumkényszerbe kerül a közönséggel, ennek fényében, jól átgondolt döntés eredményeként, a kísérleti színház lassan a stúdióba szorul, a nagyszínpadot visszaadja a polgári színháznak, habár 1997-ben még megszületik a nagyon jelentős *Lear király*. Ez így, lehet, ítélkezően hangzik, de e folyamat nélkül nem biztos, hogy lenne ma magyar színház Szatmárnémetiben. Nálunk szóba sem került, ami több fiatal színházzal rendelkező székesfehérvári városban, hogy „kell-e nekünk színház”. A polgári hagyományban a közönség a színház természetes szövetségese, a színház felelőssége, hogy ebben a viszonyban mennyire lesz egyenrangú, vagy vesz fel alsó státuszt.

Novák Eszternek felvetem, az éppen Harag Györggyel Nagybányán induló, később a realizmustól a költői színházeszményhez átpártolt Szabó József Ódzsa több mint tíz évadot tölt Nagyváradon 1970-től 1983-as Magyarországra költözéséig, de mintha az ő munkája nem hagyott volna olyan mély, a polgári színház címkét kettészelő nyomot, mint Harag György, Csíky András és Kovács Ferenc Szatmárnémetiben.

– Ahogy korábban is elmondtam, szerintem csak jó és rossz színház létezik, a polgári színház, illetve – gondolom ez a másik opció – a művész színház ma már nehezen értelmezhető fogalmak. A kérdésre válaszolva: nem hiszem, hogy Farkas István, a magyar tagozat főrendezője vagy Ódzsa nem hagyott nyomot a nagyváradai közönségben, érkeztek rajtuk kívül is alkotók, születtek értékes előadások, de ne feledjük, 2011-ig közös igazgatója volt a magyar és román színháznak, a magyar társulat vezetését évtizedeken keresztül színmű-

Novák Eszter Jászai Mari-díjas színházrendező, a Szigligeti Társulat művészeti vezetője

vészek vállalták, kivétel nélkül a társulattól, a legjobb szándék mellett is a közönségigény, a hangadó színészek igényei, a már meglévő ismeretségek, az egyre szűkösebb költségvetés és mindenféle szempont keveredett. A rendszerváltás utáni néhány reménytelibb év után nem igazán tudta a nagyváradai színház a szakmai élvonallal felvenni a versenyt. Ennek is a következménye a máig nehezen levakarható rossz hírünk. Amikor idekerültem, Marosvásárhelyen és Kolozsváron még azt mondták a diákoknak, menjenek bárhová, de Nagyváradra semmiképpen. Ma már azért ez nincs így, hiszen sok megkeresést kapunk pályakezdektől, és több jelentős tehetség indította, indítja innen a pályáját. Ez nem feltétlenül jelenti, hogy mostanra jó színház lettünk, de a társulat elfogadottsága sokat javult, ha az ilyen skatulyákból nehéz is kimászni. Ennek fényében kicsit tartok attól, hogy aki manapság Nagyváradal kapcsolatban még mindig megkerülhetetlen polgári hagyományt emleget, alapvetően arra gondol, hogy korszerűtlen, rossz színházat játszunk, anélkül, hogy ismerné az előadásainkat. Tény, hogy bizonyára a szoktatásnak is köszönhetően, a közönség egy jelentős részének színházzal szembeni igénye kimerül a szórakozásban, bár manapság ezt sem szabad lebecsülni. Átalakultak a színházbajárás szokások. Abban pedig, hogy hol milyen színházat lehet csinálni, komoly szerepet játszik a fenntartó, az általa meghatározott feladatkörök, és hogy azokat mennyire kell betartani a támogatásért cserébe. Tőlem nem áll távol a gondolat, hogy a helyiek adójából finanszírozott megyei fenntartású intézményként, próbálják tekintettel lenni a közönségnek a polgári hagyomány iránti igényére, a lehető legmagasabb szakmai színvonalon kielégítve azt. Szerintem Kovács néninek is joga van színházba jönni, és nem feltét-

lenül az általam rendezett Az öreg hölgy látogatása (2021) vagy a Napnyugat expressz (2019, r: Zakariás Zalán) érdekli.

Ha lenne egy 8-10 fős saját társulatom valahol a világban, akkor erősebb arculattal bíró, társadalmi kérdéseket jobban feszegető színházat csinálnék. Viszont amikor én ezt a feladatot elvállaltam, akkor a társulattal szemben támasztott követelményekkel együtt tettem. Vannak a színháznak vállalásai, amiért a lecsökkentett létszámmal is elég sok ember kap fizetést az intézményben, és én természetesnek tartom, hogy a feladatainkat el kell végeznünk, műfajilag vegyes repertoárt létrehozunk.

Miközben tény, teszem hozzá már én, hogy a zenés műfaj – ha komolyan vesszük – mind szaktudásban, mind infrastruktúrában komoly követelményeket támaszt, hallottam olyan hangot, amely szerint Erdélyben ilyen vállalkozásnak nem is érdemes nekivágni, mert egy átlag magyarországi vidéki színház magasabb színvonalat hoz. Novák Eszter zenés színházi osztályok generációinak tanáraként jó rálátással bír a műfajra:

– Tény, kösse fel a gatyáját, aki egy operettet tisztességesen színpadra szeretne állítani, de az általad citált állítás a váradi társulattal kapcsolatban szerintem nem állja meg a helyét. Miskolcon mondjuk gazdagabb zenés előadásokat tudnak kiállítani, mint itt, de ott jobb az infrastruktúra, van a színháznak kórusa, tánckara, nagyobb a társulat, több az ilyen irányú képzettséggel bíró színész. Nagyobb költségvetéssel, vendégművészek-

Bessenyei Gedő István, a Harag György Társulat igazgatója

**Ha színházi megújulást szeretnél, akkor mérd le a távolságot a jelenlegi nézői elvárás és az általad ideálisnak tartott helyzet között, és az első célvonalat a féltávnál húzd meg. Ha odaértél, akkor kezd elölről, megint a maradék táv felét célozva, így haladj mindig előre, de soha célba nem érve.
(Bessenyei Gedő István)**

kel a győriek is esetleg jobbakat csinálhatnak, de most más nem jut eszembe. Mind az általunk játszott *Maya* (2016, r: Novák Eszter), mind a *Sybill* (2019, r: Tárnoki Márk) komoly teljesítmény, főleg egy alapvetően prózai társulattól, úgy, hogy komoly anyagi áldozatokkal rengeteg meghívott kell mindehhez. Most Huszka Jenő Gül Babájára készülünk, zenekarral, kórusal, tánckarral kiegészítve. Ezeknek a zenés előadásoknak a színvonala messze több mint átlagos. Komoly történettel bíró társulatok esetében az igazgatók lehetőségeit részben meghatározza a több évtizedes gyakorlat, kérdés, hogy az adottságokat teherként vagy lehetőségként kezelik. Bessenyei István a város kétféle hagyománya közti egyensúly helyreállítására törekszik.

– A rendszerváltástól a művészsínházi vonal egyre halványult Szatmárnémetiben, az ezredfordulóra teljesen felszívódott, csak 2009-ben, Keresztes Attila rövid igazgatásának kezdetén merült fel ismét az igény, hogy visszatérjünk a társulat gyökereihez. Én magam is erre törekszem. A közvélemény-kutatási adataink szerint a művészileg legjobb előadásunk nézőink 25-30 százalékának a kedvence az adott évből, a maradék jelentős része tolerálja ezeket, zajos mikro-kisebbség dühösen ellenzi. Van egy minimum program, amiben a polgári hagyománynak meg kell felelni, ez a szilveszteri produkció és az évadzáró gála. Aki ezt nem adja meg, az elveszett igazgató Szatmáron, jöllehet ezek rajongói sincsenek a közönségen belül abszolút többségben, mintegy 40 százalékot tesznek ki.

Egy tanárom azt mondta, ha színházi megújulást szeretnél, akkor mérd le a távolságot a jelenlegi nézői elvárás és az általad ideálisnak tar-

Létkérdés volna a közönséget visszairányítani a színház felé: a kultúra nem olyan mint a cigaretta, újra rászokni nehezebb, mint leszokni róla. (Novák Eszter)

tott helyzet között, és az első célvonalat a féltávnál húzd meg. Ha odaértél, akkor kezd előlről, megint a maradék táv felét célozva, így haladj mindig előre, de soha célba nem érve. A jelenlegi társulat jelentős részét még Parászka Miklós szerződtette, remek munkát végezve, egy korosztály alatt viszont a szerződtetések már hozzám köthetőek, hiszen édesapám igazgatása alatt (*Bessenyei István 2012 és 2014 között volt a társulat vezetője – a szerk.*), egyetemistaként jó rálátásom volt a fiatalokra. Nem sorolom végig, ki maradt, ki ment, mindenkire büszke vagyok, akit idehívtam. Nem leigazolni nehéz egy jó színészt, hanem hosszú távon megtartani, és ebben nem segít az a hihetetlenül igazságtalan bérezési rendszer, ami a legjobbakat az állami, illetve nemzeti színházak felé tereli, miközben nézettségi szempontból az első háromban önkormányzati fenntartású intézmények vannak. Ennek ellenére is jó a megtartó ereje a társulatnak, aki ide beágyazódott, nehezen megy el, ha a város nem is tudja azt a tempót és életrévonalat adni, mint egy nagyváros.

Én azt érzem, a pandémia előtt értünk el az első célvonalhoz, akkor volt, hogy a miniévadra úgy tudtam betenni négy előadást a román társulat négy előadása mellé, hogy mindegyikre büszke voltam, ha más-más okokból is. Mindemelllett, hogy a művészi színvonal emelkedett, a kommunikációban eszközölt változásoknak köszönhetően a nézőszámot is sikerült 42 ezerről 52 ezerre emelni. Most kezdünk közeledni a pandémia előtti szinthez művészileg, ha a járvány a bérletesek negyedét egyelőre távol tartja a színháztól.

Novák Esztert is arról kérdezem, milyen tervekkel fogott neki 2015-ben a társulat vezetésének, és ezek közül miket sikerült eddig megvalósítani:

– Valahogy úgy gondoltam a Szigligetire mint egy magyarországi vidéki város repertoárszínházára, szóval az sosem járt a fejemben, hogy erre valamiféle nagyon sajátos arculatot lehetne felépíteni. Az általános minőségjavulás már előttem

elkezdődött részben a társulat igénye miatt, illetve az előttem megbízottak munkájának köszönhetően. Mind Dimény Levente, mind Szabó K. István igazgatása ebbe az irányba hatott. A társulat nem volt még igazán jó állapotban, amikor átvettem, de szakmailag elindult fölfelé.

Azt nagyjából láttam, hogy a társulattal és az egyes színészekkel mi kellene történjen. Tudtam, kellene fiatalok, tudtam, hogy az általános leterheltséget növelni, a társulat kondícióját javítani kell, erősen meg kell mozgatni a bebetonozott belső hierarchiát. Ezen kívül az is egyértelmű volt, hogy a színházat fel kell tenni a szakma térképére, de a sok külső körülmény miatt azt nem határoztam meg pontosan, ezzel meddig lehet eljutni. Arra pedig nem számítottam, hogy jön a járvány, ami minden számítást keresztülhúz. Ehhez képest kétszer is meghívtak minket a FNT-re (Festivalul Național de Teatru), egyszer a POSZT-ra (Pécsi Országos Színházi Találkozó), ami elég nagy dolog. Számos vendégjátékot játszottunk. Díjakat nyertünk. A nézőszámot szívesen növeltem volna tömegesen, de új rétegeket nem sikerült látványosan bevonni, olyanok viszont szép számmal akadnak, akik visszaszoktak a színházba. Szóval minden lehetne sokkal jobb, de összességében nem vagyok elégedetlen.

Mármint az eddigi eredményekkel, mert a jövő nem annyira rózsás. A stúdióban belátható ideig nem tudunk játszani, a műszaknak pedig – a leépítések hatására – kisebb lett a létszáma, mint amikor idejöttem, pedig akkor is abszurd volt a helyzet. A pandémia alatt el voltunk foglalva a folyamatos újratervezéssel, és ezt kevéssé éreztük, de ha újraindul az élet, a hiányok nagyon fájdalmasak lesznek. A korábbi, egyébként soknak nem mondható havi 14 előadást nehéz lesz produkálni, míg – ha már magyarországi vidéki színház – Miskolcon játszanak havi 60-at, Nyíregyházán 50-et, pedig utóbbi nem sokkal nagyobb intézmény, mint a miénk. A társulat messze nem ideális korosztályi összetétele és a nemek aránya miatt a kevesebb előadással nehéz lesz mindenkit megfelelően munkával ellátni, alternatív játszóhely hiányában még nehezebb változatos évadokat tervezni. Ettől még lehet jó előadásokat létrehozni, fontos munkáknak nekiállni, tehát nem a világvége, de azért nem könnyít a helyzeten. Létkérdés volna a közönséget visszairányítani a színház felé: a kultúra nem olyan mint a cigaretta, újra rászokni nehezebb, mint leszokni róla. Azért is, mert a mai társadalmi berendezkedés, életmód és kultúrafogyasztási körülmények már csak nyomokban tartalmaznak bármit is a polgári hagyományból. Ha egyáltalán...

Két év járvány, tíz megválaszolatlan kérdés

Az elmúlt két évben sok mindent sikerült feltárni a koronavírusról, de van még számos megválaszolatlan kérdés is. A legfontosabbokról FEJÉR SZILÁRD sepsiszentgyörgyi kutatóvegyészt kérdeztük.

Kereken két éve, 2020 januárjában bukkantak fel az első elszigetelt koronavírusos esetek néhány uniós tagállamban, de akkor már az egész világ aggódva figyelte a járvány terjedését a kínai városokban. Azóta a SARS-CoV-2-nek elnevezett kórokozó közel 300 millió embert fertőzött meg, több mint ötmillióan haltak meg az úgynevezett Covid-19-betegségben, és mindannyiunk élete megváltozott. A nemzetközi tudományos közösség kutatómunkájának köszönhetően elkészültek az első vakcinák, és az elmúlt két évben nagyon sok mindent megtudtunk a koronavírusról, de több kérdés megválaszolatlan maradt. Ezek közül a legfontosabb mindenkiben megfogalmazódott már: mikor ér véget a vilá járvány?

Mikor ér véget a járvány?

Pontos választ erre Fejér Szilárd sepsiszentgyörgyi kémikus-kutató sem tudott adni. A vilá járvány ugyanis csak bizonyos feltételek mellett érhet véget, amelyek teljesülésének időpontja egyelőre ismeretlen. A feltétel pedig az, hogy a Föld összes országa elérjen egy adott átoltottsági, illetve közösségi immunitási szintet. Ez utóbbi a beoltott és a fertőzésen átesett személyek össze-sített számának a lakossághoz viszonyított aránya. A szakemberek szerint legalább 75 százalékosnak kell lennie a lakossági immunitásnak ahhoz, hogy egy országban megálljon a járvány terjedése, a nagyvárosi agglomerációkban pedig legalább 85 százalékosnak.

„Elkerülhetetlen a populáció nagy részének megfertőződése, a vírus mutációi miatt ezt oltással sem lehet megakadályozni” – jelentette ki a kutató. Ha a kórokozó nem mutálódott volna, akkor szerinte nagy átoltottsággal meg lehetett volna állítani a terjedését. Az immunválaszt könnyebben kikerülő új variánsok – elsősorban az

omikron – megjelenése azonban új stratégiát követel: csökkenteni kell az egészségügyi intézményeken a nyomást, alacsony szintre kell szorítani a súlyos megbetegedések és az elhalálozások számát, és ezt jelenleg a legjobban a védőoltásokkal lehet megoldani – magyarázta a szakember.

De vajon meddig mutálódik még a vírus? Felbukkannak-e az omikronnál is fertőzőbb, súlyosabb megbetegedéseket okozó, a vakcinákkal szemben ellenállóbb változatok is, amelyek miatt elhúzódhat a járvány terjedése? Fejér Szilárd szerint pontos válasz erre sincs még. Mint elmondta, a delta-variáns megjelenése után konszenzus kezdett kialakulni a tudományos közösségben arról, hogy mivel ez a koronavírus „eddig legfittebb” mutációja, lehet, hogy megáll a fejlődése. „Nem zártuk ki, de nagyon kevés esélyét láttuk annak, hogy ezt a variáns beelőzi egy újabb, annyi-

Társadalom 49

CSEKE PÉTER TAMÁS újságíró, szerkesztő. Az Agerpres hírügynökség munkatársa, a *Maszol.ro* portál főmunkatársa. Kolozsváron él.

val jobb volt az összes eddiginél. Ám mégis felütötte a fejét egy olyan variáns, amiről még mindig nem tudjuk, hogy voltaképp miként fejlődött ki. Csak abban reménykedhetünk, hogy hiába fertőzőbb az eddigi változatoknál, nem okoz súlyosabb megbetegedéseket” – fejtette ki a szakember.

Két év és négy-öt járványhullám után megválaszolatlan az a kérdés is, hogy kik esnek át tünetmentesen vagy enyhe tünetekkel a fertőzésen és kiknél okoz súlyosabb megbetegedést vagy halált. Az eddigi statisztikák szerint a fertőzöttek 5 százaléka igényel intenzív terápiás kezelést, akiknek a fele nem éli túl a Covid-19-et. Az köztudomású, hogy az idősebbek és a krónikus betegek a legveszélyeztetettebb kategóriák, de hálnak meg makkegészséges huszonévesek is. Fejér Szilárd szerint Romániában legalábbis általában azok az amúgy egészséges fiatalok nem

élik túl a fertőzést, akik túl későn fordulnak orvoshoz. Ezért olyan mértékben károsodik a tüdejük, hogy mire kórházba kerülnek, már nem lehet rajtuk segíteni.

Lesz-e szükség évenkénti oltásra?

Kérdés az is, hogy az oltások elegendőek-e a világjárvány megállítására. A kételyek nem annyira a vakcinák hatékonyságához, hanem a számukhoz, pontosabban az egyenlőtlen elosztásukhoz kapcsolódik. A Bloomberg adatai szerint 2021-ben a világon több mint 8 milliárd adag oltást használtak fel 184 országban. Nagy azonban az oltási egyenlőtlenség. Olyan gazdag országokban, mint Franciaország vagy Japán, a lakosság több mint 75 százaléka megkapta már a koronavírus elleni vakcina legalább első adagját. Ezzel szemben Dél-Afrikában – ahol egyébként először azonosították a vírus omikron-variánsát – a lakosságnak mindössze az egynegyede van teljeskörűen beoltva, miközben az átoltottsági arány a múlt év végén az afrikai kontinensen csak 7 százalékos volt. Így nagyon hosszú időbe telhet feltornászni az afrikai országokban a közösségi immunitás szintjét a járvány végét jelenthető 75 százalékra.

Nincs még válasz arra sem, hogy be kell-e majd minden évben oltani az embereket a COVID-19 elleni vakcinával, ahogy az influenza esetében is. Az egyik leghatékonyabb vakcinát gyártó Pfizer amerikai gyógyszeripari vállalat vezérigazgatója, Albert Bourla egy múlt év végi interjúban arra a kérdésre, hogy szükség lehet-e a harmadik oltási dózisok után negyedik, esetleg ötödik adag beadására is, azt mondta: az eddigi tapasztalatok alapján arra „tippel”, hogy évente lesz szükség a koronavírus elleni emlékeztető oltásra, annak érdekében, hogy „nagyon robusztus, nagyon-nagyon magas szintű védelmet” lehessen fenntartani.

További kérdés, hogy az elmúlt két évben sikerült ugyan több oltóanyagot is kifejleszteni a koronavírus ellen, de lesz-e hatékony gyógyszere a Covid-betegségnek? Eddig a kórházak jobb híján más terápiás célú orvosságokkal kezelték a pácienseket. Ezeknek korlátozott és egyénenként változó hatása volt. Két óriásvállalat, a Merck és a Pfizer elsőként fejlesztett ki gyógyszereket kimondottan a Covid-19-betegség kezelésére. Az előbbi a Molnupiravir, utóbbi a Paxlovid nevű készítményt dobta piacra decemberben, ezek engedélyeztetési eljárása folyamatban van az Egyesült

Államok Gyógyszerengedélyezési Hatóságánál és az Európai Gyógyszerügynökségnél. A két orvos csak a későbbiekben bizonyíthatja a hatékonyságát.

Milyen maradandó egészségkárosodásokat okoz?

A két év nem volt elegendő arra sem, hogy megtudjuk, pontosan miként terjed a koronavírus. Az már ismert, hogy elsősorban cseppfertőzéssel: köhögéssel, tüsszentéssel, kilégzéssel kerül a környezetbe, majd a közelben tartózkodó másik emberre, a fertőzés kockázata pedig nagyobb a zárt terekben. Ugyanakkor az aeroszolban (levegőben finoman eloszlott, jelentősen kisebb méretű folyadékrészecskékben) utazó vírusok is órákon át fertőzőképesek maradnak, ami azt jelenti, hogy ezek is képesek terjeszteni a fertőzést. Emiatt a szakemberek kultúrára is ajánlják – nagy fertőzöttségi ráták esetén pedig a hatóságok elő is írják – a maszk viseletét, ami egyébként szintén nem nyújt száz százalékos védeltséget. Ez ugyanis függ az emberek közötti távolságtól és a maszk típusától is. Ezen kívül a vírus a fertőzött felületek és tárgyak megérintésével a kézre kerülhet, ami aztán az archoz, szájhoz, orrhoz érintve bejuthat a szervezetbe. Egyelőre nem ismert, hogy pontosan mennyi ideig marad fertőzőképes a kórokozó a felületeken, annyi azonban bizonyos, hogy az egyszerű fertőtlenítőszerrel is elpusztítják.

Bizonytalan az is, hogy lesz-e száz százalékosan biztos, olcsó, gyors és fájdalommentes módszer a koronavírusos esetek szűrésére. Jelenleg az úgynevezett PCR-tesztek a legpontosabbak, ezek a kórokozó örökítőanyagát (RNS) mutatják ki a vizsgált mintából, ám ezek is adnak – igaz, kis arányban – fals pozitív vagy fals negatív eredményt. A legnagyobb hibaforrás, ha a mintát nem jól vették le, vagy ha a mintában az RNS – mivel nagyon érzékeny vegyület – lebomlik még a tesztelés előtt. Ráadásul a PCR-teszt annyira érzékeny, hogy a fertőzöttek egy részének esetében még akkor is kimutatja a vírus maradványait a szervezetben, amikor az illető már gyógyult, és fertőzőképes vírusrészecskéket nem ürít. De a legnagyobb hátránya, hogy drága, 24 óra elteltével nyújt eredményt, és a mintavételi eljárás fájdalmat okoz, ezért tömegesen nem is alkalmazzák. Jóval olcsóbbak, fájdalommentesebbek, egyszerűen alkalmazhatóak, és szinte azonnal eredményt mutatnak az úgynevezett antigén gyors tesztek, ám ezek jóval kevésbé megbízhatóak. Egy pozitív gyors teszt-

eredményt rendszerint meg kell erősíteni PCR-teszttel is.

Az orvostudomány ugyanakkor még mindig nem térképezte fel pontosan a koronavírus okozta maradandó egészségkárosodásokat. Sokan még hónapokkal a gyógyulás után is küzdenek úgynevezett poszt-Covid szindrómával, a tüdőkárosodástól a szívbetegségeken át a krónikussá váló diabéteszig számtalan megbetegedés kialakulásához vezethet a koronavírus. Születtek már tanulmányok arról, hogy hosszú távon pszichés elváltozásokat, tehát hangulatbetegséget, depressziót okozhat a vírus, nem egy esetben pedig akár hajhullást is. A szakemberek szerint egyelőre kiszámíthatatlan, hogy kinek hogyan reagál a szervezete a fertőzésre.

Honnan ered a koronavírus?

Talány maradt két év után a koronavírus eredete is. 2021 elején az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által vezetett szakértői csoport négy hetet töltött el a járvány kiindulópontjának tekintett Vuhanban és a környékén a kínai tudósokkal, a márciusban kiadott közös jelentésben pedig arra jutottak, hogy a koronavírus denevérrel került át az emberre egy közvetítő állaton keresztül, ugyanakkor további vizsgálatok elvégzésére lehet szükség. Mindez kizárta annak a lehetőségét, hogy a koronavírus laboratóriumból származik.

Születtek már tanulmányok arról, hogy hosszú távon pszichés elváltozásokat, tehát hangulatbetegséget, depressziót okozhat a vírus, nem egy esetben pedig akár hajhullást is.

Erre részben rácsfolt az amerikai hírszerző szolgálatok tavaly augusztusra elkészült jelentése, amely képtelen volt levonni a végső következtetést, mivel a hírszerző közösségen belül sem alakult ki konszenzus az ügyben a Kínából származó információk hiányában. Két vélemény különült el, az egyik szerint állatról terjedt át a vírus az emberre, a másik úgy véli, a szigorúan őrzött vuhani víruskutató laboratóriumból szabadult ki véletlenül még 2019 végén. A vírus vuhani laboratóriumból való származásának teóriáját Donald Trump korábbi amerikai elnök és tanácsadói is intenzíven támogatták s utódja, Joe Biden sem vetette el egészen. Szakemberek mindenesetre figyelmeztetnek, vészesen fogy az idő: a rejtély megoldásának lehetőségei gyorsan elillannak.

CSEKE PÉTER TAMÁS

Haza a magasban és a legközvetlenebb közelben

Meglehetősen nagy, de meglepőnek nem mondható felzúdulás volt a román nyilvánosságban arra a hírre, hogy egy közvélemény-kutatás szerint a romániai magyaroknak csak a tíz százaléka tekinti hazájának Romániát, a legtöbben az ország valamelyik kisebb földrajzi régióját, Erdélyt, Székelyföldet, a Partiumot, a Bánságot stb. érzik a hazájuknak.

A haza komplikált, érzelmekbe áztatott politikai fogalom, ami jócskán meg is kopott a gyakran méltatlan vagy csak rutinszerű használat miatt, olyannyira hogy tőlünk nyugatabbra igencsak lecsökkent az ázsiója. Csak illusztrálásképpen említem, hogy az új német klímaügyi miniszter egyszer állítólag valami olyasmit mondott, hogy a hazaszeretettől mindig hányingere volt. Ez a merész kijelentés, méghozzá egy nyugat-európai csúcspolitikustól, az új világ jele, amelyben más-

képre és az elmékbe; ezt a koncepciót akarja most meghaladni az Európai Unió nyugati fele, és akarja megtartani a kommunista rendszertől megsza- badult keleti fele. Ebben az európai eszmetörté- ti folyamatban vívódik a magyarság, melynek az első világháború után lett egy homogén etnikai állama, mely már csak emiatt a nyereségbe bújtat- tott súlyos veszteség miatt sem kíván tovább oldódni a nagy európai államban, míg a magyarság egy jelentős része idegen államok fennhatósága alá került, és ott próbál ellenállni a többségi nem- zet homogenizációs törekvéseinek, abban reménykedve, hogy az Európai Unió megbontja, vagy legalábbis enyhíti az országhatárok közé szorít- tott nemzetállami politikákat.

A román homogenizációs politika illusztrálá- sára nem a történelemből veszek példát, noha volna bőven mit ide citálni, és a mai kor gazdag példatárából is inkább egy mondhatni triviális nyelvi jelenségre hívom fel a figyelmet. A mai kor politikájában ugyanis a test mellett a nyelv a másik döntő jelentőségű politikai tényező, mert azzal lehet mentalitást, gondolkodást befolyásol- ni. Ezúttal is adja magát a nyugati párhuzam, ott ugyanis elsődleges fontosságú törekvés minél befogadóbbá tenni a nyelvet (igaz, ők már átesnek a ló túloldalára, de ez most ne firtassuk), miközben a romániai közbeszéd megrekedt az etnicista gon- dolkodásmódnál és nyelvhasználatnál. Gondolom minden magyarnak feltűnt, aki követi a romániai közéletet, hogy a román politikusok körében elter- jedt szokás a népet „Kedves románok!” („Dragi români!”) megszólítással illetni, elvonatkoztatva attól, hogy él még ebben az országban közel más- fél millió magyar, körülbelül egymillió roma, a többi, még kisebb kisebbségről nem is beszélve. Különösen furcsán hangzik ez a kedves románo- zás a legfőbb közjogi méltóság Klaus Iohannis szá- jából, mert üzenetei így csak a románoknak szól- nak, aki meg nem tekinti magát románnak, annak nem is hazája ez az ország, hiszen az államfő neki nem üzen. Az ügy pikantériája, hogy Iohannis is kisebbségi, legalábbis az erdélyi magyarok ezt hit- ték róla, amikor tömegesen rá szavaztak az első mandátuma megszerzésekor, mert abban bíztak, hogy egy kisebbségi államfővel megszűnik vagy legalábbis enyhül az etnicista közgondolkodás, ehelyett Iohannis ténykedése, egész valójája annak

Társadalom

FORGÁCS ÁRON kultúrantropológus, szerkesztő, fényké- pész, Pécsen született 1989-ben.

hová terelődtek a hangsúlyok, ott lassan-lassan túllépnek a haza territoriális fogalmán, a mai, leg- modernebb politikában már nem a föld, hanem a test a haza. Akkor Romániában, és ezen belül Erdélyben miért feszegetik még mindig a földrajzi haza kérdését? Mert úgy vagyunk a hazával is, mint az egészséggel: akkor vesszük észre, mennyi- re fontos, amikor nincs. Nyugati polgártársainktól eltérően azért nincs elég időnk, energiánk a saját testünkkel foglalkozni, és azt a politika tárgyává tenni, mert a román „haza” száz éve törekszik arra, hogy az erdélyi magyarok, és úgy általában a tria- noni területtel együtt kapcsolt áru, a kisebbséggé váló népcsoportok ne is érezzék hazájuknak Romániát addig, amíg nem elsősorban romának vallják magukat, amire csak mintegy külső máz- ként rakódik rá a kisebbségi identitásréteg.

Az egy ország, egy nemzeti identitás alapesz- me az első világháborút követően rögzült a tér-

megvilágító erejű bizonyítéka, hogy a szász népcsoport esetében milyen jól bevált a románosító politika.

A magyarokkal szemben nem járt sikerrel a beolvasztási művelet. Ennek okai közül megemlítek kettőt: először is a magyarok túl sokan voltak ahhoz, hogy száz év alatt asszimilálni lehessen őket, bár hatalmi akarat és törekvés volt erre. És már komoly részsikerek is mutatkoztak, a mostani, vitát kiváltó közvélemény-kutatás készítői ugyanis elmondták, hogy a kommunista rendszerben zajló politikai-ideológiai nevelés hatására a romániai magyarok elég nagy százaléka elkezdte Romániát hazájának tartani, de ez a folyamat a rendszerváltás után megfordult, kezdett visszakopni, míg mára eljutottunk az említett tíz százalékgig. Vagyis ha a kommunizmus eltartott volna még húsz évig, akkor itt most minden magyar szívtájékra illesztett kézzel énekelné a román himnuszt. De az erdélyi magyarság kitarthat, mert a hajdanvolt hazájához való fizikai és lelki kötődés, a családi és a történelmi emlékezet, és saját kultúrája olyan eleven, hogy az még a sokadik nemzedékre is kisugározza identitásmegetartó erejét, és mindezeket a belső tartalmakat nem cserélte fel a többségi nemzet kulturális értékrendjére. Valószínűleg nem lesz ez mindig így, és nem is Románia beolvasztó politikája miatt, hanem azért, mert hovatovább az erdélyi magyar sem a szülőföld fizikai teréből és a kisközösségből gyűjti nyelv- és közösségformáló élményeit és emlékeit, hanem a virtuális világból, így a hazája is a honlapokra települ. Együttal előre vetíthető, hogy ha eddig nem sikerült, akkor Románia a jövőben még kevésbé fogja tudni románná tenni az erdélyi magyarokat, illetve magának a nemzeti identitásnak a közösségképző ereje is gyengülni fog, mert kinyílt a világ, túl nagy lett a kulturális konkurencia, kézzelfogható közelségbe kerültek akár a legtávolabbi nyelvi-kulturális értékek is, amelyek elvonják a mostani és a jövőbeni fiatalság figyelmét nemcsak a közvetlen szomszédok és az együtt élő nemzetek, hanem saját nemzete identitásképző hagyományaitól is.

De ne szaladjunk előre, most még most van, és az erdélyi magyarság nemzeti identitása erős, ami annak is köszönhető, hogy Romániában nem nézik jó szemmel a magyarság ragaszkodását saját kultúrájához. Az ebből a frusztráló, kiszolgáltatottság- és bizonytalanság érzésből fakadó dac(-szövetség) és közös méltatlankodás komoly felhajtó erő, ami elősegíti a romániai magyar közösség egyben maradását. Erről is árulkodik a közvéleménykutatás eredménye, ami természetesen

nem tetszik a román közegnek, hiszen az egyetlen olyan politikájuk kudarcát olvassák ki belőle, amelyet száz éve következetesen folytatnak. Ezért nem is meglepőek a hírre adott román reakciók, amelyek csak újabb magyarozással szolgálnak arra, miért ez az eredmény jött ki. A Román Hírszerző Szolgálat volt vezetője is szükségét érezte annak, hogy megszólaljon, és rögtön nemzetbiztonsági kockázatnak minősítette a helyzetet. Nem veszi észre sem ő, sem a többi értetlenkedő, hogy semmilyen nemzeti közösség nem tekintheti hazájának azt az országot, amelyben alapvető állami intézmények és azok képviselői ilyen felfogásban beszélnek és gondolkoznak rólok.

A kutatás eredménye felveti azt a kérdést is, mekkora a román állam felelőssége ennek a helyzetnek a kialakulásában, de a többségi reakciók arra világítanak rá, hogy a román közvélemény eltolja magától a felelősséget, ráhárítva azokra, akik kiszolgáltattottjai ennek a helyzetnek és ennek az országnak.

Annak is megvan a magyarázata, hogy a román politika száz év óta miért nem tud túllépni a magyarsággal szembeni ellenszenvén, de legalábbis gyanakvásán. Az erdélyi magyarok számtalanszor kinyilvánították már, hogy ez a hazá akkor az igazi hazájuk, ha magyarul is ugyanúgy tudnak boldogulni, ahogy egy román boldogul románul. Mert a magyarok nem bevándoroltak ide, ahol alkalmazkodniuk kell a már itt lévők nyelvéhez, szokásaihoz, kultúrájához, hanem Románia vándorolt be az ő szülőföldjükre, miközben száz éve úgy tesz, mintha a magyarok lennének a befogadottak és Románia a befogadó. Ez az a lelki teher, ami az erdélyi magyarok számára nem hazává teszi Romániát, ezzel szemben a román politika nem képes lemondani a domináns nemzet koncepciójáról, mert erre épült Románia megalapítása, és az ország jelenlegi Alkotmánya is ezt a szemléletet tükrözi. A román állam részéről nem is fog változni ez a szemlélet a belátható jövőn belül, úgyhogy szépek, de csak álmok a Kelet Svájcáról szőtt elképzelések, amelyet a népcsoportok szolidaritása, a közös tisztelet és a megértés erős kapcsolata tartanak össze, és ami így mindenki közös hazájává válhat. Románia létrejöttének alapköve az alá-fölérendeltségi viszony, amelyben a románság van felül, a számszerűen kisebb népcsoportok pedig alul, és az ország politikája, mentalitása, történelemszemlélete folyamatosan nyomást gyakorol a kevesebbekre, hogy törődjenek bele alárendeltségükbe. A realitásérzék mellett ez a beletörődés is visszatükröződik a

közvélemény-kutatás eredményében: az erdélyi magyarok túlnyomó többsége letett arról, hogy Romániát a hazájának tekintse. Sokan úgy, hogy azt mondták: „Nem lehet!”, és elhagyták az országot, sokan pedig úgy, hogy maradnak, mert azt mondják: „Lehet, mert kell!”, ők elvonatkoztatnak kisebbségi geopolitikai státuszuktól, és hazájukat egyrészt a magasba, másrészt közvetlen földrajzi régiójukba helyezik. Ha úgy tetszik, egy pszichológiai trükkel cselezik ki a román állam és a történelem évszázada tartó nyomásgyakorlását.

Kennedy híres mondása kívánczik a végére: „Ne kérdezd, mit tehet a haza érted, azt kérdezd,

mit tehetsz te a hazadért.” Az erdélyi magyarok tudják, mit kellene tenniük azért, hogy Románia teljes jogú állampolgárai legyenek, csak épp nem akarnak megfelelni ennek az elvárásnak, nem akarják elfelejteni, mázzá silányítani magyarságukat. Az erdélyi magyarok, mint végül is minden kisebbség, mely egy többségi nemzet jóindulatától függ, megfordítják a híres kérdést: „Mit tehet a román haza értünk, hogy a hazánknak tekinthesünk?” A válasz: „Sokat.” És mit tett? Keveset. Ez valóban nemzetbiztonsági kockázat, de nem a többségi, hanem a kisebbségi nemzet számára.

FORGÁCS ÁRON

SZILÁGYI ALADÁR ESSZÉPÁLYÁZAT

Az *Újvárad* folyóirat esszépályázatot hirdet a műfaj szerelmese és művelője, Szilágyi Aladár publicista, szerkesztő emlékére. A Spectator-díjas névadó, aki 2020 márciusában hunyt el, sokoldalú és széles körű érdeklődésű munkatársa volt többek között a *Bihari Napló* napilapnak, a *Kelet-Nyugat* és *Erdélyi Riport* hetilapoknak, a *Várad* folyóiratnak.

Választható témaként három Szilágyi Aladár kötet címét kínálja a kiíró. E művek tematikája kell képezze a pályaművek kiindulópontját, sorrendben: (1) kisebbségi szórványközösségek Romániában, a szórvány, a kisebbség fogalma; (2) európai riportutak, az európaiság fogalmának a megközelítése; (3) továbbá Erdély és a Partium a huszadik században.

A kötetek címei:

Csodaváróktól csodateremtőkig

A belgaság dicsérete

A leszakadt Erdély első száz éve

(A fenti köteteket kérésre a pályázók számára elektronikus formában továbbítjuk.)

A legfeljebb 16.000 leütésszám (szóközökkel) terjedelmű esszéket (pályázóként legfeljebb két írást) 2022. április 15-ig lehet beküldeni az ujvarad@gmail.com címre. Elsősorban gyakorló szerzők, illetve egyetemi hallgatók jelentkezését várjuk, ajánlott alsó korhatár 21 év. A zsűri e beérkezett anyagot a nevek ismerete nélkül értékeli. Eredményhirdetés 2022 május végén a Festum Varadinum ünneppsorozat idején. A legjobb írásokat 2022 júniusától közli az *Újvárad* folyóirat.

Hétköznapi csalódások

Gianina Cărbunariu: Hétköznapi emberek. UArtPress, 2020

Bevallom, jó ideje azon töprengök, hogyan kezdjek neki ennek a szövegnek. Gianina Cărbunariu: *Hétköznapi emberek*. Kiadja az UrtPress, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Kiadója. A DramArt sorozat első megjelent drámakötete, 2020-ban. Célja a mai dráma népszerűsítése a fordítás segítségével. A kötetben olvasható öt drámát Csűrös Réka és Patkó Éva fordította Boros Kinga szerkesztésével. Kétszázvalahány oldal. Hát így kezdek neki e szövegnek. Kicsit szorongok, mert Boros Kinga előszavát egy az egyben ide is másolhattam volna, hiszen majdnem minden fontos tudnivalót, kísérő információt leír a szerzőről, a szerző munkásságáról, a drámák keletkezési körülményeiről.

Na de ebből még az olvasó, aki sosem tartotta kezében a kiadványt, nem fogja tudni, miről van szó. Gianina Cărbunariu 1977-ben

született Piatra Neamț-on. Bölcsészet, színházi rendezést és drámaírást tanult. 2017 óta szülővárosa színházának igazgatója. Ezek az alapok. Cărbunariu színházi munkáiról számos, magyar nyelvű print és online publikációs felületen (például Korunk, revizoronline.hu, Színház, Magyar Narancs, Játéktér, stb) megjelentek írások, ezek jegyzékét megtaláljuk a kötet végén is. Azonban nehézkesen lehelünk fel publikált Cărbunariu szövegek könyveket, hiszen alkotói folyamatára jellemző a próbafolyamat során kialakuló, formálódó, és nem az előzetesen készre írt anyaggal való munka. Úgy is mondhatnánk, nem a szöveg hat a majdani előadásra, hanem az egész színházi közeg van hatással a témára, a szövegszilánkokra; a színpadi szöveg a színpadon éri el felnőtt – és mindig változó formáját. Ahogy Boros Kinga írja előszavában: [a szerző] *azért ír, mert rendez.*

Könyv

OZSVÁTH ZSUZSA (1992) költő, képzőművész. Nagyváradon született. Első kötete: *Előző részek* (2020, FISZ)

És ahogy hat rá a játéktér, úgy hat témáira a szociális, politikai közeg, amelyben él. Mert ezek a drámák korlenyomatai annak a világnak, amelyben élünk, annak az egészen, nyomasztóan közeli romániai társadalmi légkörnek. És amely oly zavaró, mint belenézni egy megrepedt tükörbe. Ez a kötet repedt tükör. Aki belenéz, kísértetiesen ismerős alakot vél felfedezni, de ez az alak fragmentálja és széthasítja azt az elvárást, amelyet látni szeretnénk: így paradox módon valóságos körülményeket teremt. Ez történhet akkor, ha a dokumentarizmus találkozik a fikcióval. Akár írhatnám alcímként: bármely hasonlóság a valósággal csupán a véletlen műve – már amennyiben a véletlent szerzői szándék-ként értelmezzük. Hát értelmezzük így. Cărbunariu előszeretettel használja műfaji meghatározásként (*A tigris* c. darabban konkrétan is) a mocumentary-t (angol mock = kicsúfolni +

A szerző mindig árnyaltan fogalmazza meg a társadalomkritikát, és bár kényelmesebb lenne, de nem osztja Jóra és Rosszra a világot.

documentary = dokumentumfilm szavak keresztesítéséből).

Azért konkrétan kicsúfolásról nem beszélhetünk. A szerző nagyon jól ismeri a témáit, amelyek inspirálják alkotásait, utánajár, olvas, kutat, hiszen tudja, hogy akkor állíthatja élére hitelesen, ha ismeri a súlypontjait. Nem ítélkezik szereplői és a közegük felett, de bölcsen felmutatja sebezhetőségüket, korruptségüket, romlottságukat. Az igazságtalanságot. A kiszolgáltatottságot. A tehetetlenséget. A néző/olvasó csak ül és befogad, és ez a befogadói státusz szorongató, szűk, felháborító. A drámák szerzői-rendezői utasításából tisztán kivehető, hogy e szövegek látszólag interakcióra is hívják a (majdani) nézőt, de nem a lehetséges nézői reakcióra építik a cselekményszerű előadandót. Én, mint néző semmit nem tudok tenni annak érdekében, hogy az ábrázolt szituáció kedvezőbben alakuljon. Hiába vagyok empátikus és élelmes, hiába indulnak be a fogaskerek: ezek a szövegek megmutatják a problémát, de nem kínálnak rá megoldást. Nem is ez a dolguk, természetesen. A színházi térben még senki nem oldott meg szociálpolitikai ügyeket. De fontos, hogy ezek az ügyek nem maradnak a szőnyeg alatt. És irtózatosan vaknak és érzéketlennek kell lenni ahhoz, hogy az öt drámában felvázolt ügyek (mert mindet lehetne így is nevezni: ügy) ne legyenek élénken ismerősek, szinte *hétköznapiak* – akár olyannyira, hogy egy-egy replikát magam is folytathatnék, mert a civil valóságomban is tapasztaltam, hallottam már őket. Vagy ismerem valakit, aki ismer valakit, aki. Satöbbi.

Egyébként ezek a szövegek valóban kérik a színpadot, és olvasás közben is láttatják a színpadot. Ez nem csak a szerzői utasításokból derül ki, hanem abból is, ahogyan az egyes darabok szereplői is reflektálnak saját szereplőségükre, és ki-be lépnek (teszem hozzá, látszólag) szerepből színészbe és fordítva. Ezek a váltások a nézőt (ja, mármint olvasót) sem hagyják hátradólni, a *dramatikus színház maradék illúzióját is elveszik. De bármely hasonlóság a valósággal...

*Kivétel a kötet első darabja, a *mady-baby.edu* (ford. Csűrös Réka) című szöveg, amelyben három szereplő történetrészleteit követhetjük végig.

No de visszatérek az írásom elején megmutatott zavarhoz. A zavar voltaképp onnét táplálkozik, amelyet nemrégiben jeleztem: hogy mennyire ismerősek ezek az ügyek. Töprengtem, mivel tudnám párhuzamba állítani ezt a zavaró ismerősséget. Aztán rájöttem. Olyanok ezek a drámák, mint az Erős Pista. Kicsit csíp, jócskán egészségtelen, de a miénk. Otthonosan otthon-talanok. Akár ha az első szövegre gondolok (*mady-baby.edu* – ford. Csűrös Réka), amely a végletekig naiv, vagyis inkább elképesztően buta Mădălina történetét mutatja be, aki egy szebb és jobb élet reményében bedől Voicunak, kiköltözik vele Írországra, ahol el is kezdődik virágzó és csúfos karrierje mint mindenre kapható prostituált; szükséges egybeesések folytán pedig az Írországra tanulmányai miatt érkező Bogdannel hármásban vágnak bele a házipornó-készítésbe. Senki nem erre az életre vágyik, még ha itthon elviselhetetlen is.

A *tigris* című szöveg szintén Csűrös Réka fordításában a nagyváradiak számára nem ismeretlen anyag: a Szigligeti Színház előző (2020/2021) évadában mutatta be az azonos című, méltán nagy sikernek örvendő *A tigris* című előadást Tóth Tünde rendezésében. A dráma valós hírből kölcsönzi anyagát: évekkel ezelőtt a nagyszebeni állatkertből megszökött a Mihaela nevű anyatigris, majd óráig sétált a városban, míg végül egy hivatásos vadász lelőtte. A szövegben ezt az esetet persze számos módon kifordítja a szerző, aki a dokumentumfilmekre jellemző eszközt használja: különféle társadalmi státuszokat, berkeket szimbolizáló szereplőket szólaltat meg, akik rendre elmesélik találkozásukat a bizonyos Mihaelával. Ez a tükör nem csak törött, de görbe egyben. Ám azért szórakoztató is.

A *Szolitaritás* című szövegben csupa általánosított szereplő – tanácsosok, polgármester, hivatali alkalmazottak, férfi, nő, taxisofőr és taxisofőr rokonai stb – alkotja a szerepköreiket jellemző torzképeket. A dráma minden jelenete önmagában is megállja a helyét, mert különböző jelenségeket dolgoznak fel. Az egyik jelenetben a színházi negyedik fal válik párhuzamává a roma közösség többméteres fallal történő szeparálásának a városlakóktól. Egy másik jelenetben a szinte rab-szolgasorsú fiatal külföldi dadusok kiszolgáltatott helyzete villan fel. A következőben az Eugenia Ionescu nevű elhalálozott színésznő temetése

körül kirobbanó botrányt követhetjük figyelemmel a képmutatás és a pénzéhség kommentárjával. Ez, és a további két szöveg Patkó Éva fordításai.

Az *Eladó/For Sale* darab a *régen minden jobb volt, főleg Ceaușescu korában, mert ugyan szenvedtünk, de legalább mindenkinek volt munkája* retorikára épül; a kommunizmust követően a földjeiktől megfosztott kisemberek tanácstalansága, eszköztelensége és nosztalgiája kerül középpontba. Hány hasonló beszélgetést, sóhajtozást hallunk akármely hétköznap, reggel a villamoson, a buszon hazafele.

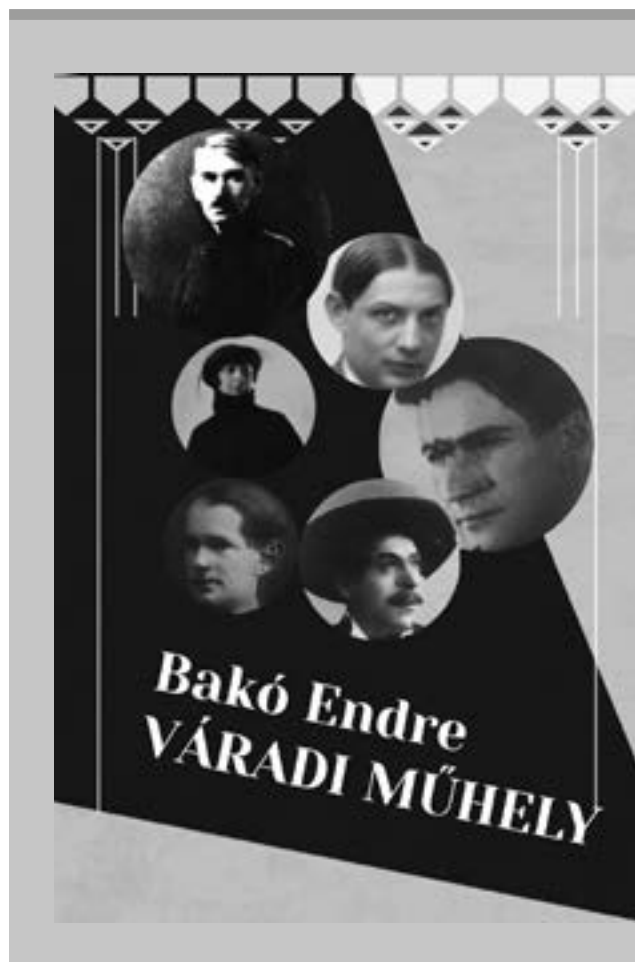
A kötet utolsó darabja a címadó *Hétköznapi emberek*, amelyben az úgynevezett *whistleblower* jelenséget járják körül az egyes jelenetek: mind megtörtént eseteket mutat be, a főhősök eredeti neveit használja Cărbunariu, és az egyes alanyokkal készült létező interjúkból is felhasznál szeleteket. Ők mind hétköznapi emberek, akik nem bírták szó nélkül hagyni a környezetükben, vagyis leginkább munkahelyeiken tapasztalt csalásokat, sikkasztásokat, visszaéléseket, kegyetlenségeket, és többéves harcba kezdtek a mindent eltussoló rendszerrel, munkáltatójukkal, a bírósággal, a sajtóval, az őket egy életre megbélyegző tömeggel.

Azért azt hozzátenném, hogy a szerző mindig árnyaltan fogalmazza meg a társadalomkritikát, és bár kényelmesebb lenne, de nem osztja Jóra és Rosszra a világot. Hiszen néha csak egy hajszál választja el az embert attól, ami megpecsételheti sorsának alakulását. És a körülmények, persze.

Szóval Erős Pista, mint ahogy korábban már megjegyeztem, ez a kötet. Nem hagy elkényelmesedni, és nem mondja azt, hogy régen minden jobb volt. Fontos szövegek ezek, emlékeztetők, vészjelzők, művészi dokumentumok.

Ha lesz második kiadása, remélem, javított változat lesz, mert van pár nem túl esztétikus szerkesztési/tördelési hiba a kötetben. És a borítón jól látható pixelekből áll össze a felhasznált kép, amely gyanítom, nem alkotói koncepció. No de, a legfontosabb a dráma, az pedig van a szövegekben, nem is kevés.

OZSVÁTH ZSUZSA

BAKÓ ENDRE: VÁRADI MŰHELY

57

A debreceni irodalomtörténész új kötete a múlt század első évtizedeinek nagyváradi írói közül rajzolja meg néhány érdekes portréját. **Kollányi Boldizsár** és **Antal Sándor** a város irodalmi hírnevét megalapozó *A Holnap* antológiák összeállítói életéről és művéről első alkalommal olvashatunk. **Dutka Ákos** Nagyvárad emblematikus alakja, e kötet többek közt bihari identitásával foglalkozik. **Emőd Tamás** ugyancsak holnapos költőként indult, mint az Afrikát és Amerikát is megjárt **Miklós Jutka**. **Nadányi Zoltán** Nagyvárad neveltje, később Bihar vármegye főlevéltárosa. **Arató András** és **Bélteky László** váradi újságírók voltak, mindkettőjüktől egy-egy verseskötet jelent váradi vonatkozásokat. **Tóth Árpád** a Nyugatban közölt, a váradi pályatársakról szóló műbírálataival került be a válogatásba. **A Bihari Lant** egy 1920-ban Budapesten megjelent, feledésbe merült versgyűjtemény váradi költők tollából, a Trianon utáni hangulatban. **A Kosztolányi Dezső** előadásával megrendezett nagyváradi Arany-centenárium a háborús helyzet miatt elmaradt országos ünnepséget pótolta.

A *Holnap* Könyvek gondozásában megjelent mű már kapható a jobb könyvesboltokban.

Abszurd a cirkuszi porondon

Ez a Macbett nem az a Macbeth. Ionesco darabja sokkal inkább hajaz Caragialéra, mint Shakespeare-re, noha a szöveg bevallottan átírat. Helmuth Stürmer színpadképe cirkuszvarietét idéz, égőkkel körülvett ajtókkal, középen süllyesztővel, lejárattal a nézőtérre. A falakat bohócokat ábrázoló grafikák díszítik, ami engem Hieronymus Bosch, Goya vagy mindkettő figuráira emlékeztetnek. Innen a pokolba vezet az út – jegyezzük meg még a kezdés előtt. (Nem ismertem Ionesconak ezt az éppen ötven éve írt munkáját, azt sem tudom, játszották-e valaha az országban. Annyi bizonyos volt, a francia-román szerző párosítása Purcărete újabb kolozsvári rendezésével érdekes lesz.)

A hatalomról és a kisszerű hatalmasokról, árulásra kész talpnyalókról, a nagyravágyó közep-szerről szól az előadás, amiben a gegekkel tűzdelt

Színház

SIMON JUDIT (Nagyvárad, 1956) Spectator-díjas újságíró, színikritikus, a Holnap Kulturális Egyesület elnöke.

groteszk olyan realitást tükröz, amitől megfagy bennünk a vér. A képlet egyszerű: a legmegalázkodóbb udvaroncok szemrebbenés nélkül teszik el az útból a regnáló királyt, és lesznek a hatalom birtokosai, hogy aztán őket is saját embereik gyilkolják meg. Háborúznak a hatalmukért, a harcosok azt sem tudják, ki az ellenség. A kisembereket észre sem veszik, vagy simán megölik, ők a járulékos veszteség. Semmi sem számít, csak a trón, amihez ragaszkodnak, amit ölelnek, ki nem engednek a kezükből.

Duncan (Bács Miklós) gyáva és gonosz, elbűjlik, ha baj van, embereire hagyatkozik, akik simán kivégzik az árulókat, a harctéren vagy ahogy sikerül. Gatyában csúszik-mászik, hogy aztán koronás fővel tapsoltassa magát a népe egy része fölött aratott győzelme után. Húséges emberének, Macbettnek (Bogdán Zsolt) elég a boszorkányok

jósolata, hogy kisemmizett harcostársát, Bancot (Viola Gábor) maga mellé állítsa, kivégezzék a királyt és elfoglalja a trónt. Macbett vidáman kegyetlen, hisz a jövődőlésben, hogy nem eshet bántódása. (Miért jutottak róla eszembe a járvány-nyal kapcsolatos összeesküvés-elméletek hívei?).

Macol (Bíró József) érkezik elfoglalni a trónt, ő már semmit jót nem ígér, azt ecseteli, milyen kegyetlenségekre készül, s hogy a nép úgy nem érdekli, ahogy van. Lopni fog, csalni, hazudni, ölni, ha kell. Lady Duncan, aki Lady Macbett (Vindis Andrea) lesz (ha lesz..., azért mégsem árulok el minden poént), szép, kívánatos, úgy áll a férfiak mellett, mint a gonosz nagyravágyás szelleme. Komornáival (Pethő Anikó, Román Eszter) ügyesen eljátsszák, hogy boszorkányok, netán valóban azok.

Mindez tragédia is lehetne, de csupa antihős által vezetett térségünkben szinte minden a szó szoros értelmében cirkuszba fullad. A mindig összeesküvésre kész, vagyonukat, pozíciójukat féltő udvaroncok elegáns öltönyeik alatt kardot rejtegetnek, s amint lehet, kirántják. A történet szövege, amint a történelem, ismétlődik. Macbett és Banco ugyanazt mondják és ugyanúgy cselekszenek, mint korábban Glamiss (Dimény Áron) és Candor (Váta Lóránd), akiket ők küldtek a halálba.

A hatalmi harc áldozatokat kíván, például a katonát (Balla Szabolcs) a békeidőben folyó csatározások közepette, aki megsérül, sőt meghal, anélkül, hogy tudná, miért. S a kisember, mint clown (Kántor Melinda) ott téblábol, mindig a rövidebbet húzva. A hatalmasok őt észre sem veszik, a harcolók még úgy sem. Hol Chaplinnek, hol másnak öltözve járkál köztünk a színpadra. Ő mi vagyunk, legalábbis én biztos. Elvegyül vagy fentről figyelni értetlenül mindazt, ami történik, és morog: baszszus, mindig „engem ölnek meg”.

A Tiszt (Bodalai Balázs) próbál megfelelni, aztán mégis fejét veszti, szó szerint. Téblábol kicsit fejtetlenül, majd visszateszi a helyére és folytatja ott, ahol abbahagyta a megfelelést. Az Ordonáncok, az Inasok (Buzási András, Gedő Zsolt, Kiss Tamás, Marosán Csaba) teszik a dolgukat, szolgálják az éppen soron következő urat.

Purcărete cirkuszában minden lehetséges, az elesett katonák felállnak és kimennek a színpadról, a banyák androgünné vált vénemberek, nejlonzacskóba csomagolt, „véres” fejeket dobálnak a süllyesztőbe, a Katona nyíllal keresztülszúrva mondja a monológot, király és királyné családi vitában egymásra licitálva vágják földhöz a tányérokot, a Lady és komornái kavargatják a zűrzavart, ha esetleg a férfiak nem kreáltak volna elég nagy káoszt. Semmi sem sok, semmi sem visszataszító, szinte minden természetes. Hejrupp, hopplá fílingje van az egésznek. Minden megoldás szellemes. Ebben a fergeteges előadásban minden alakítás a legapróbb részletekig kidolgozott, pontos és nagyszerű.

Bács Miklós néha riadt, máskor diadalmas vagy sunyi tekintete, visszafogott játéka mindent elmond a gyáva Duncanról. Bogdán Zsolt Macbettje világfi pózban tetszeleg, udvarias, táncol, szikrányi lelkiismerete sincs, de mindketten beleőrülnek a hatalomba. Vindis Andrea Lady-jei egyszerre vonzó és taszító, az asszonyi hatalomvágy megtestesítői. Minden szava, mosolya bűnre csábít. Pethő Anikó, Román Eszter és Vindis ellenállhatatlan vénember-boszorka trió. Viola Gábor széles gesztusaival a hiszékeny, ostoba díjbirkózó, akiben néha megszólalna a lelkiismeret, ha azon nyomban el nem hallgattatná. Négyesük kiváló, játékok teremt meg a hatalom és hatalomváltások megbonthatatlan körét. Kántor Melinda briliáns, ahogy beszél, mozog, fintorog, morgolódik. Alakításában ott a chaplini kisember. Dimény Áron és Váta Lóránd játékában megjelenik a pillanat, amikor a szolgálalkúság átcsap lázadásba. Bodolai Balázs fejfel és anélkül is figyelemre méltó, ahogy az Ordonáncokat és Inasokat alakító Buzási András, Gedő Zsolt, Kiss Tamás, Marosán Csaba rövid partitúráiban hitelesen jelenít meg különböző típusokat.

Bíró József (nem véletlenül hagytam utoljára) Macolja rideg, személytelen, határozott és kegyetlen. Ő akkor is véghez akarja vinni embertelen terveit, ha körülötte minden szétesik. Konkrétan: a díszítők már bontják a díszletet, a színészek utcai ruhában hívják ki egymást a színpadról, készülnek haza, de Macol csak mondja a magáét egész a tapsrendig. Kevés színész lenne képes a jövés-ménés ellenére így magán tartani a figyelmet, Bírónak sikerül. Ő olyan, hogy figyelni kell rá.

Fotó: Bíró István

Bíró József (Macol) és Bogdán Zsolt (Macbett)

A civil ruhás színészek, az overallos díszítők, a kiüresedő színpad visszazökkent a székembe, azt jut eszembe, hogy még nem tartunk a macbeti korszakban, talán megmenthetjük magunkat és a 21. századot a kipróbált szörnyűségekől. Hogy amit láttunk, még nem a valóság, csak nagyszerű, fergeteges, igazi, őszinte színház.

SIMON JUDIT

KOLOZSVÁRI ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZ

59

EUGÉNE IONESCO: MACBETT

FORDÍTOTTA: Bognár Róber

RENDEZŐ: Silviu Purcărete

DRAMATURG: Visky András

DÍSZLET: Helmuth Stürmer

JELMEZ: Lia Manțoc

ZENE: Vasile Șirli

SZEREPLŐK: Bogdán Zsolt (Macbett), Viola Gábor (Baco), Bács Miklós (Duncan), Vindis Andrea (Lady Duncan / Lady Macbett), Dimény Áron (Glamiss), Váta Lóránd (Candor), Bíró József (Macol), Kántor Melinda (Clown), Pethő Anikó, Román Eszter (Komornák), Balla Szabolcs (Katona), Bodolai Balázs (Tiszt), Buzási András, Gedő Zsolt, Kiss Tamás, Marosán Csaba (Ordonáncok, Inasok)

Angyal a templomlépcsőn

Mike Flanagan: *Mise éjfélikor*

Egy elszigetelt halászfalu közössége a pár évvel korábban bekövetkezett súlyos környezeti katasztrófa következményeit nyögi. Kicsi, de tipegő katolikus templomukban vasárnapról vasárnapra összejön a lelkes gyülekezet. Életük viszonylag nyugodt, amíg valami egészen elképesztő nem történik... Mike Flanagan, a kortárs horrorfilm és -televízió igazi fenegyereke, a fanatizmus és a valóságajlítás véresen találó metaforáját tárja elénk.

A felvezetőből meglehetősen könnyű arra következtetni, hogy Stephen King-adaptációt látunk. Nem így van, de a valóságtól nem is áll messze ez a megállapítás. Számos olyan elemből áll össze a *Mise éjfélikor* alapszituációja, amely a „horrorkirály” regényeiből és novelláiból lehet ismerős: kicsi, elszigetelt közösség szépen megrajzolt karakterekkel és a köztük lévő részben

Ez az én testem. Paul atya miséjét a világért sem hagyná ki senki

Film

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA újságíró, szerkesztő (Nagyvárad, 1983). A PKE angol nyelv és irodalom szakán diplomázott. 2016 óta a nagyváradai Szigligeti Színház irodalmi titkára.

begyepesedett, részben dinamikus viszonyokkal, amelyet alapjaiban ráz meg és forgat fel egy idegen érkezése, aki váratlan és meghökkentő dolgokat hozott magával, és nemcsak mindörökké megváltoztatja a falu életét, hanem a tágabban értelmezett világ további sorsát is meghatározhatja – nem jó irányban. Az eseményekbe Riley Flynn (Zach Gilford) vezeti be a nézőt, aki szintén könnyen tekinthető „kingses” karakternek: múltjának legsötétebb foltját nyílt titokként őrzi. Néhány évvel ezelőtt ittasan ült a volánhoz, és olyan súlyos balesetet okozott, amely egy fiatal lány életét követelte. Személye talán leginkább King Danny Torrance-ére, az *Alom doktor* elcsigázott, lelkiismerete által üldözött, alkoholista főszereplőjére hajaz – a regény filmadaptációját szintén Flanagan jegyezte rendezőként, 2019-ben.

Riley évek múltán szabadul a börtönből, és mivel más lehetősége nincs, hazaköltözik Crockett szigetére, idősödő szüleihez, hogy ott keressen gyógyírt mardosó, éjjelente szellem formájában, kérlelhetetlenül kísértő múltjának sebeire. A sziget aprócska közösségének legnagyobb része hithű római katolikus, és hitéletükben, épp Riley érkezésével nagyjából egy időben, jelentős változás áll be: Izraelbe utazott agg plébánosuk helyett minden előzetes bejelentés nélkül egy fiatal, rendkívül karizmatikus pap tér vissza hozzájuk – mondjuk úgy, vérfrissítésként. Paul atya (Hamish Linklater) szárnyai alá veszi az alkoholtól való szabadulás útjára lépett, hitét vesztett Riley-t. A fiatal pap miséi egyre nagyobb tömegeket vonzanak, és amikor mindenki szeme láttára valódi csodát tesz, a gyülekezet sejteni kezdi, hogy Crockett szigete nemcsak világraszóló történések, hanem

akár a Bibliában megjósolt világvégi és azutáni események színhelye lehet. Annyira biztosak a dolgukban, hogy nem veszik észre vagy nem hajlandók észrevenni, amit a néző legkésőbb a harmadik résztől kezdve már világosan lát.

E lap hasábjain is leírtam már, hogy számomra a minisorozat az ideális filmes műfaj: elég hosszú ahhoz, hogy egy nagyjátékfilmnél sokkal több férjen bele, szebben kidolgozottabbak legyenek a karakterívek, jobban belássunk az események mögé, de nem elég hosszú ahhoz, hogy mindez fölöslegessé, terjengőssé váljék, nincs szükség töltelékpezidókra és vakvágányokra, nem siklik ki a történet hat évad után, nem nőnek fel a gyerekszeplők, nem hirtelen kaszálják el vagy zárják le fantáziátlanul, évek múltán. Ugyanakkor a színészek is több ideje van belakni a szerepét, és ez a *Mise éjfélkor*-ban is jól látszik, hiszen csordultig van emlékezetes szereplőkkel. Linklater Paul atyája sokáig velünk marad: a delejes tekintetű, zengő hangú, rendíthetetlen hitű vallási vezető úgy válik egyfajta szektavezérré, hogy maga sem veszi észre, hű fegyverhordozója, az ügybuzgó és bármit elintéző Bev Keane (Samantha Sloan) pedig az egyik legsikerültebb főgonosz (szupergonosz?), akit az utóbbi időben moziban vagy televízióban láttam.

A kereken, feszesen kitalált történetben pedig egyetlen szál sem marad elvarratlanul, holott csavar csavart követ, a végkifejletre pedig egy annyira szövevényes és sokrétű szituáció tárul elénk, amelyben a szereplők túlnyomó többsége mintha nem azt látná, amit a néző, legalábbis gyökeresen másképpen értelmezi a látottakat. Flanagan saját bevallása szerint eddigi legszemélyesebb művét alkotta meg ebben a sorozatban, hiszen gyermekkorában ő maga is megtapasztalta, mit jelent a (vallási) fanatizmus, és milyen módon képes az emberek valóságpercepcióját kifordítani, és ez nem függ attól, hogy valaki hányszor olvasta a Bibliát. A szöveggönyv ugyanis jelentős részben tartalmaz bibliai idézeteket, ám teljesen kifacsart értelmezéssel, amely a szemmel látható valóságot saját maga ellenkezőjeként állítja be. A zene nagyrészt zsoltárok feldolgozásaiból áll, míg a képek és

Flanagan saját bevallása szerint eddigi legszemélyesebb művét alkotta meg ebben a sorozatban, hiszen gyermekkorában ő maga is megtapasztalta, mit jelent a (vallási) fanatizmus, és milyen módon képes az emberek valóságpercepcióját kifordítani, és ez nem függ attól, hogy valaki hányszor olvasta a Bibliát.

az események klasszikus horrorelemekkel operálnak. Ez a kettősség, illetve a belőle születő feszültség végigvonul a történeten, amelynek nem véletlenül hallgatjuk el ebben az írásban a kulcsmomentumait – legjobban, ha úgy kezdjük el nézni, hogy a leírtaknál egy szóval sem tudunk többet róla. És mivel a hétrészes széria első pillanattól magával ragadó hangulatával, finom karakterrajzaival és hibátlan párbeszédeivel simán, szinte észrevétlenül csusszan át a fordulatokon, magunk is meg fogunk lepődni, amikor ráébredünk, hogy valójában kezdettől fogva az élet – és, nos, a halál – nagy kérdéseire kerestük a választ.

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA

MISE ÉJFÉLKOR (MIDNIGHT MASS)

2021, USA (Netflix)

ALKOTTA ÉS RENDEZTE: Mike Flanagan

FÉNYKÉPEZTE: Michael Fimognari

ZENE: The Newton Brothers

SZEREPLŐK: Kate Siegel, Zach Gilford, Hamish Linklater, Kristin Lehman, Samantha Sloan, Igby Rigney, Rahul Kohli

Az első élmény a nagyváradi színház Tangó eladása 1979-ből, amelyben Ala, a zseniális Csoma Judit, Artur, Darkó István (élete legjobbja), Stomil, az apa Miske László (számomra szintén), Eugénia, az anya Bányai Irén, Eugénusz, a nagybácsi Szabó Lajos (szintén), a ravatalon a megözvegyült nagymama, Kakassy Agnes (szintén), Edek pedig a később Amerikába emigrált Técsy Sándor (ugyancsak).

Zseniális előadás volt, Alexandru Colpacci rendezte. Egy olyan korszakban volt zseniális, amelyben szinte semmi sem lehetett az – a színház világán kívül. A rendszer mindent cenzúrázott, máig érthetetlen módon a tánc- és színházművészetén kívül. Miközben abszurdot Magyarországon nem, vagy csak erősen cenzúrázva lehetett előadni, Romániában (hetvenes évek!) nem csak a civil

állt a tiltás mögött. Csoma Judittól tudom, hogy ha igen, akkor is csak áttételesen: az ő kivándorlási papírjai már ott feküdtek a kolozsvári bürokrata asztalán, a társulat a debreceni meghívásnak sem tehetett eleget. A zseni lecsereléséhez pedig

– Ala szerepére voltak lelkes, önkéntes jelentkezők! – nincs az a hatalom, amely egy másik zseni (Colpacci) hozzájárulását megnyerhetné. 1980-ban egyedüli magyar társulatként, a lengyel származású rendező alkotása, a Tangó Iași város színházi fesztiváljáról minden díjat elhoz. Mögötte sorakoznak világhírű bukaresti színházak, a Bulandra, a

Nottara. A fesztiválon való részvétel érdekében, már kivándorló útlevelemmel a zsebemben, Csoma elhalsztja a kitelepülést, hiába várják Debrecenben...

A műsorrendről való levétel után tiltakozómat kifejező kamaszos jegyzetet írtam a Bukarestben megjelenő napilapba, az országos terjesztésű *Előre*-be. Másnap felhívott a színház vezető – olykor-olykor szintén zseniális, lásd *Az ember tragédiája* – rendezője, hogy miután bemutatkozott, megkérdezze: „olyan gyakran forgolódsz a színház környékén (statisztáltam is), nem félsz, hogy egy téglát a fejedre esik?”. És letette.

*

Több könyvét kiadtam Mrožeknek, hol Pálfalvi Lajos javaslatára, hol az ő fordításában.

Edek szerepében Técsy Sándor, Eugénusz: Szabó Lajos

Előhívás

KŐRÖSSI P. JÓZSEF költő, könyvkiadó (Nagyvárad, 1953), a Noran Libro könyvkiadó vezetője. Márkházán él.

életben, nem csak az intézményekben és az utcán, hanem a román és magyar színházakban is tombolhatott – még Páskándi Géza abszurdoid-jait is játszhatták Temesváron és Nagyváradon.

A Tangónak ezt az előadását – nem férfiasan, de megvallom – a mai napig gyakran felemlegetem. Nem csak a szívügyem: huszonhat éves voltam, azóta tudom: mindent, csaknem mindent felbolygatott, meghatározott a későn érő kamasz életében, aki voltam, a gondolkodásomat pedig egészen megzavarta. Ezért aztán úgy gondolom most, hogy sem fent, sem itt lentebb nem fogok dobálózni a zseni-féle minősítéssel, hanem – nem egészen letisztult fejjel – így élem meg ma is.

Az előadást idő előtt levették a műsorról, és egészen a mai napig azt gondoltam, hogy politikai cenzúra, na meg a színházon belüli viszálykodás

Artur (Darkó István) és Ala (Csoma Judit)

Rövid írásai mellett egy kis életrajzi szösszenetet is, Jacek Zakowski: Mrožek című művét Kálmán Judit 1998-as fordításában. Amikor Mrožek megkapta a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál díját, de az is lehet, nem díjat kapott, hanem ő volt, lett volna a fesztivál díszvendége, erre az alkalomra újra kinyomattam. A mexikói „hacienda” ostromáról szól, amelyet maga Mrožek és felesége fegyverrel védett a terrorista támadással szemben,

Háttal Szabó Lajos, balról jobbra: Eugénia (Kakassy Ágnes), Edek (Técsy Sándor), Eleonóra, az anyja (Bányai Irén), valamint Stomil, az apa (Miske László)

mindaddig, amíg a rendőrök meg nem érkeztek. Így aztán lett egy velem kapcsolatos – budapesti – történetem is.

Útban a magyar főváros felé, a lengyel-szlovák határon leszállították a vonatról, mert mexikói felesége nem rendelkezett szlovák vízummal. Éjszaka hívtak telefonon, mondjam le a kiadói programokat. Az abszurdban jártas drámaírónak a több órás várakozás után felajánlott kegyet, miszerint a következő vonattal már átengedik – nem fogadhatta el, feleségestül visszafordult. A régi Váci utcai Fatálban vártuk (volna) Garas Dezsővel, aki akkor Avar Istvánnal az *Emigránsokat* játszotta a Pesti Színházban...

Ha bármire is rosszul emlékeznek, akkor ez az egész az én Mrožek-legendáriumom általam megélt része, megint csak a zsenikről... Az előadásról készült fotókat nézegetve ismét elvarázsolt vagyok és abban bízom már megint, nem koptattam itt el semmit: a zseniket sem. Talán...

Tanulság? Ne élj hosszan, mert, ha meg sohasem érkeznek is, jönnek, jönnek, csak jönnek colpáccistul a mrozsekek.

KÖRÖSSI P. JÓZSEF

*A fotókat WEISS ISTVÁN készítette.
Köszönöm BOROS KINGA segítségét, aki több
forráshoz is hozzásegített.*

Terhére volt minden tolakodás

„Igen, ő volt a Könyvfesztivál díszvendége, de mert a szlovák határon a feleségét nem engedték át, (természetesen) ő sem jött tovább. Így a következő évben, 2000 áprilisában érkezett ide először (akkor Susana nem tudta elkísérni), és az itt töltött négy napja alatt végig én kísérhettem mindenhová. Bármerre jártunk, folyton olyanokkal találkoztunk (kiállításon, könyvesboltban, kávéházban, utcán), akik játszották, rendezték vagy fordították valamelyik művét. A harmadik napon már azt hitte, én szerveztem az egészet, mint egy ócska filmforgatást. Már akkor is annak örült a legjobban, ha egy kávé mellett jóízűt lehet együtt hallgatni félórán át. Olyankor idővel szívesen megszólalt. Ha beszéltették, annál kevésbé. Nem volt embergyűlölő, mint sokan tartják, de terhére volt minden tolakodás és minden tolakodó.” (Upor László dramaturg, műfordító, egyetemi tanár)

